

Hogyan varázsoljunk újjá egy közteret?

Kézikönyv jól működő közösségi terek létrehozásához

ÖKOTÁRS
ALAPÍTVÁNY

A magyar kiadás a Project for Public Spaces How to Turn a Place Around? A Handbook
for Creating Successful Public Spaces, New York, 2005 alapján készült
©2000, 2005 Project for Public Spaces, Inc.

Project for Public Spaces
700 Broadway, 4th floor
New York, NY 10003
www.pps.org

Írta: Kathleen Madden
Fordította: Hasznos Erika
A hazai esettanulmányokat írta: Kristin Faurest, Móra Veronika
Szerkesztette: Foltányi Zsuzsa

Fényképek: © 2000, 2005 Project for Public Spaces;
Hazai esettanulmányok: Horváth Dániel, Kristin Faurest

Design: Ann Antoshak
Arculati adaptáció, nyomdai előkészítés: Karmazyn Consulting Kft.
Nyomás: Keskeny és Társai Nyomdaipari Kft.

Kiadja az
Ökotárs Alapítvány
1056 Budapest, Szerb u. 17-19.
www.okotars.hu
Felelős kiadó: Móra Veronika, igazgató
Budapest, 2008

A kiadvány megjelenését a MOL támogatta.

ISBN: 978-963-87850-1-5

Tartalom

Ajánló	4
Előszó	7
I. Miért fontosak a közösségi terek egy városnak?	11
Mitől lesz jó egy közösségi tér?	14
Mi ronthat el egy közösségi teret?	18
II. Alternatív megközelítés a közösségi tér tervezésében	28
III. A jó közösségi tér kialakításának elvei	33
A közösség a legjobb szakértő	35
Közteret építünk, nem makettet	41
Egyedül nem megy	47
Mindig lesznek szkeptikusok	53
A megfigyelés rengeteg információval szolgál	59
Közösségi vízió kidolgozása	65
A formák kövessék a funkciókat	71
Háromszögelés	77
Kezdjük a petúniával	83
Nem a pénzen múlik	89
A munkának sosincs vége	95
IV. A közösségi terek értékelésének kézikönyve	100
A sikeres hely jellemzői	102
A közterek működésének megértése	106
Az elemek összeállása	116
Megfigyelési technikák	121
Bibliográfia	139

Ajánló

A MOL-csoport és az Ökotárs Alapítvány által 2005-ben kialakított és azóta is közösen megvalósított Zöldövezet Program során hamar szembesültünk azzal, hogy a helyi közösségeknek számos szakmai nehézséggel kell szembe nézniük a közösségi terek tervezése és megvalósítása során.

4

Ez ösztönzött bennünket három évvel ezelőtt arra, hogy ezt az Amerikában már évek óta sikeresen használt kézikönyvet elérhetővé tegyük a hazai érdeklődők számára is. A könyv első kiadása pillanatok alatt elfogyott. A program azóta sokat fejlődött, számos új jó példát gyűjthettünk össze, illetve ma már a pályázóinknak szervezett tréning során is a könyv útmutatásai alapján dolgozunk. Elérkezettnek láttuk tehát az időt, hogy a könyvet átdolgozott formában, új esettanulmányokkal és eredményekkel gazdagítva, újra kiadjuk.

A fejlett országok évtizedeken át tartó erőltetett gazdasági növekedése számos mellékhatással is járt, melyeknek a következményeit az elmúlt években kezdtük csak igazán a saját bőrünkön érezni. Az érintetlen természeti környezet vagy a városi, zöld felületek és közösségi terek eltűnése,

illetve a társadalom alapszövetét alkotó kisközösségek felbomlása egyre jelentősebb méreteket ölt. Bár évtizedek óta erősödnek a környezetünk védelmére indított kezdeményezések, sajnos átütő eredményt vagy változást nem sok területen sikerült elérni. Alig van már olyan hely, mint például a ma már száz éves pesti Wekerle telep, melynek tervezésekor még figyelembe vették az emberi léptéket és értékeket, az oda beköltözők napi szükségleteit, a természet és az ember kapcsolatának egyensúlyát és az esztétikai élményt, melyet a hely a mai napig nyújtani tud az ott élőknek.

Mindemellett, a Zöldövezet programnak manapság nagyobb aktualitása van, mint valaha. A gazdasági válság tovább nehezítette ugyanis a környezeti kérdések megoldását és a helyi közösségek fejlődését, ezáltal még nagyobb jelentőséget kapott a programban kitűzött környezeti és társadalmi

céljaink hatékony megvalósítása: a zöld felületek növelése és rehabilitációja, valamint a helyi közösségek együttműködésének és környezettudatosságának megerősítése.

Az évente bővülő és fejlődő regionális program során több száz helyi közösség részesült már anyagi és szakmai támogatásban Magyarországon, Szlovákiában és Romániában, melynek segítségével több millió négyzetméter zöld felület újulhatott meg. Emellett, a 2010-ben hazánkban készített felmérésünk is bizonyította számunkra, hogy erőfeszítésünk nem hiábavaló.

A program öt éve alatt több tízezer helyi önkéntes vett részt a munkálatokban, több tízezer őshonos növényt ültettek el, kiemelkedően javult a közösségek összetartó ereje és környezettudatossága, valamint az ezerhez közelít azon közösségi programok száma, melyek a Zöldövezet hatására indultak el helyi

szinten. Büszkén mondhatjuk el, hogy minden egyes általunk adományozott forint összesen 5 forint értéket teremtett a közösségek számára, azaz összességében az értékteremtés hazánkban mára elérte a 250 millió forintot.

Továbbra is célunk, hogy ezzel a kiadvánnyal is hozzájáruljunk a szakmai tudás és a jó gyakorlatok elterjesztéséhez, melynek segítségével hatékonyan, a közösség tagjainak bevonásával valósíthatják meg kezdeményezéseiket mindazok, akik elkötelezték környezetünk és a helyi közösségek fejlesztése iránt.

Végezetül pedig bízunk abban, hogy a könyv nem csupán a programunkra pályázóknak nyújt majd támogatást, hanem szélesebb körben is felhívja a figyelmet a fenntartható fejlődés fontosságára és hozzájárul hazánk környezeti és társadalmi értékeinek hosszabb távú megőrzéséhez is.

Mosonyi György, *elnök*

MOL-CSOPORT FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS BIZOTTSÁG

Somlyai Dóra, *kommunikációs igazgató*

MOL-CSOPORT

Ezt a kézikönyvet William H. (Holly) Whyte-nak ajánljuk, aki erre a fantasztikus kalandra indított minket.

6

William H. Whyte mestere volt annak a művészetnek, mely a közösségi terek megfigyelése révén azok sikerességére következtet. Szeretett emlékeztetni minket, hogy az egyszerű dolgokat, legyenek bár nyilvánvalóak, gyakran észre sem vesszük.

Előszó

Harmincöt évvel ezelőtt New Yorkban egy-egy szomszédság élete sokkal inkább az utcán zajlott – a házak előtt és a járdán, a tűzcsapok mellett és az üres telkeken –, mint a város parkjaiban, piacain vagy terein, mivel ezek a hagyományosabb közterek eltűntek, vagy teljesen tönkrementek. Azokban a kerületekben, ahol még létezett közösségi élet, mindenki a második világháború előtt épített, régi terekre gyűlt, mert újabbak vagy nem léteztek, vagy használhatatlanok voltak. Szomorú, nyugtalanító, mégis rendkívül ösztönző időszak volt ez.

Mostanra már lassan túllépünk ezen a korszakon. A huszadik század második felében nagy pusztítás ment végbe mind városainkban, mind az ott élő közösségekben. E káros folyamat számos oka közül a helytelen városmegújítási folyamatokat és az elővárosok gyors növekedését emelném ki. Ez a két tendencia, melyben a tervezők és a mérnökök játszották a főszerepet, sokkal inkább „tárgyak” létrehozására fókuszált, mint az élő, emberközelű városi terek kialakítására. A városi hatóságok nem mutatkoztak fogékonnak a környékbeliek tágabb értelemben vett szükségleteire, és inkább az egyes ágazatok és hatósági osztályok (közlekedés, építészet stb.) programjait igyekeztek megvalósítani megfelelő közterek létrehozása helyett. Ennek következtében számos közkedvelt közösségi teret romboltak le – újabbak megteremtésére pedig nem került sor.

Ahogy növekedtem, tanúja voltam e rombolás első hatásainak, de annak a buzgalomnak is, ahogyan a korai környezetvédő mozgalom az alternatívákat kereste. Első személyes élményem az 1960-as években, a Citibanknál kezdődött; a bank akkoriban ösztönözte az alkalmazottak önkéntes közösségi tevékenységét. 1970-ben megszerveztem az első Föld Napját New Yorkban, és alapítója voltam a fekete és latin származású fiatalok oktatására szerveződött intézménynek (Academy for Black and Latin Education, ABLE), egyfajta „utcai akadémiának”, melynek keretében a közösségszervezők a középiskolából kimaradt fiatalokat tanították – szó szerint az utcán, vagy azokban a kiégett, elhagyatott épületekben, ahol gyakran megfordultak.

Ebben az időszakban rengeteget tanultam azoktól az emberektől, akik közelről vizsgálták a közösségek

egyedi vonásait és erősségeit: köztük volt Margaret Mead antropológus, Barbara Ward (Lady Jackson) nemzetközi fejlesztéssel foglalkozó közgazdász és William H. (Holly) Whyte urbanológus, író és az Utca Élete Projekt alapítója. E számomra inspiráló személyiségek mindegyike valamilyen városi témakör alternatív megoldását kereste. Míg Holly Whyte-tal dolgoztam az Utca Élete Projektben, kialakult bennem a meggyőződés, hogy a közösségek saját erejükre támaszkodva is képesek regenerálódni; felfedeztem, hogy a közösségi terek – parkok, terek, utcák, buszmegállók, vasútállomások és a közösségi intézményeket övező területek – olyan kapcsolódási pontokká válhatnak, ahol az emberek összegyűlhetnek és megszerveződhetnek.

Ma már egyre jobban értjük, hogyan változtathatja meg a térre való összpontosítás a szakemberek működését. Ha túllépünk saját, szűken behatárolt fejlesztési módszereinken, és a közterek megteremtésére fókuszálunk, közösségünk és városunk működése, növekedése mélyreható változáson megy át. Egyre több közösség választ más alternatívát a hagyományos „építkezés-lebonyolítás” központú városfejlesztés helyett. Érezhető előrelépést tettünk. A városközpontok újra sétára, vásárlásra, találkozásra szolgáló térré válnak. A városi parkok zöldőbbek, mint bármikor a 19. század vége óta, és új megoldások kerülnek előtérbe, hogy mind ezek, mind a belvárosi terek a közösségi élet központjaiként működhessenek.

A Közterekért Projekt (Project for Public Spaces, PPS) – egy nonprofit szervezet, melyet 1975-ben alapítottam – keretében olyan széleskörű tudásanyagot, tapasztalatot halmoztunk fel a komplex társadalmi és várostervezési kérdések kezelésével kapcsolatban, amely segítségével lehet a közösségüket újjáépíteni szándékozó polgároknak. Ahogy elképzeléseink egyre jobban kikristályosodtak, olyan sémákat és teljesítményértékelési módszereket dolgoztunk ki, melyek segítenek megérteni, miért működhetnek egyes közterek sikeresen, míg mások kudarcnak bizonyulnak. Ez a kézikönyv ezekről az elképzelésekről és eszközökről szól; mondanivalónkat közel tucatnyi példával illusztráltuk a szerte az Egyesült Államokban élő közösségekben szerzett aktuális tapasztalatainkból merítve. Célunk, hogy a könyvet használva az olvasók bármilyen típusú közteret feltérképezhessenek, legyen az a közeli játszótér vagy egy turistacsalogató műemlék.

A kézikönyv közös erőfeszítés eredménye. Tükrözi azoknak a különleges embereknek a kemény munkáját, akik a PPS 30 éves története alatt közreműködtek a projektben; sokan közülük hosszú éveken át hűségesek maradtak hozzánk, és segítettek a szervezet mai arculatának kialakításában. Nagyrészt legrégebbi munkatársunknak, Kathy Maddennek köszönhető, hogy a negyedszázados közösségi munka során felgyülemlett kollektív tudást végül papírra vetettük. Stephen Davies, a helyi vásárterek és az átgondolt közlekedési stratégiák fá-

radhatatlan szószólója szintén nagyban hozzájárult a kézikönyv szerkezetének kialakításához. Abban reménykedünk, hogy könyvünk olvasói tudást és ötleteket merítenek majd a saját közösségi tereik megteremtéséhez, és megtanulják megbecsülni a gyorsan kivitelezhető, kis léptékű, de látható változások értékét. Szilárd hitünk, hogy bármely közteret „lendületbe hozhatunk”, ha megértjük, hogyan működik.

Fred Kent, *elnök*
PROJECT FOR PUBLIC SPACES

A Közterekért Projektről

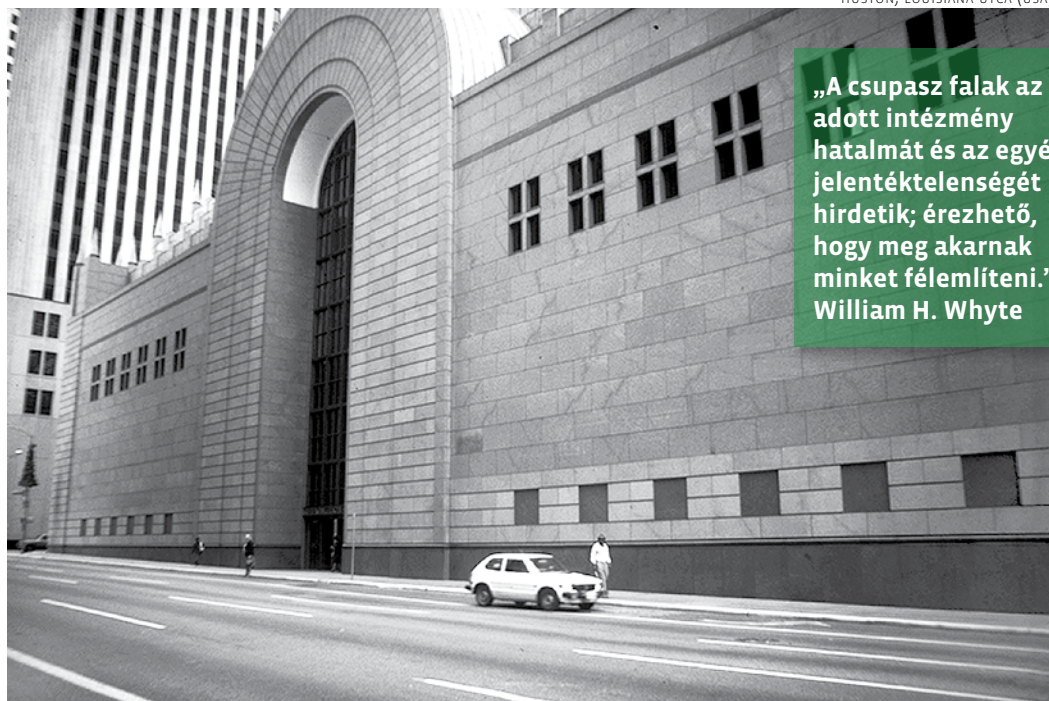
A Közterekért Projekt 2005-ben ünnepelte 30. születésnapját. A több mint három évtizede működő nonprofit szervezet módszertani segítségnyújtással, kutatással, oktatással, tervezéssel és dizájnnal foglalkozik. A PPS küldetése a közösségépítő közterek megteremtése és fenntartása. A szervezet programjai a közlekedés, a parkok, a terek, a vásárterek, a közösségi intézmények és a középületek fejlesztését segítik elő. A Projekt 1975-ös megalapítása óta munkatársai több mint 1200 amerikai és külföldi közösségben dolgoztak a

közterek létfontosságú közösségi központokká történő alakításán; a megvalósított programok, a közösségtámogató színhelyek egyaránt szolgálják a helyi értékek kihangsúlyozását, a társadalmi, gazdasági megújulást és a közösségek igényeit. A közösségi környezet fejlesztése révén a PPS olyan városi terek kialakítását kívánja elérni, melyek lehetőséget adnak a helyi lakosoknak személyes identitásuk és a közösségi tapasztalat, közösségi integráció megélésére.

„Prózai, céltalan és esetleges: mégis, a járdákon zajló érintkezés az az aprópénz, melyből egy város közösségi életének gazdagsága felépülhet.” Jane Jacobs

NEW YORK, BLEECKER UTCA (USA)

HUSTON, LOUISIANA UTCA (USA)

„A csupasz falak az adott intézmény hatalmát és az egyén jelentéktelenségét hirdetik; érezhető, hogy meg akarnak minket félemlíteni.” William H. Whyte

I. Miért fontosak a közösségi terek egy városnak?

Az utóbbi években a városok világszerte egyre jobban uniformizálódnak: lassan minden város olyanná válik, mint az összes többi. Az üzletek, az épületek és az utcák mind ugyanolyanok, és a kisvárosokban is áradattá válik a gépkocsiforgalom. Ahogy az autós közlekedés átveszi a főszerepet, a séta már csak elfeledett művészet.

Képzelnünk el egy másféle várost, olyat, ahol a sétát újra felfedezték.

Az utcák, járdák bókírázásra, kószálásra, barátkozásra csábítanak, nem csak arra, hogy loholjunk a dolgunk után.

Képzelnünk el a helyi tulajdonban álló, egyéni jellegű és stílusú üzleteket, ahol a kereskedőt névről ismerjük; és a piacot, ahol a legfrissebb helyi gyümölcsök és zöldségek szerezhetők be. Képzelnünk el olyan épületeket, melyek kinézetükre és funkciójukra is szervesen illeszkednek az adott helyhez, és melyeket nem lehetne egy az egyben lecserélni egy másik városban, másik építővállalatnál tervezett épületre. Képzelnünk el olyan parkokat és tereket, melyek a város díszére válnak, és ahol a közösség összegyűlhet a lakossági, kulturális és társadalmi eseményekre. Ezek a fajta

„helyek” jutnak eszünkbe, ha egy élhető közösségre gondolunk.

Ez a kézikönyv nem a ritka, egzotikus közösségekről és közösségeknek szól. Szándékunk szerint minden emberi közösségről szól, mert a fő alapelvek egyaránt alkalmazhatók a sűrűn lakott városi körzetekre, városközpontokra, kisvárosokra, külvárosokra, multikulturális vagy homogén közösségekre. Bármely közösségnek megvannak az eszközei, lehetőségei a saját közösségi terek kialakítására.

A közterek kulcsszerepe a közösségben

A közterek közösségi életünk színhelyei.

A parkok, ahol lezajlanak az ünnepségek, célba ér az utcai maraton, a gyere-

kek sportolhatnak, érezzük az évszakok váltakozását, és ámulunk a kultúrák összevegyülésén. Az utcák és a házunk előtti járda, ahol barátok botlanak egymásba, üzletek köttetnek és társadalmi életet élünk. A közintézmények – a városháza, könyvtár és posta – előtti lépcső vagy sétány, ahol az ügyeinket intézzük, mind egymással, mind a hatósággal. Az élénk, virágzó közterek erősítik egy város vagy környék lakóiban a közösségi érzést; ahol ezek hiányoznak, az emberek kevésbé élik át az együvé tartozás élményét.

A közterek egyéniséget adnak a városnak

Nagyszerű közösségi terek nélkül nem lennének nagyszerű városok. A Bazilika és a Szent István tér környéke például Budapest leglátogatottabb turista-atrakciói közé tartozik. A Városligeti jégpálya illetve tó télen-nyáron sok embert vonz, de jó időben a margitszigeti Nagyréten is nehezen lehet egy zsebkendőnyi helyet találni. Ahogy az Eiffel-torony Párizst, Pécs-et a Széchenyi tér, Balatonfüredet pedig a „reformkori negyed” jelképezi: olyan helyek,

ahol mindig lehet sétálni, üldögeálni, kikapcsolódni. Míg sokan több ezer kilométert tesznek meg, hogy megcsodálják a velencei Szent Márk teret, a párizsi Champs-Élysée sugárutat, a New York-i Central Parkot vagy a miami tengerpartot, másoknak csak az utcán kell végigsétálniuk, hogy kedvenc helyüket élvezzék. Az igazán jó közösségi tér világhírű is lehet. De az is épp elég a fontosságához, ha a helybeliek körében nagy népszerűségnek örvend.

Gondoljunk mindennapi életünk kedvenc közösségi színhelyére – lehet ez a szomszédos park, egy kávézó terasza, ahol elolvassuk a reggeli lapot, vagy a tóparti ösvény, ahol vacsora után sétálunk. Ezek a közösségi helyek ugyanolyan fontosak a város egyéniségében, mint híresebb megfelelőik, mert itt nyílik rá alkalom, hogy azok, akik az adott közösségben élnek és dolgoznak, megélik a környékkel és az egymással való kapcsolatukat.

A közterek gazdasági téren is erősítik a várost

A közterek valós, mérhető gazdasági előnyöket nyújtanak. A parkok például jelentősen emelhetik a városi telekárakat. Budapesten az Andrássy út illetve a Szent István park körüli ingatlanok ára a legmagasabbak közé tartozik. Nem véletlen, hogy a „diplomáciai negyed”, a követségi épületek zöme is a Városliget körüli utak mentén található. Szentendrén a Fő tér és a Dunakorzó árai magasan a városi átlag fölé emelkednek.

Az utca új életre keltése, sétára, vásárlásra, találkozásra alkalmas térré való átalakítása talán a legközvetlenebb példa arra, hogy a közterek létrehozása hogyan hozhat számottevő gazdasági előnyt egy városnak.

Számos további példát sorolhatnánk arra, hogy a zöldövezetek milyen fontos, új közösségi térré váltak. Az ingatlanhirdetésekből pedig látható, hogy a „zöld sétányon fekvő” lakásokat egyértelműen értékesebbnek tekintik.

New Yorkban a Union Square északi végén elterülő Greenmarket (zöld vásártér) nagy szerepet játszott a környék fellendítésében. A közeli előkelő éttermek a Greenmarket piacán szerzik be az alapanyagokat, és a menüt az éppen elérhető szezonális újdonságokhoz igazítják. A Union Square példáját követve, szerte New Yorkban 26 újabb piac segíti a környék megújulását. De nem kell ilyen messzire mennünk: a budapesti Nagycsarnok is igazi turistalátványosságnak számít, három szintjén standok és üzletek sokaságával.

Az utcák új életre keltése, sétára, vásárlásra, találkozásra alkalmas térré való átalakítása talán a legközvetlenebb példa arra, hogy a közterek létrehozása hogyan hozhat számottevő gazdasági előnyt egy városnak. Túlságosan is sok olyan várost ismerünk, ahol az utcák kizárólag a hatalmas autóforgalom minél gyorsabb áramlását szolgálják: pedig ez a célkitűzés ellehetetleníti a gyalogosforgalmat, a parkolást és általában azokat a tényezőket, melyek az élénk utcai élethez és gazdasági tevékenységhez szükségesek. A budapesti Liszt Ferenc tér hatalmas fáival, padjaival és színes teraszaival vagy a Tompa utca és környéke jól szemléltetik az ezzel ellenértékes tendenciákat, amelyek hozzájárulnak a városnegyedek megfiatalításához.

A közterek óvják a környezetet

A közterek környezeti szempontból is előnyösek: elviselhetőbbé teszik a városi életformát. Nemcsak csökkentik az autó iránti igényt és az attól való függőséget; a parkok és az egyéb zöldterületek – mint a vízpartok és az erdők – abban is segítenek, hogy az emberek jobban megbecsüljék és óvják természeti környezetünket. Emellett élőhelyet biztosítanak az állatok számára. A budapesti Margitszigeten is számos madárfajt figyelhetünk meg a feketerigótól a kormoránig, de emellett mókusok, sünök is élnek területén.

A közterek kulturális helyszínt biztosítanak

A közterek gyakorta nyújtanak ingyenes, nyitott fórumot művészeti vagy kulturális kezdeményezéseknek. A margitszigeti nyári fesztiváltól a Szegedi Szabadtéri Játékokig, a jól kialakított közterek ösztönzik és erősítik a város kulturális életét. A budapesti Millenáris Park programkínálata emberek ezreit csábítja a valamikori iparterületre.

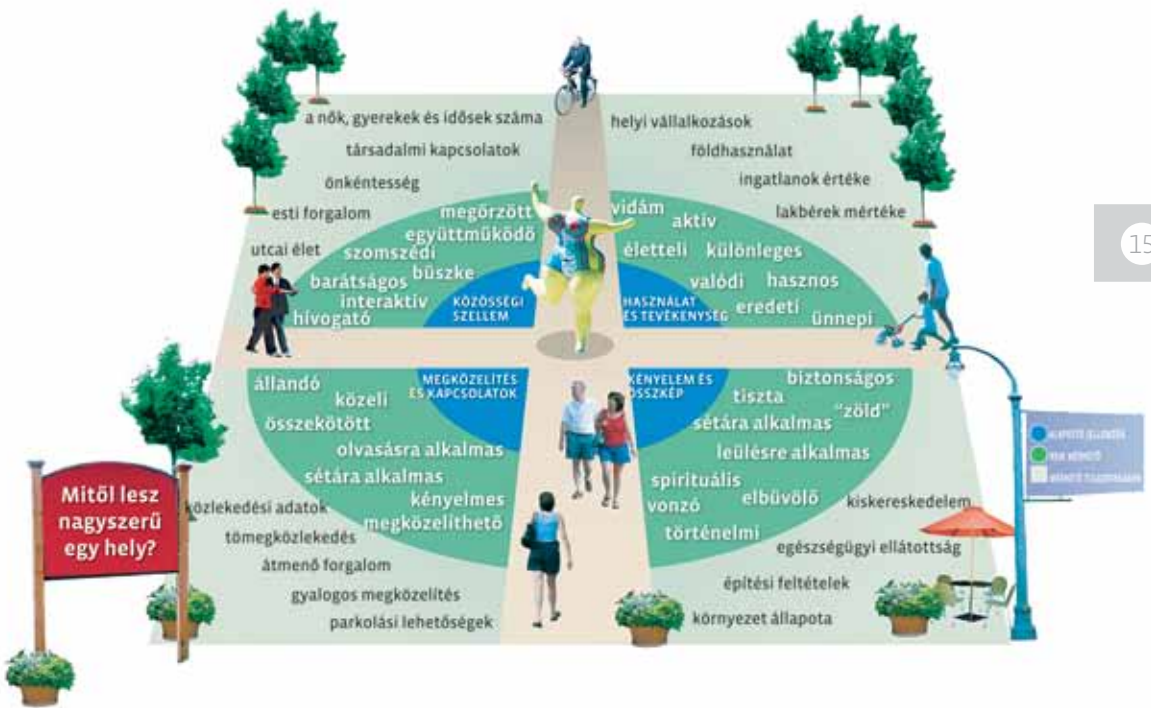
Mitől lesz jó egy közösségi tér?

Ha az embereket kérdezzük, miért kedvelnek egy-egy helyet, gyakran jönnek elő olyan kifejezések, mint a „biztonságos”, „szórakoztató”, „elbűvölő” vagy „barátságos”. Ezek a jelzők az adott hely atmoszféráját, nem tárgyiasult jellemzőit írják le. A minőségi jellemzők mennyiségi ismérvek alapján is vizsgálhatók; erre többféle módszer is létezik, például a statisztikák tanulmányozása vagy felmérések készítése, bár a tapasztalatokból kitűnik, hogy az ilyen vizsgálatoknak is megvannak a maguk korlátai.

NEW YORK, CHINATOWN, (USA)

Világszerte több mint 1000 köztér felmérése után a PPS arra jutott, hogy a sikeres közösségi terek kulcsfontosságú tulajdonságai a következőkben foglalhatók össze: megközelíthetőség, tevékenységek, komfort és összkép, valamint közösségi szellem.

AMSZTERDAM (HOLLANDIA)

MEGKÖZELÍTHETŐSÉG ÉS KAPCSOLAT

A sikeres köztér könnyen elérhető és látható. Területe jól körbejárható, így különféle részeit egyszerű megközelíteni és használni. A megközelíthetőséget fizikai jellemzők (például egy boltokkal szegélyezett utca érdekesebb és általában biztonságosabb a sétára, mint az olyan, ahol csupasz falak vagy egy üres telek mellett kell elhaladni) éppúgy befolyásolják, mint az észlelhetőség (például, ha a köztér már messziről látható). A jól megközelíthető közösségi tér környékén van parkolóhely, és ideális esetben tömegközlekedéssel is elérhető.

PÁRIZS, LUXEMBURG-KERT (FRANCIAORSZÁG)

KÉNYELEM ÉS ÖSSZKÉP

A biztonságosságról és a tisztaságról alkotott kép, a környező épületek nagysága és a hely jellege, bája sokszor döntően befolyásolják, hogy az emberek szívesen járnak-e az adott helyre; ide tartoznak azonban az olyan fizikai tényezők is, hogy például le lehet-e ülni! A tervezők sokszor nem tulajdonítanak kellő fontosságot az üléshelyeknek – márpedig az emberek szeretnek oda és úgy letelepedni, ahogy nekik tetszik.

STOCKHOLM, KUNGSTRADGARDEN (SVÉDORSZÁG)

FUNKCIÓK ÉS TEVÉKENYSÉGEK

A végezhető tevékenységek a köztér nélkülözhetetlen építőkövei. Oda-vonzzák az új látogatókat, a régieket pedig visszatérésre csábítják. Egyénivé, különlegessé varázsolják az adott közteret. Ha a közösségi téren az égvilágon semmit sem lehet csinálni, üres és elhagyatott lesz; ez általában annak a jele, hogy valami nagyon félresikerült.

NEW ORLEANS, LAFAYETTE TÉR (USA)

KÖZÖSSÉGI SZELLEM

Ha barátokkal találkozunk, üdvözljük a szomszédokat, és még idegekkel is könnyen szóba elegyedünk, sokkal inkább kötődünk a városhoz vagy a közösséghez – és a köztérhez, amely lehetővé teszi az ilyen társadalmi érintkezést. A társas jelleg egy nehezen körülhatárolható, de jól érzékelhető tulajdonság, amely minden sikeres köztér sajátja.

Mi ronthat el egy közösségi teret?

Manapság sok közteret mintha kifejezetten a „hozzányúlni tilos” szellemében terveztek volna. Rendezettek, tiszták és üresek; azt sugallják, hogy a látogatók csak tönkretennék az összképet. Ha egy köztér üres, ha nem vigyáznak rá és tönkreteszik, vagy ha főleg nem kíváncsi emberek járnak oda, akkor a hibát valószínűleg a tervezésben vagy a menedzsment-gyakorlatban, esetleg mindkettőben kell keresnünk.

A következő képpárok a közterek leggyakoribb problémáit illusztrálják.

„Nehéz olyan közteret tervezni, ami nem vonzza az embereket. Figyelemre méltó, hogy mégis milyen gyakran sikerül”. WILLIAM H. WHYTE

A gondok egy része a hely megtervezésével kapcsolatos

HOUSTON, A SHELL OIL ÉPÜLETE, (USA)

A MEGFELELŐ ÜLŐHELY HIÁNYA

Sok köztér semmiféle ülőhelyet nem kínál. Így hosszas keresgélés után a látogatók gyakran kénytelenek a maguk módján alkalmazkodni a helyzethez.

HOUSTON, A SHELL OIL ÉPÜLETE, (USA)

Néha arra fanyalodnak, hogy az aktatáskájukra üljenek.

KEVÉSSÉ HÍVOGATÓ BEJÁRATOK, VIZUÁLISAN NEHEZEN MEGKÖZELÍTHETŐ KÖZTEREK

Az ehhez hasonló sötét vagy keskeny bejárat kívül tartja az embereket, ahelyett, hogy becsábítaná őket.

BRYANT PARK, NEW YORK CITY

20

BRYANT PARK, NEW YORK CITY

Ugyanaz a bejárat, teljesen átalakítva, hogy hívogató és nyitott legyen. A kioszkokban kávét és szendvicset árulnak, és a park belseje jól látható az utcáról.

DISZFUNKCIONÁLIS ELEMEEK

Szinte minden budapesti park tele van haszontalan, lehangoló sövényekkel, értelmetlen helyeken, ahol semmilyen térhatároló funkciót nem szolgálnak, csak helyet foglalnak, és szemetet vonzanak.

(A SZERK.)

BUDAPEST, MARGITSZIGET

BERLINI ÁLLATKERT (NÉMETORSZÁG)

A jól eltalált elemek, mint ez a barátságos gorilla, tevékenységre, ismerkedésre bátorítanak.

PÁRIZS, PARC DE LA VILLETTE (FRANCIAORSZÁG)

A TALÁLKOZÁSI PONT HIÁNYA

Találkozási pont szervezhető bármilyen szolgáltatás közelébe, amelyet az emberek igénybe vesznek, mint egy játszótér, vagy olyan adottságok – buszmegálló, mozgóárus, szabadtéri ülőhelyek – köré, amelyek egyfajta csomópontot alkotnak. Ebben a párizsi parkban azonban a székek elrendezése lehetetlenné teszi a társas érintkezést; a park struktúrája ráadásul egyértelműen azt az üzenetet közvetíti, hogy ne másszunk fel a szoborra.

BUDAPEST, FENEKETLEN-TÓ

Ez a tér bár forgalmas környéken fekszik, mégis hívogató és sokfajta tevékenységet, étkezési lehetőséget, ülőhelyet, találkozási pontokat kínál. (A SZERK.)

AZ UTAK NEM KÖVETIK AZ EMBEREKET

A sehova sem tartó utak használhatatlanok.

PHOENIX, (USA)

PÁRIZS, LUXEMBURG-KERT (FRANCIAORSZÁG)

Valóságos művészet olyan ösvényt tervezni, amely vezeti az embereket, de arra is lehetőséget ad, hogy megálljanak és pihenjenek.

A gondok egy része pedig a fenntartás hibáival vagy hiányával kapcsolatos

A JÁRMŰVEK DOMINANCIÁJA

A főút nem autópálya. Nem szabad, hogy az úttesten való áthaladás – akár gyalog, akár kocsival – ijesztő élménnyé váljon.

PÁRIZS (FRANCIAORSZÁG)

24

LAGUNA BEACH (USA)

CSUPASZ FALAK VAGY KIHALT TERÜLETEK A KÖZTÉR SZÉLÉN

A köztér környékén húzódó nyüzsgő, élénk terület legalább olyan fontos a sikerhez, mint maga a tervezés és a fenntartás.

VERONA (OLASZORSZÁG)

KOPPENHÁGA (DÁNIA)

Ez a csupasz fal semmit nem ad hozzá az utca életéhez. Még csak nem is látszik valóságosnak.

ROSSZUL ELHELYEZETT TRANZITMEGÁLLÓK

A kudarc biztos receptje, ha olyan helyre tervezünk alkalmi megállóhelyet, ahol senki sem fogja használni őket.

SAN ANTONIO (USA)

26

CHRISTCHURCH (ÚJ-ZÉLAND)

A PROGRAMOK HIÁNYA

A programok – mint a szabadtéri filmvetítés, a piac vagy az utcai fesztiválok – hiánya lehangoló, üres teret eredményez.

BOSTON, VÁROSHÁZA TER (USA)

PRÁGA (CSEHORSZÁG)

Ezen a prágai téren virágzik az élet, részben a folyamatos programoknak és az étkezési lehetőségeknek köszönhetően.

II. Alternatív megközelítés a közösségi tér tervezésében

Miért nincsenek jobb közterek manapság?

Manapság sokan utaznak. A látottak hatására nyilván felmerül a kérdés: miért nincs több és jobb közösségi tér a saját szomszédságunkban? Gondoljunk csak a parkokra, főutcákra, buszmegállókra és középületekre a saját közösségünkben, és képzeljük el, hogyan válhatnának ezek a helyek hívatóbbá, barátságosabbá és használhatóbbá. Valószínűleg rengeteg ötletünk támad – hogyan lehetne a közlekedési lámpákat megfelelőbben időzíteni, hol lenne szükség gyalogátkelőhelyre és padokra, milyeneknek kellene lennie egy jó buszmegállónak.

Most idézzük fel a legutóbbi alkalmat, amikor valaki ezekről az ötleteinkről kérdezett, és megpróbálta megvalósítani az elképzeléseinket. Nem volt még rá példa, vagy igen? De arra biztosan emlékszünk, amikor a városvezetés bemutatta a legutóbbi „építkezés-lebonyolítási tervét” – egy stadiont, egy konferencia- vagy bevásárlóközpontot, vagy egy elkerülő utat, és meghívtak a lakossági fórumra, hogy elmondjuk erről a véleményünket.

Ez az, amit építkezés-lebonyolítási terv központú tervezésnek nevezünk. A legtöbb városra ez jellemző: pedig ez a megközelítés nem segít hozzá a megfelelő közösségi terek megteremtéséhez. Nem az a gond, hogy a

„projektek” nem lehetnek előnyösek a közösségnek – lehetnek. De a terv általában olyan tényezők eredménye, mint a politikai helyzet, a költségvetés nagysága vagy a tervezőcégek ajánlata. Ritkán van arra példa, hogy a tervet a helyi közösséggel való, a közösségi terek megerősítéséről szóló párbeszéd előzné meg. Az a sajnálatos helyzet, hogy kevés olyan város van manapság a világban, ahol a köztereknek egyáltalán van felelőse. Az élhetőbb városok megteremtéséhez arra van szükség, hogy közvetlenül és határozottan felvessük a közösségi terek minőségét érintő kérdéseket, és a mai szemlélettől gyökeresen eltérő új szemléletre térjünk át.

A várostervezésben használt mai megközelítés ágazatokra töredezett és építés-orientált. A cselekvésre mindig valamilyen új beruházás (irodaház, lakópark, elkerülő út, helyi vasút) ad okot. A szakértők – jobb esetben – alternatívákat dolgoznak ki, és bemutatják őket „a közösségnek”, amely megvizsgálja a tervet, és észrevételeket tesz, hogy melyik alternatíva tűnik megfelelőnek. Mi a probléma ezzel az eljárással? Elsősorban az, hogy nem azzal kezdődik, hogy a helyi közösség fogalmazná meg a számára fontos témákat, és nem azzal, hogy magáról a közösségi térről alkotnánk elképzeléseket. Ez egy felülről építkező megközelítés az alulról építkező helyett: a talpa helyett a feje tetején áll.

A tipikus forgatókönyv valahogy így írható le: a városi önkormányzat eldönti, hogy közösségi központot épít a szomszédos parkban. Kétségtelen, hogy a közösségi központ fontos igényeket elégítene ki a környéken; mégis, az elképzelés az önkormányzaté, és nem közösségi alapon szerveződő kezdeményezés. Az ilyen megközelítés miatt a helyi lakos-

soknak nincs lehetőségük arra, hogy felvessék az őket foglalkoztató kérdéseket – például a gyerekek biztonságát, akik nem tudnak veszélytelenül kerekézni a parkban a környező utcák nagy autóforgalma miatt. Így számos fontos kérdés egyáltalán nem kerül megvitatásra. A helyi közlekedéssel foglalkozó mérnök

Az a sajnálatos helyzet, hogy kevés olyan város van manapság, ahol a köztereknek egyáltalán van felelőse.

nincs is tisztában azzal, hogy a forgalom lassítására és a gyalogosok, kerékpárosok biztonságának növelésére lenne szükség. Néhány évvel később elkészül a közösségi központ. De a gyerekek korántsem járnak oda olyan gyakran, mint tehetnék, mivel túl veszélyes átkelni a környező, forgalmas utcákon.

A közösségi terek tervezésének két megközelítése

Jelenlegi	Alternatív
Építkezés-lebonyolítás orientált	Köztér-orientált
Ágazatokra töredezett	Közösségi alapú

A felülről építkező megközelítés négy problémakörre vezethető vissza:

- 1. A helyi közösség bevonására túl későn kerül sor.** Az észrevételekre csak akkor van lehetőség, amikor a fő kérdések már eldőlték, az elképzeléseket már kidolgozták, és a közösség csak a kész ötletekre tud reagálni ahelyett, hogy felvethetné a legfontosabbnak tartott kérdéseket.
- 2. Nem aknázzák ki a közösség erősségeit.** A helyi lakosok ismerik legjobban a helyi ügyeket, és nekik van a legjobb rálátásuk a környék valódi működésére. Ezeket az ismereteket azonban nem gyűjtik össze a legfontosabb fázisban: a legelején. Ehelyett arra kéri a lakosokat, hogy véleményezzenek egy tervet, ami még a szakértők számára sem könnyű feladat. Az összes elkészített anyag áttekintése, főként rövid határidő mellett, nagy erőfeszítést igényel, és megnehezíti a véleményadást.
- 3. Időzítés.** Az építkezés központú elképzelések kivitelezése hosszú ideig tart; ezzel szemben a kisebb fejlesztések gyorsan megvalósulhatnak, gyakran alacsonyabb költség mellett.
- 4. A kommunikáció hiánya.** A közösség gondjaival, szükségleteivel egyszerre több hatóság is foglalkozik – a közlekedési, a várostervezési, a parkfenntartási stb. hatóságok –, amelyek gyakran egymástól függetlenül működnek, ahelyett, hogy összefognának, és holisztikus szemléletű, hatékonyabb projekteket dolgoznának ki.

Miért ne próbálnánk ki egy másfajta módszert?

A jelenlegi várostervezési gyakorlathoz képest elég radikális változásra van szükség. A tervezési folyamatnak a közösséggel együttműködve kell megkezdődnie. Az alternatív megközelítés első lépése, hogy a szakértők összegyűjtik a helyi lakosok elképzeléseit: nem csak a felvetett problémákat, de a helyi közterek megváltoztatására vonatkozó ötleteket is. Ez történhet lakossági fórumokon vagy műhelymunka keretében, ahol a lakosok értékelhetik a jelenlegi közösségi tereket, és megvitathatják a felmerülő kérdéseket és elképzeléseket. Egyszerű vagy komplex felmérések is lefolytathatók annak vizsgálatára, hogy a lakosság miként használja a közösségben rendelkezésre álló teret. A fórumokon elhangzó véleményekből és a felmérésekből szűrhető le, hogy mit vár a közösség a jövőtől, és milyen témákra kell megoldást keresni. A szakértők szerepe megváltozik: az a feladatuk, hogy megvalósítsák a közösség elképzeléseit.

Esettanulmány: Gang csapat, Budapest

„Víziónk egy olyan város, amelyben aktív kisközösségi élet virágzik, és egy természetközelibb életmód valósulhat meg. Minél több budapesti belső udvar változna kertté, közös szabadtéri nappalivá. Célunk, hogy a kert létrehozása során mind mi magunk, mind az adott házban élő lakosok aktív résztvevővé váljanak életterük formálásában, létrehozva egy élhetőbb, egészségesebb közeget.” (A GANG küldetéséből.)

Aki Budapestet ismeri, az tudja, hogy fantasztikusan szép és romantikus világ lakozik a százvalahány éves házakon belül. A belső udvarok rendszere igazi kincs. Még érdekesebb az udvarok egyedülálló státusza: sem teljesen magánkert, sem közkert. Egész más funkciójuk, hasznuk van, mint egy családi ház kertjének vagy egy nagy közparknak. És mivel Budapest belső kerületeiben a belső udvaros, régi bérházak majdnem az összes lakóházat jelentik, és udvaraik hagyományosan nem kerként funkcionálnak, egy elképesztően hatalmas közösségi zöld térfejlesztési potenciál rejlik bennük. Ez még fontosabb annak tükrében, hogy több az olyan belső kerület ahol a zöld felület jóval kevesebb mint egy négyzetméter/fő.

A Gang csapat négy lelkes fiatalból áll, más-más szakmából: Deák Adrienn Ágnes tájépítész, Farkas Mária környezetgazdálkodási mérnök, Mihalik Gabi közösségi kertkerekítő csapattag, és Jagodics Edit környezeti nevelő. A szervezet tulajdonképpen informális, csupán a baráti kapcsolat, a hivatástudat és a szakmai elkötelezettség tartja össze. Ugyanakkor a régi, falusi kaláka hagyományt is szeretnék újjáéleszteni, városi szokássá varázsolni. Ez nagyban hozzájárul a kertek fenntarthatóságához is, mivel ha azt nem az önkormányzat hozza létre kommunikáció nélkül, hanem maguk a lakók tervezik és építik, inkább magukénak érezhetik az eredményt.

2008. júniusig a csapat hat kert létrehozásában működött közre, és mivel sikereik eredményeként viszonylag ismertté váltak, számtalan embernek, közösségnek, társasháznak adtak hasznos tanácsokat a közös udvar megvalósításához. Az eddig létrejött kertekben, a négyek mellett nagyon sokan vettek részt a munkában:

maguk a lakók, önkéntes segítők, akik egy része az utcáról tévedt be és ismeretlenül is segített, a Zöld Fiatalok Egyesülete egyes tagjai valamint a Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. A projekt pénzforrásai szintén sokszínűek és néhol váratlanok voltak. Érdekes módon a különböző résztvevő bérházak egymást is segítették. Az egyik ház lakói például ültetőgödörket ástak a másik ház udvarán, a földből kikerülő bontott téglákat pedig megkapták ajándékként és elvitték a saját kertjükbe ágyásszegélynek.

„A lakóközösség hangyaszorgossággal készítette elő a terepet, ami a sokrétegű, több száz öreg téгла kiásását jelentette. A téglahalmaz helyén valamikor egy sor lakás állt, és szanáláskor ott maradt a ház anyaga. A kiásott törmelék, talicskával nagyrészt a ház legidősebb bácsija és egy fiatalabb segítőtje cipelte végig a hosszú udvaron a ház előtti konténerig. Sokszor felhangzott, hogy ezek a közös munkálatok hiányoznak a mai életből” – Jagodics Edit.

A siker egyik titka: minden házban laknak olyanok, akik örülnének, ha szép udvaruk lenne, és szívesen tesznek is ezért. Őket kell megtalálni az egyes házakban, ők lesznek azok, akik belső emberként, ott élőként kezdettől fogva viszik előre az udvar felélesztésének ügyét.

A kertépítészeti tervek a lakók vágyai, kívánságai alapján, a családok személyes megkeresése, lakógyűlések és végső közös tervezés során rajzolódnak ki, szakmai segítséggel. Több lakógyűlés során, heteken keresztül sokak ötlete áll végül össze

egy egészé. Ezalatt régi nézeteltérések oldódhatnak fel, párbeszéd indul olyan lakók között is, akik eddig szótlanul elmentek egymás mellett. Mivel a költségvetés általában szerény, az udvarok néha árnyékosak és a lakók főleg lelkes laikusok, akik szakmai segítség nélkül tartják fenn a kialakított kerteket, a tervek egyszerű és könnyen karbantartható megoldásúak.

Deák Adrienn Ágnes szerint: „Kulcsfontosságú, hogy az adott házak lakói felismerjék: ők maguk meg tudják tervezni, és ki is tudják alakítani az udvart, a szükséges szakmai segítséggel pedig támogatjuk őket.”

A 20-50 lakásos bérházak kertjeinek feléledése sokkal inkább a közös összefogáson és a kezdeti lépések megtételén, mint pénzkérdésen múlt. Blogjukat olvasva is sok emberhez eljut az információ.

III. A jó közösségi tér kialakításának elvei

Az évek során a PPS megtanulta felismerni a munkáját vezérlő alapelveket. A sikeres városrendezési folyamatoknál megfigyelhető, hogy ezek az elvek mintegy vezérfonalként húzódnak végig az egész projekten. Az elvek köre felöleli a közösségi vízió fontosságát, a köztér-teremtés és az elszigetelt tervezési folyamat közötti különbséget, a kísérletezés és a fenntartás jelentős szerepét. A következő oldalakon kifejtett elvek összefoglalják, hogy a PPS nézete szerint miként hozható létre és tartható fenn egy sikeres hely. Minden elvet a tapasztalataikból merített példák illusztráltrálnak. Nem mindegyik bizonyult sikeresnek, és olyan példák is vannak, amelyek közreműködésük nélkül is megvalósultak volna. De minden esettanulmány pillanatképet ad az adott közösségről, arról a közös munkáról, melyet a környék, a város és az életminőség jobbítása érdekében végeztek.

Alapelvek

1. *A közösség a legjobb szakértő*
2. *Közteret építünk, nem makettet*
3. *Egyedül nem megy*
4. *Mindig lesznek szkeptikusok*

Módszerek a tervezéshez és a közösség bevonásához

5. *A megfigyelés rengeteg információval szolgál*
6. *Közösségi vízió kidolgozása*

Az elképzelések átültetése a gyakorlatba

7. *A formák kövessék a funkciókat*
8. *Háromszögelés*

Megvalósítás

9. *Kezdjük a petúniával*
 10. *Nem a pénzen múlik*
 11. *A munkának sosincs vége*
-

A KÖZÖSSÉG A LEGJOBB SZAKÉRTŐ

A helyi lakosok egészen más perspektívából látják egy terület működését; ha odafigyelünk rájuk, bepillantást nyerhetünk az adott hely mindennapjaiba, és fontos témák kerülhetnek a felszínre. Minél hamarabb vonjuk be a közösséget a tervezés folyamatába, annál jobb; ideális esetben ez már a tervezés megkezdése előtt megtörténik. Bátorítsuk őket, hogy figyelemmel kísérjék a rendezési munka teljes folyamatát, hiszen így válhatnak a létrejövő közösségi tér valódi gazdáivá.

Az Egyszerű Polgár szerepe a közösségi tér megteremtésében

A sikeres közösségi tér megteremtéséhez alapvető, hogy felfedezzük az egyes emberekben rejlő tehetséget, és célszerű módon vonjuk be őket a folyamatba. A közösségi elképzelések, készségek becsatornázása kulcsfontosságú annak eldöntésekor, hogy milyen fejlesztéseket hajtsunk végre egy már meglévő helyen, vagy hogyan teremtsünk új közösségi teret.

Az adott hely környezetében élő és dolgozó lakosok tapasztalatból tudják, hogy mely területek veszélyesek és

miért, hol érzik magukat kényelmesen, melyik utakon túl gyors a forgalom, és hol sétálhatnak, biciklizhetnek, játszhatnak a gyerekek biztonságosan. Ahogy egy köztér-fejlesztő mondja, „Olyan közösség nincs a földön, amelyik ne a helyiek tehetségére, erőforrásaira, közreműködésére épült volna”. Sajnos, a lakosok véleményét ritkán kérdezik meg a tervezés fázisában. Nagyon is gyakori, hogy az emberek tudása, erőforrásai kihasználatlanok maradnak. Képzeliük el, mennyi ismeretanyag, tapasztalat megy nap mind nap veszendőbe, csak azért, mert nem találtuk meg a módját az értelmes felhasználásának!

Esettanulmány: Baltimore, a Mount Vernon tér barátai (USA)

A baltimore-i Mount Vernon körzetének lakóit aggasztották a Mount Vernon téren uralkodó állapotok: a történelmi jelentőségű teret nem a megfelelő

„Határozottan hiszünk a közösségünk erejében. Mindannyiunknak vannak elképzelései, hogyan őrizzük meg a helyi értékeket, és mi legyen a Mount Vernon tér jövője”. Helen Cohen, társelnök, Mount Vernon Tér Barátai

módon használták, kezelték és menedzselték.

1999. áprilisában mintegy 100 lakos részvételével gyűlést tartott a PPS, ahol segített felmérni a létező viszonyokat, és kidolgozni egy víziót a park jövőjéről.

Az eredmény egy rakás rövid és hosszútávú elképzelés volt; egyebek között megalakult a „Mi kertünk”, a helyi lakosok munkacsoportja, amely minden második héten találkozott, hogy kidolgozza a Mount Vernon tér újjászületésének stratégiáját.

Hogy a lakosok szélesebb körét is elérhesse, a „Mi Kertünk” munkacsoport „Mount Vernon Tér Barátai” néven nonprofit egyesületté alakult. A szervezet küldetése a Mount Vernon Park újjáélesztése, és egy rendes, nyitott hely megteremtése, amely lehetővé teszi, hogy a jelenlegi és jövőbeli lakosok, valamint a látogatók örömeiket leljék a Mount Vernon tér kulturális és történelmi gazdagságában, valamint természetes szépségében.

Kevesebb, mint egy év leforgása alatt a szervezet megnyert egy pályázatot, és felfogadhattak egy helyi középiskolás diákot a park nyári karbantartására; elérte, hogy a park fenntartása és szépítése bekerüljön Baltimore város prioritásai közé; szövetségre lépett a Mount Vernon Kulturális Kerület és a helyi Mount Vernon Belvedere Társaság egyesületekkel; önkéntes parktakarítási napokat szervezett, és részt vett a parkban szervezett virág- és könyvfesztiválon. De a legfontosabb, hogy elkészítettek egy 2,8 millió dollár (kb. 437 millió

BALTIMORE, MOUNT VERNON TÉR (USA)

forint) költségvetésű javaslatot a parkfejlesztés kidolgozására és megvalósítására. „Nem vagyunk nagy szervezet – a fizető tagság 67 fő és 7 intézmény”, mondta Helen Schlossberg Cohen, a Tér Barátai társelnöke. „De határozottan hiszünk a közösségünk erejében. Mindannyiunknak vannak elképzelései, hogyan őrizzük meg a helyi értékeket, és mi legyen a Mount Vernon tér jövője”.

Ki „a közösség”?

„A közösség” bárki lehet, aki valamilyen érdekelt az adott hely fejlesztésében. Ide tartoznak a környékbeli lakosok (akár használják az adott helyszínt, akár nem), a helyi vállalkozások tulajdonosai, a közelben dolgozók és azok, akik a környék intézményeit látogatják, legyen az egy iskola vagy templom. De beletartoznak ebbe a körbe a helyi választott képviselők és azok a szervezetek is, amelyek a körzetben tevékenykednek, mint például a helyi tekézők klubja vagy egy kereskedelmi szövetség.

A hatékonyság érdekében az a legjobb, ha a helybeliek képviselői munkacsoportot hoznak létre. A képviselők minden esetben egy tágabb közösség érdekeinek szószólói lehetnek, például egy résztvevő a kereskedelmi kamarától, egy a lakónegyedből, egy pap vagy lelkes, egy cég vagy hatóság lakossá-

gi ügyekkel, fejlesztéssel foglalkozó vezetője. Ezek az emberek nem csak személyes érdekükben járnak el, hanem összekötőként működnek az őket delegáló csoportok felé. Nem nagyon találunk arra példát, hogy a már létező kormányzati testületek, mint például a városi önkormányzatok, önmagukban kielégítő munkacsoportot alkotnának.

Betsy Rogers, aki New York Central Parkját varázsolta újjá, egyszer azt mondta a PPS munkatársainak, hogy „nincs értékesebb személy, mint az általam lelkes örültnek nevezett típus, aki tényleg nagyon, nagyon ragaszkodik a helyi közösséghez, aki ott él és megérti, mit jelent az adott hely. Az ilyen lelkes „örült” ráadásul szoros kapcsolatban van a közösség más tagjaival – szerintem ez a legjobb módja, hogy párbeszédet kezdeményezzünk, és rátaláljunk a projektet mozgó hajtóerőre

„Olyan közösség nincs a földön, amelyik ne a helyiek tehetségére, erőforrásaira, közreműködésére épült volna”. JODY KRETZMANN, ABCD INSTITUTE

Esettanulmány: Budapest, Mátyás tér

A Mátyás tér megújítása volt az első jelentős köztér-rehabilitáció Budapesten, amely a kezdettől az átadásig közösségi részvétellel zajlott le. A projekt tulajdonképpen csak egy eleme egy nagyobb, hosszútávú munkának, a Rév8 Józsefvárosi Rehabilitációs és Városfejlesztési Zrt. Magdolna negyedbeli szociális város-rehabilitációs programjá-

„A terv gyakorlatilag a kivitelezés végéig folyamatosan változott, akárcsak egy magánkert esetében.”

nak célja egy olyan városrész kialakítása, mely képes befogadni különböző kultúrájú és társadalmi háttérrel rendelkező rétegeket, generációkat, hosszú távon biztonságos otthont nyújtva számukra. A negyed megújításának kulcseleme az aktív lakossági részvétel elősegítése és a környezet megújítása.

A Magdolna negyed legnagyobb köztere az erősen leromlott Mátyás tér, amelyet a Rév8 Zrt. közösségi részvétellel kívánt megújítani. E folyamatban több, hazánkban újszerű eszközt al-

kalmaztak a tervezők. A munka egy nyitórendezvényvel kezdődött 2005. októberében. A rákövetkező év februárjában és márciusában további rendezvényeket szerveztek, ahol a lakók szabadon elmondhatták elképzeléseiket, ötleteiket. Párhuzamosan ezzel egy felmérést is végeztek az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének közreműködésével.

A tervezési szakaszba 2006. márciusában bekapcsolódott a Budapesti Corvinus Egyetem Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszéke is, amelynek szakértői a helyi lakosok addigi megjegyzéseit és kívánságait alapul véve három különböző elképzelést dolgoztak ki és tártak a lakosság elé. A diákok megvizsgálták a tér funkcióit és történetét, valamint interjúkat készítettek a helyi lakosokkal. A március közepén tartott bemutató eredményeiből kiindulva kidolgozták a végleges tervet, amely 2006. májusában került a közönség elé. 2006. harmadik negyedévében lezárult a tervezés körül folyó közösségi párbeszéd.

„A tér részvételen alapuló tervezése összetett tervezési-szervezési munkát és rendkívüli rugalmasságot igényelt” – magyarázta Dömötör Tamás tájépítész és tanszéki mérnök. „A társadalmi mozgások, a természeti folyamatok hangsúlyosabb jelenléte az építészeti ismeretek mellett eleve jelentős ökológiai és speciális társadalomtudományi, például környezetpszichológiai tájékozottságot igényelt. A tervezési folyamat gyakorlatként rögtön beépült az egyetemi képzésbe, a munkába bevontuk az egyetemi hallgatókat is.”

„Az átlag állampolgár nem tudja az alaprajzot értelmezni. Az ismertetett funkciókat képesek véleményezni. A lakosok kiválóan érzékelték, hol vannak a korlátaik, így igazi párbeszéd tudott kialakulni. Azért fontos ez a következtetés, mert gyakori

félelem, hogy a közösségi részvétel amatőr vagy kommersz téralakításhoz vezet. Tapasztalataim szerint, ha tisztázva vannak a szerepek, ettől nem kell tartani.”

A lakókkal való egyeztetések nem voltak mentesek a kihívásoktól és problémáktól. „A fórumokon csekély számú lakos jelent meg” – mondta Dömötör Tamás. „Mindezek ellenére a fórumok, kiegészülve a tervezők által készített interjúkkal, eredményesnek voltak mondhatók és megfelelően tükrözték a helyi társadalom jelentős részének álláspontját.”

Az első kivitelezési szakasz 2006. decemberében kezdődött el, amelynek során a téren a padok meghagyása mellett ülődombokat raktak le a helyi általános iskola és gimnázium diákjai, a helyi civil szervezetek és a BCE hallgatói segítségével.

2007. áprilisában a tér új szerkezete, azaz az ösvények, a központi rendezvény – és találkozási tér készen állt. Megszervezték a fák újraültetését, az ülődombok elhelyezését. A kivitelezés második szakaszában a parkrészt kerítéssel vették körül, áthelyezésre és fejlesztésre került a régi játszótér, megújult a közvilágítás, új zöldfelületek alakultak ki. 2007 őszén két önkéntes munkanapon került sor a növényzet telepítésére. Sikeresnek bizonyult a helyi általános iskola diákjainak részvételével megrendezett „ülődomb” projekt, amelynek keretében egyedi bútorokat készítettek és helyeztek ki több mint 30 gyerek és 20 felnőtt részvételével. A tervezők és az iskola képviselőiben egyaránt végig jelen volt egy-egy tapasztalt szervező, akik közösen tervezték meg és bonyolították le a folyamatot, valamint egy szakértő és empatikus formatervező, akik a technikai hátteret biztosították.

Dömötör Tamás meggyőződése, hogy a negyed csak erős arculatváltással, karakteres megjelenéssel és pozitív identitással képes jó irányba fordítani a fejlődési folyamatokat. Ehhez persze nélkülözhetetlen a közösségi részvétel. A szép, felújított teret 2008. tavaszán adták át, rengeteg gyerekkel, nagy ünnepséggel. Az egész Mátyás tér projekt nagyon sikeres, de Dömötör Tamás szerint a megújítási folyamat rengeteg a tanulsággal is jár: „A terv gyakorlatilag a kivitelezés végéig folyamatosan változott, akárcsak egy magánkert esetében”. Ennek érdekében „fontos tehát meghatározni a döntéshozatal egyes lépéseinél, hogy melyek azok a pontok, melyeken nem lehet,

vagy ésszerűtlen, költséges változtatni, illetve rontanák az építészeti minőséget, esetleg a művészi koherenciát.” Végülis, „a részvétel a szakmaiság fontosságát nem csökkenti, hanem növeli”.

Mostanában egyre többet hallunk a „jó helyek” fontosságáról. Az útikönyvek oldalakat szentelnek a világ különböző pontjain található „legjobb helyeknek”. Más könyvek újra felfedezték, és bemutatták azoknak a helyeknek a szerepét, ahol kószálhatunk és üldögélhetünk, amikor nem vagyunk otthon,

a munkahelyen vagy a bevásárlóközpontban. A megjelenő művek szerint elvesztettük a „tér-tudatunkat”, és nagyon keményen kell dolgoznunk a visszaszerzésén, ha élhetőbbé akarjuk tenni a közösségünket. Az építészeti magazinok díjakat tűznek ki az általuk legjobbnak ítélt köztér-tervekre. Mégis, ezekből a díjnyertes tervek közül ritkán születnek igazi „jó helyek”. Furcsa, de a közterek elvesztéséről szóló vitasorozat mintha egy ponton sem érintkezne a megteremtésükre való tényleges képességgel.

Hogyan kreáljunk pusztá tervrajz helyett közteret?

A központi kérdés az, hogy valójában mi a tervezés szerepe a közösségi tér létrehozásában. Tapasztalatunk szerint

a sikerhez a mai tervezőkre jellemző megközelítéstől teljesen eltérő szemléletre van szükség. A közösség-orientált folyamat sokkal szélesebb körre épít, mint a dizájn-központú. Az igazi „jó hely” megteremtése sokkal inkább a hatékony szervezéstől függ, mint a tervrajzoktól, és számos különféle tudományág bevonását igényli a rendkívül komplex témák megoldásához. Például a megfelelő fenntartás és a hatékony biztonsági intézkedések nyilvánvalóan fontosak, de ugyancsak lényeges a jó megközelíthetőség, akár gyalog, akár tömegközlekedéssel. Az olyan kényelmi kérdések, mint a komfortos ülőhelyek, a jól elhelyezett szeméttárolók, a könnyen érthető jelzések, a mosdók, a büfé – mind hozzátartoznak a sikeres helyek ismérveihez. Mindezeknek a kérdéseknek az együttes, hatékony kezelése

Esettanulmány: Montpelier, Postahivatal (USA)

A postahivatal Montpelier belvárosának egyik legfontosabb pontja, ahová hétköznapiakon egész Vermont területéről érkeznek emberek. Sajnos, egyben ez a

„Elképzelésük szerint az épület előtt teraszt lehetne kialakítani hintaszékekkel, padokkal, közösségi hirdetőtáblával, kávéárudával, kutyamegőrzővel, új gyalogátkelővel és forgalomlassító eszközökkel, hogy a gyalogosok kényelmesebben közelíthessék meg a környéket”.

város „legbarátságatlanabb” épülete is. A szövetségi épület a járda szélétől hat méterre áll, teljes egészében tükörüveg borítja, és egy tájképszerű kertecske veszi körül, amely hatékonyan kívül tartja az embereket. Bár a környéken kevés a zöldterület, ez a minipark mégsem vonzza az embereket; a közösség egyik tagja szerint inkább „elkedvetlenítő” benyomást kelt. A Közzolgálati Hivatal, amely az épület kezelője, arra kérte a Közterekért Projektet, hogy szervezzenek műhelymegbeszélést a helyi lakossággal, és találják ki közösen, hogyan illeszkedne jobban a posta a helyiek igényeihez. Az

e kézikönyvben leírt módszereket használva segítettek a közösségnek abban, hogy értékelje a helyszínt, és megfogalmazza saját elképzelését.

Amikor a munkacsoport szemügyre vette az épületet, először úgy gondolta, hogy csak a homlokzat felújítására van szükség. De amikor jobban megvizsgálták az utcaszínt, rájöttek, hogy a felsőbb szint vizuálisan akár el is tűntethető, ha az emberek figyelmét a terepszínten található szolgáltatásokra, tevékenységekre irányítják – az utcaszínten remek közösségi helyet lehetne kialakítani. Elképzelésük szerint az épület előtt teraszt lehetne kialakítani hintaszékekkel, padokkal, közösségi hirdetőtáblával, kávéárudával, kutyamegőrzővel, új gyalogátkelővel és forgalomlassító eszközökkel, hogy a gyalogosok kényelmesebben közelíthessék meg a környéket. Arra is született javaslat, hogy a helyi termelői piacot hozzák közelebb a postahivatalhoz, mert így hétvégén is odavonzhatják az embereket. A 2000. telén kidolgozott kis költségvetésű fejlesztések eredménye egy igazi közösségi tér lett Montpelierben – és nem csak egy dizájn.

MONTPELIER, POSTAHIVATAL (USA)

pedig túlmege az egyes hivatásterületek szakértőinek tapasztalatán.

Nagyon nehéz a közterek létrehozásával kapcsolatos képzést találni. A diákok erről semmit nem hallanak. Tervezést, építészetet tanulnak, vagy azt, hogyan tanulmányozzák az emberek viselkedését, de arra nem tanítják meg őket, hogy szakmai háttérük segítségével hogyan aknázzák ki egy közösség kreativitását, hogyan dolgozzanak ki a lakosokkal együtt közös elképzelést, és hogyan segítsék ennek megvalósulását. Amire igazán szükség lenne a PPS szerint, az egy új, országos képzési program a közösségi terek megteremtéséről.

A PPS szerint addig újra kell foglalmaznunk a közterek tervezésével kapcsolatos küldetésünket. Ha az új célkitűzés „a jól kihasználható, sikeres helyek létrehozása”, akkor a szakértők, így a tervezők szerepe az, hogy ennek eszközei legyenek – a közösség érdekében. Együtt kell működnünk a nonprofit szervezetekkel és a hatóságokkal, közösen munkálkodni a közösség vízióján. Az esetek többségében ez azt jelenti, hogy a szakértőknek és a hivataloknak a mostanival ellentétes szerepet kell játszaniuk, és ahelyett, hogy irányítanák, egyszerűen támogatniuk kell a folyamatot.

Kezdetnek az alábbi lépéseket javasolja a PPS:

- **Találkozzunk a közösség képviselőivel**, mind a köz-, mind a magán-szférából, és határozzuk meg azokat a témákat, melyeket a különféle csoportok fontosnak tartanak az adott helyet illetően.
- **Foglalmazunk meg feltevéseket** azokról a kérdésekről, melyek további vizsgálatot igényelnek, és dolgozzunk ki munkatervet arra, hogyan fogjuk az információt összegyűjteni.
- **Gyűjtsünk adatokat** a helyzet jobb megismeréséhez.
- **Elemezzük az adatokat** és a közösség észrevételeit, és dolgozzunk ki potenciális megoldási módokat.
- **Szervezzünk közösségi fórumot** a közösségi képviselők és az egyéb érdekelték számára, ahol bemutatjuk az egyes témákat, becsatornázzuk a véleményeket, és kidolgozzuk a közösségi víziót.
- A találkozók és megfigyelések eredményei alapján **vázoljuk fel az egyes témákat és egy olyan rendezési elképzelést**, amely tükrözi a közösségi víziót.
- **Finomítsuk, vitassuk meg** a javaslatokat a közösséggel.
- Dolgozzunk ki **megvalósítási stratégiát**.
- Dolgozzunk ki **dizájn-tervetet, melyek illeszkednek a vízióhoz** és a megvalósítási stratégiához.

Amire igazán szükség lenne a PPS szerint, az egy új, országos képzési program a közösségi terek megteremtéséről.

Esettanulmány: Budapest, Zöld Levél Program, Lélegzet Alapítvány

A Zöld Levél program megvalósítása során többször bebizonyosodott, hogy egy barátságos, hívogató, többfunkciós közösségi tér sokkal több, és sokkal fontosabb, mint csupán egy szép terv. Nemcsak az elméleti dizájn a fontos, hanem maga a valódi hely, amelyet nap mint nap használnak. A Lélegzet Alapítvány és a Levegő Munkacsoport 2007 júliusában indított egyéves programjának (melynek anyagi alapját a Demján Sándor Jótékonyági Alapítvány bocsátotta rendelkezésre) közvetlen célja minél több zöldfelület létrehozása,

illetve rendbetétele volt az V.-VII. kerületben illetve Újlipótvárosban, aktív közösségi részvétellel. A program keretében a területen működő civil szervezetek, társasházak, egyházak, közintézmények, önkormányzatok pályázhattak zöldterületet javító, felújító, bővítő támogatásra. A pályázók nemcsak a fizikai munkában vettek részt, hanem legalább 5 éven át rendszerben is kell, hogy tartsák a létrehozott zöldfelületeket. A projekt sikeresen zajlott le több tucat társasházban, iskolában és egyéb helyeken. Több tájépítész valamint tájépítész-hallgató segített néhány iskola és társasház kertjének megtervezésében.

A szakemberek segítségével arra szolgált, hogy a meglehetősen kicsi, néhol árnyékos vagy szűk területek ésszerűen legyenek megtervezve, a megfelelő növény, bútor és burkoló alkalmazásával. A fontosabb kérdések olyanok voltak, hogy például mik a lakók, illetve diákok vagy tanárok igényei? Melyek azok a meglévő elemek, növények, amelyeket meg lehet őrizni? Mi lesz a kert legfontosabb funkciója? Milyen növényeket képesek, hajlandók fenntartani? A projektek nagyon tanulságosak voltak mindenki számára, nemcsak a lakóknak: a tájépítészek és hallgatók sokat tanultak a részvételen alapuló tervezésről, konszenzusépítésről, az alacsony karbantartási igényű és költségkímélő tervezésről.

Az egyik legérdekesebb és legnagyobb kihívást jelentő pályázat a Buda-

pesti Módszertani Szociális Központból érkezett, ahol közösségi kertet akartak létrehozni az évszázados épület udvarán. Kerteket a hajléktalan menhelyeken közismerten nehéz fenntartani, mert az anyagi körülmények ritkán rendezettek, állandó válsághelyzetek uralkodnak, folyamatosan cserélődik a lakosság. Azonban az is közismert, hogy a kertészkedés segíthet a nehéz helyzetű embereknek a lelki gyógyulásban, például a függőség csökkenése, a csoportmunkában való részvétel javulása, a sikerek és kudarcok kezelése révén. És az ott lakók is lelkesek voltak, létre akartak hozni valami olyat, ami addig egyáltalán nem volt.

Maga a hely – egy alacsony falakkal körbevett, déli kitettséggű udvar – is ideálisnak bizonyult kert létesítésére. A növénylistán alacsony fenntartási igényű őshonos évelők, kúszónövények és néhány fűszernövény, amelyből gyógyteák készíthetők, szerepeltek valamint egy tömör koronájú juhar a súlyponti helyen – mind egyszerű téglaszegélyű ágyásokba és faládákba ültetve. A tervezést, valamint az épített elemek elkészítése során a művezetést a Zöld Levél aktivistái végezték, a teljes kiültetési munkát viszont a lakók végezték egy szép tavaszi péntek délutánon. A kiültetés napján emberek tömege gyűlt össze az udvaron, ahol leültek a frissen elhelyezett fapadokra. 15-20 férfi és nő buzgón kérdezgette, hogy miben tudna segíteni.

Az egyik nő rögtön gondjaiba vette az ágyásokat, ragaszkodva ahhoz, hogy ezen túl ez az ő munkája legyen. Egy másik arról áradozott, hogy ez számára akkora meglepetés, amit soha nem gondolt volna, hogy bárki is megtesz valaha értük. A lakók azóta folyamatosan használják a kertet – alig van napszak, amikor nincs tele a hely. Hűvösebb és frissebb lett a levegő, nem is beszélve a hangulatról. Egy teljesen új, igazi közösségi tér jött létre. Szerény és kicsi, de mégis zöld és hívogató, és szeretik. Ami az egyszeri üres udvar volt, most már „a kert.”

Mivel a lakók aktívan részt vettek a tervezésben, és látták milyen nagy örömet hoz a kert, a fenntartásban is szívesen segítenek. Ilyenkor hasznosnak érezi magukat, van dolguk, céljuk. A mostani állapotokról az a szociális munkás, akiben a pályázás ötlete megfogant azt mondta: „Nagyon szeretjük, és én már látom a növényeken, ahogy nőnek. A kis fák is rügyeznek. A locsolást se kell kétszer mondani az embereknek, mindig van egy önként jelentkező.”

„A fontosabb kérdések olyanok voltak, hogy például mik a lakók, illetve diákok vagy tanárok igényei?”

Egy jó közösségi tér létrehozása jóval több erőfeszítést kíván, mint amennyire egyetlen személy vagy szervezet képes. Innovatív ötletek, pénzügyi források, akár természetbeni formában, önkéntes munka – a segítőtársak sokféle módon járulhatnak hozzá a fenntartáshoz vagy a rövidtávú fejlesztési projektekhez. A közreműködő partnerek a projekt hatókörének kiszélesítésében is segíthetnek, például a közös tervezési, marketing, forrásteremtő és biztonsági tevékenységekben való részvétellel. A szilárd együttműködés politikai téren is lökést adhat a projektnek.

A legkézenfekvőbb partnerek a helyszín környékének lakosai és az ott működő intézmények. Nagyrészt rajtuk múlik a közösségi tér kihasználtsága és fenntartása. A köztér közvetlen környezete elválaszthatatlanul összefonódik magával a térrel: sikerük nagy részben egymás megfelelő működésétől függ. Ha a projekt környezete változatos, a közelében számos intézmény, szervezet található, és ezek erősen kötődnek az adott helyhez, akkor az emberek gyakran felkeresik majd a helyszínt – napközben, este vagy akár hétvége is. Ha ellenben a közösségi tér környékén nincs semmiféle aktivitás, akkor kevés embert fog odavonzani.

A közvetlen szomszédság rengeteg potenciális közreműködővel szolgálhat: ezek lehetnek iskolák, templomok, könyvtárak, múzeumok, vállalkozások vagy bármilyen egyéb szervezet. A legvalószínűbb partnerek a köztér kezelői, és azok, akik valamilyen indokból érdekeltek a fenntartásában. Ha a közösségi tér a város központjában található, esetleg a városháza vagy a könyvtár közelében, akkor ésszerű ötlet először ezeket az intézményeket megkeresni akár a parkokkal foglalkozó hatóságon, akár a hely megszépítésére törekvő helyi csoporton keresztül. A szomszédságban szóba jöhető egyéb közreműködők például a környék lakói, a közeli irodák

Esettanulmány: Maplewood Vasútállomás Társaság, (USA)

A 90-es évek elején a New Jersey-i közlekedési hivatal egy olyan terv megvalósításába kezdett, amely a szervezet kezelésében álló vasútállomások megújításán keresztül kívánta új életre keltetni a környékbeli közösségeket. A probléma gyökere a vasútállomások kihasználatlansága volt. Az utazóközönség és a közelben működő kereskedők megkérdezése után a Köztérért Projekt munkatársai arra a felismerésre jutottak, hogy bár a főutca csak egy háztömbnyire van az állomástól, az átutazók általában túlságosan sietnek ahhoz, hogy felkeressék az ottani üzleteket. Ez a helyzet mind az ingázók, mind a kereskedők számára frusztráló volt. Ezért azt javasolták, hogy a közlekedési hivatal és a helyi kereskedők lépjenek szövetségre, és hasonlóan

„Bár a főutca csak egy háztömbnyire volt az állomástól, az átutazók általában túlságosan siettek ahhoz, hogy felkeressék az ottani üzleteket.”

egy hotel recepciójához, tegyék az árukat és szolgáltatásokat közvetlenül a vasútállomáson hozzáférhetővé. Az állomáson létesült pultnál hetvenféle helyi szolgáltatás vált elérhetővé az autószereléstől a házhoz szállított vacsoráig, nagyban megkönnyítve annak a mintegy 2000 ingázónak az életét, akik túl korán indulnak, és túl későn érkeznek ahhoz, hogy az üzleteket nyitva találják.

A közlekedési hivatal a helyi kereskedelmi kamarával együttműködve kereste fel a környéken működő vállalkozásokat, akik a „Maplewood Vasútállomás” gazdasági társaságon keresztül ajánlhatják szolgáltatásaikat a vevők részére. A vásárlók reggel a pultnál személyesen vagy faxon adhatnak le megrendelést, este pedig átvehetik a cikkeket a vasútállomáson, mindössze 10% felár ellenében. A szolgáltatók, így a könyvelők, biztosítási ügynökök és ingatlanközvetítők új ügyfelek megnyerésére is felhasználják a „recepciók rendszert”. Más közlekedési, forgalmi hatóságok – nem csak New Jerseyből, hanem a világ minden részéből, így Chicagóból, Baltimore-ból, Tokióból és Berlinből is – érdeklődésüket fejezték ki hasonló rendszer kiépítése iránt.

MAPLEWOOD (USA)

és üzletek alkalmazottai, a helyi vallási, kulturális és egyéb civil szervezetek tagjai és a diákok.

„Váratlan szövetségek”

Tartsuk nyitva a szemünket a kevésbé valószínű partnerek irányába is: találhatunk olyan közreműködőket, akik ugyan elsőre nem jutottak eszünkbe, mivel nem kötődnek szorosan az adott környékhez, de különféle okokból mégis érdeklődhetnek a fejlesztés iránt. Ilyen ok lehet, ha közreműködésük révén olyan területen válhatnak ismertté, ahol másként erre nem lett volna módjuk.

A különböző segítők a projekt más és más fázisában juthatnak szerephez. A „kézenfekvő partnereket” érdemes minél korábban bevonni abba a munkacsoportba, amely meghatározza a fontosabb témákat és elvégzi a kezdeti megfigyeléseket, míg a „váratlan szövetségek” (közlekedési hatóság, kormányzati testületek stb.) későbbi fázisban, például a vízió összeállításánál

kerülhetnek elő. Tipikus forgatókönyv lehet például a következő: egy szervezet, a városvezetéssel együttműködve, kezdeményezi a belváros egyik közönségi helyszínének fejlesztését. Ahogy a folyamat előrehalad, olyan partnerek csatlakoznak a kezdeményezéshez, mint a botanikus kert, a múzeum vagy a zeneiskola; később akár az is kiderülhet, hogy a közlekedésért felelős hivatal is potenciális segítőtárs, mivel pénzügyi forrást biztosíthat a rendszer működése szempontjából kulcsfontosságú buszmegállók felújításához.

„A közvetlen szomszédság rengeteg potenciális közreműködővel szolgálhat: ezek lehetnek iskolák, diplomok, könyvtárak, múzeumok, vállalkozások vagy bármilyen egyéb szervezet.”

Esettanulmány: Nagytétény, Lovakért és Lovaglásért Alapítvány

A 10 éves nagytétényi Lovakért és Lovaglásért Alapítványnak és egy sokszínű önkéntes csapatnak köszönhetően, a Tétényi Duna-part mára egy szép kis új parkkal rendelkezik. Dr. Schütt Margit projektfelelős szerint az 1500 négyzetméteres terület – ugyanúgy, mint valaha az egész egyhektáros Lovasklub – eredetileg egy elhanyagolt, eldurvult szemételep volt. Az új parkot a Budafoke-Tétény Budapest XXII. Önkormányzat területén alakították ki.

Az alapítvány megalakulásától kezdve fő célkitűzései – azaz a lovaglás oktatása és népszerűsítése – megvalósításán túl a nagytétényi Duna-part és az itt található lovarda környékének rendben tartásában is részt vett. A park egy nagy, összefüggő terület északi részén helyezkedik el, a Duna-telephez közel. A projekt megvalósításának akadtak nehézségei. A parkosításra kiválasztott területen gyakorlatilag nincs termőtalaj, mivel azt körülbelül két méternyi sittal és egyéb hulladékkal töltötték fel. Mégis, a kivitelezés tisztán önkéntes munkával sikerült, egy háromnapos közösségi parkosítási akció során, 2007. április közepén. Az alapítvány önkéntesei több kertésztől kértek tanácsot arra vonatkozóan, hogy milyen fák és cserjék lennének alkalmasak a területre. Egy építészhallgató elkészítette a terveket. A gyerekeknek szóló fő attrakcióként kiválasztottak egy fa kisvonatot „mert azt együtt lehet élvezni. Bele tud ülni egy társaság.”

Az önkéntesek toborzása során kiválóan megmutatkozott a kommunikáció fontossága: az alapítvány aktivistái minden rendelkezésükre álló csatornát és eszközt maximálisan kihasználták. Ezek között voltak plakátok, amelyeket minden kerületi iskolában, az önkormányzat épületében és több helyi hirdetőtáblán elhelyeztek. A kerület illetve az alapítvány saját honlapján is tájékoztattak az akcióról. Mivel évek óta több XXII. kerületi iskolából rendszeresen idejárnak lovagolni, illetve terápiás lovaglásra, foglalkozásra a gyerekek, már meglévő kapcsolatok voltak a helyi oktatási intézményekkel. A Gádor utcai általános iskolások azonnal igent mondtak az alapítvány megkeresésére, hasonlóképpen

a Kozmutza Flóra Iskola tanárai és diákjai is. Lelkes válasz jött a Nagytétényi Polgári Körtől és sok más helyi civil szervezettől. A parkosítási munka során sosem kellett éhgyomorra

dolgozni, hisz a helyi üzletvezetőknek köszönhetően mindig volt enni- és innivaló. A kivitelezés nagyon jól sikerült: több mint száz önkéntes segítségével köszönhetően.

Az akció első napján negyven önkéntes vett részt reggeltől estig, az általános iskolásoktól kezdve, a helyi családoktól a vállalkozókig. Utóbbiak a nehezebb földmunkát mind ingyen végezték. Az első napon a növények jelentős részét sikerült elültetni. Emellett az önkormányzattól is kaptak padokat és térburkoló elemeket.

A második napon ötven önkéntes dolgozott, köztük a helyi Zöld Jövő Környezetvédelmi Egyesület tagjai, akik elültettek egy nyírfacsoportot, és javígtatták, locsolták az előző napi ültetést, valamint a Kozmutza Flóra Iskola diákjai és tanárai és az Artér Művészeti Egyesület. A nap legfontosabb feladata a vicinális szakszerű telepítése volt. „A kapott útmutató szerint jártunk el, és este már stabilan állt a vonat is, másnaptól már nyugodtan játszhattak rajta a gyerekek,” – mondja Schütt Margit. „Estére minden vett növényt elültettünk. Közkívánatra kialakítottunk egy sziklakertet is, hozott anyagból. A harmadik napra is maradt még feladat: a járda kialakítása, a sok otthonról kiszedett növény miatt ágyásokat is ki kell még alakítani stb. Este, elmenetelkor, már jó volt visszanézni a majdnem kész parkra.”

„Nagyon lelkesek voltak” – meséli Schütt Margit. – „Az önkormányzattól is jöttek, de lapáttal ám, nemcsak protokollból! A gyerekek hozták a szülőket, kis piknik volt, tényleg naponta jöttek harmincan-negyvenen vagy még többen, mindig egy kicsivel előbbre jutottunk, így a végén sikerült megcsinálni. Így lett a park. Érdekes, hogy nincs rongálás, mert látta mindenki, hogy hogyan készül.”

Fontos tapasztalatot adott az alapítvány vezetőségének, hogy annyi önkéntes aktívan támogatta a megvalósítást, hisz ezt nem tudták volna egyedül végezni. És ezzel még nem ért véget a munka: sorra került a második Tétényi Duna-parti Művésztelep, ahol a művészcsapat szobrot is állított a parknak.

„Az alapprobléma – a nagytétényi Duna-part rendezetlensége, elhanyagoltsága – ezzel az akcióval nem oldódott meg” – mondta Schütt Margit. – „Az esemény azonban olyan első lépésnek tekinthető, aminek látható eredménye van. Mindenképpen fontos jelzés az illetékesek és mindenki számára: ha apránként és fokozatosan is, de lehet eredményeket felmutatni jelen adottságok között is, viszonylag szerény ráfordításokkal. A MOL és az Ökotárs Alapítvány 260 000 forintos támogatásával milliós értéket hozott létre a parképítésben közreműködő közösség.”

„Az esemény azonban olyan első lépésnek tekinthető, aminek látható eredménye van”

A közterekre közvetlen hatással lévő tevékenységek – várostervezés, forgalom és közlekedés, turizmus, oktatás – hivatásos szakértői mindig csak egy-egy szűk, periférikus területtel foglalkoznak. Így amikor az elképzeléseink túlterjednek az adott hivatal, szervezet kompetenciáján, könnyen megkaphatjuk: „Ez így nem fog menni”. Ám gyakran előfordul, hogy egy hivatalnok szájából az „így nem fog menni” valójában csak azt jelenti: „eddig még soha nem csináltunk ilyesmit”.

A kormányzat hatóságokra, főosztályokra osztva működik. Ennek következtében a kormányzati bürokraták csak korlátozott mértékben képesek a közösségi terek kérdését átlátni és kezelni. Bár a különféle hivatalok milliós ügyekkel foglalkoznak, nincs olyan város az Egyesült Államokban sem, ahol létezne kifejezetten a közösségi terek fejlesztésével és fenntartásával megbízott hatóság vagy osztály.

Mik lehetnek az akadályok?

Bürokratikus úttorlaszok

Egyes közösségekben az a benyomás alakult ki, hogy bármi, amit a közösségi terek jobbításáért tennének, törvénybe

ütközik. Egyes városok például tiltják az étel- és italfogyasztást a járdákon és közterületeken, ami ellehetetleníti az olyan élénk színfoltokat, mint a teraszos kávézók. Hasonlóképpen a mozgóárusítás, bár igazán nagyon fontos eleme bármely sikeresen működő köztérnek, sok helyen illegális – régi, még a XIX. századból származó higiéniai előírások miatt. Néhány jogszabály még ennél is jobban korlátozza a közösség életét. Egy városban törvényen kívül helyezték a szabadtéri sakktablát, arra hivatkozva, hogy ez „szerecssejáték”; máshol a helyi termelői piacon létesült állatsimogatót tiltották be egy olyan rendelkezésre hivatkozva, miszerint tilos az állatokat elválasztani az anyjuktól.

Esettanulmány: Tallahassee, Monroe utca (USA)

„Sok rendőrünk vált a forgalomcsillapító eszközök hívévé. És megváltozott az emberek viselkedése: az autóvezetők udvariasabbak lettek”. Marilyn Larsen, Tallahassee Fejlesztési Hatóság

A floridai Tallahassee belvárosában lévő kereskedők nagy gondban voltak. A Monroe utcában elhaladó járművek gyakran 80-90 km/h sebességgel száguldottak át a városközponton – olyan gyorsan, hogy még csak észre sem vették a néhány megmaradt üzletet. A helyzet a rendőrfőnököt is elkésérítette – folyamatosan bírságokat kellett kirónia a gyorshajtókra, és ettől nagyon népszerűtlennek érezte magát.

A forgalom lassításának és a parkolás megkönnyítésének roppant egyszerű módja, ha az utcai parkolást nem párhuzamosan oldjuk meg, hanem lehetővé tesszük, hogy a vezetők a járdával szőget bezárva tudjanak beállni. Ezt az egyszerű módszert ajánlották a Közterekért Projekt munkatársai. Mivel azonban a Monroe Street hivatalosan „állami országútnak” számított, a közlekedésmérnökök azt a választ adták, hogy „ezt így lehetetlen megcsinálni”. A vállalkozók szövetsége viszont nem akarta feladni; a tallahassee-i fejlesztési hatósággal közösen a kormányzóhoz fordultak, és azt kérték, hogy legalább egy kísérletet engedélyezzen. 1994. októberében a floridai Közlekedési Hatóság az 53 párhuzamos parkolóhelyet 73 szőget bezáróra alakította át. A projekt annyira sikeresnek bizonyult, hogy állandó megoldássá vált. A forgalom sebességének csökkentésén túlmenően még nőtt is a forgalom mennyisége, ami további sebességcsökkenéshez vezetett; a terület sokkal biztonságosabbá vált a gyalogosok számára, akik egyre nagyobb számban keresték fel a környéket. Ráadásul „sok rendőrünk vált a forgalomcsillapító eszközök hívévé. A Monroe Street sikere után számos más úton került sor a járdával szőget bezáró parkolás bevezetésére. A Floridai Közlekedési Hatóság, részben a tallahassee-i pozitív tapasztalatok hatására, forgalomcsillapító és közösségépítő intézkedéseken dolgozik szerte az egész államban.

TALLAHASSEE, MONROE STREET – ELŐTTE (USA)

TALLAHASSEE, MONROE STREET – UTÁNA (USA)

Egy nemrégiben kitalált amerikai gyógyszer a bürokrácia túlzásai ellen a Vállalkozásfejlesztési Kerület (Business Improvement District) koncepciója, amely segít az akadékoskodás leküzdésében és a helyi irányítás visszaszerzésében. Másik, kevésbé jellemző megoldás a „bürokráciamentes övezetek” kialakítása, ahol megengedett – sőt, bátorított – az újszerű ötletek kipróbálása, a kísérletezés.

Szűken körülhatárolt hatáskörök

Míg a közösség igényei holisztikusak és szerteágazóak, a kormányzati hivatalok egy-egy témára fókuszálnak. És bár elvileg a kormányzatban dolgozók felvállalhatnák a közterek megteremtésének ügyét, a kormányzat belső szerkezete, megosztottsága gyakran a közösség igényeinek semmibe vételét eredményezi. Tudomásunk szerint Seattle (Washington állam) az egyetlen amerikai város, ahol a helyi vezetés újjászervezésével igyekeztek megfelelő fórumot teremteni a közterek kérdésének kezelésére. Létrehozták a „Helyi Közösségek Főosztályát”, amely megpróbálja holisztikus módon megszervezni a körzeti tervezést, értékmegőrzést és fenntartást. Jim Diers, a főosztály vezetője szerint „Seattle rádöbrent, hogy a város működése elsősorban a helyi lakosságon múlik. Őket tekintjük a város legfontosabb erőforrásának, és igyekszünk együttműködni az aktív állampolgárokkal”.

Vonakodás a szerepváltástól

Ha a hivatalok szerepe a megfelelő közterek kialakítása, az ott dolgozóknak ezt a célt kell – képességeik legjavát adva – előmozdítaniuk. Ezzel szemben például a közlekedési mérnökök hagyományos „biztonság és mobilitás” célkitűzései kifejezetten ellene hatnak az élénk és élhető belvárosi területek megteremtésének. Míg ők azt érzik küldetésüknek, hogy az autósforgalom gyorsan, akadálymentesen áramolhasson az adott körzetben, a helyi kereskedők és fejlesztők a forgalom lassításában érdekeltek, és arra keresnek utat-módot, hogy az emberek kiszálljanak az autóból, és vásároljanak. Szerencsére a közlekedési szakértők, másokhoz hasonlóan, gyakran nyitottak az új elképzelésekre. Nemrégiben

„Ha arra hivatkoznak, hogy ez így nem fog menni, semmiképpen se vegyük ezt készpénznek!” YOGI BERRA

egy csoport közlekedési hivatalnok új koncepciót fogadott el – ez az úgynevezett „kontextus-függő tervezés”, amely egyszerűbben azt jelenti, hogy a közlekedési projekteknek a közösség igényeivel, elképzeléseivel összhangban kell megvalósulniuk.

Tehát ha ismét azt halljuk, „ez így nem fog menni”, válaszoljuk bátran „lehet, hogy eddig még senki sem csinálta meg”. És ne adjuk fel!

Esettanulmány: Kalocsa, SOS Ifjúsági Információs Egyesület

A legérdekesebb, legmerészebb projektek általában azzal kezdődnek, hogy mindenki azt állítja: ez lehetetlen vagy megvalósíthatatlan. Aki ezt elhiszi, annak biztosan semmi sem fog sikerülni. Viszont, aki meg meri próbálni, annak van esélye!

Az SOS Ifjúsági Információs Egyesület közösségi közreműködéssel egy 4000 m²-es kalocsai parkot hozott rendbe. A terület már régóta játszótérként funkcionált, csak nagyon elhanyagolt, szomorú állapotban, kevés látogatóval. Felújítása

egy viszonylag nagyléptékű projekt volt, aminek önkéntes munkában való megvalósítása többek szerint lehetetlen vagy legalább kockázatos, nehéz ügy volt. Mégis minden a várakozásnál jobban sikerült.

Az SOS Egyesület már korábban is sok sikeres projektet bonyolított le a helyi fiatokkal: többek között létrehoztak egy telefonos krízis szolgálatot, szakmai képzéseket, táborokat és bűnmegelőzési programokat rendeztek. A parkfelújítási kezdeményezés egy szomszédos lakótól származott, és a lakóközösség – köztük több mint 50 felnőtt és 15-20 gyerek – maga vállalta a játszótér felújítását, beleértve az új játékok kihelyezését és a fenntartást is. A helyi speciális iskola kertészeti tagozatos diákjai szaktanári vezetéssel vállalták a növénytelepítést.

Három projektmegbeszélés történt az egyesület, az iskola és a helyi lakók között, valamint az önkormányzattal, amely vállalta a fűnyírást. A fák elhelyezését és létszámát velük is egyeztetették. (A félmillió forintos projekt támogatói a MOL és az Ökotárs Alapítvány Zöldövezet Programja, valamint a Kalocsai Önkormányzat és néhány helyi üzlet és civil szervezet volt.)

2007. április 11-én kezdték el ásni az ültetőgödröket, amit a fiatal kertészek négynapos kemény munkája követett. A gödrök és cserjeágások kiásása gépi segítség nélkül történt! A környéken a szemét és az ásás során kikerülő törmelék összegyűjtése is folyamatosan zajlott az iskolások és a lakók segítségével. Április 14-én, az ültetés

napján pedig 50-60 ember gyűlt össze a park területén.

„Sok váratlan hozzájárulást is kaptunk, például egy környékbeli idős bácsi két tölgy és egy juhar magonccal

érkezett.” mesélte a programvezető. „Aznap befejeztük a növények ültetését, a tereprendezést és a játszótéri elemek kihelyezését. A munka segítette a társaság összekovácsolódását: sokszor elhangzott, hogy a csapat máskor is megismételne ilyesmit.”

Tizenhárom fával és 110 cserjével bővült a zöldövezet, köztük platánokkal, kőriszel, juharral, égerrel, fúzzal, díszalmával, tölgygel, páfrányfenyővel, tiszafával, törökmogyoróval és csörgőfával. A munka eredményeként sűrítették az út felé határoló sövényt, árnyat adó erős növekedésű fákat ültettek a park délnyugati oldalára, és végre néhány különleges fajt is telepítettek a kertésznövendékek tanulmányaihoz.

Az egyik közelben lakó tűzoltó megszervezte, hogy néhány hétig a tűzoltóság is megöntözte alkalmanként a friss telepítést. A 20 kerékpár befogadására alkalmas biciklitároló is helyére került, valamint egy akácfából készült kapu, „Játszótér” felirattal. A Föld Napja alkalmából tartották meg a megújult pihenőpark ünnepélyes átadását. Néhány környékbeli anya „palacsintagyárat” alkotott: négy serpenyővel körülbelül 400 palacsinta készült a jelenlévő 100-120 résztvevőnek. Négy helyi óvónő szórakoztató programokat rendezett a gyerekeknek, és egy helyi fazekas mestertől ajándékba kaptak agyagot a kézműves foglalkozáshoz. Az SOS Egyesület vezetősége szerint a projektnek sokféle pozitív hatása volt, mind magára a területre, mind a szervezetre és a lakosságra nézve.

Szalatnayné Székely Katalin szerint: „Olyan kapcsolati rendszert sikerült kialakítani, amely hosszú távon segíteni fogja egyesületünk munkáját, valamint újabb közös programok kezdeményezésére teremt lehetőséget. Mivel a résztvevők számára be-

bizonyosodott, hogy nincs lehetetlen, szeretnénk folytatni a munkát hasonló projektek megvalósításával: következőként a környékbeli volt orosz lakótelep egyetlen parkjának bővítését tervezzük.”

„A legmerészebb projektek általában azzal kezdődnek, hogy mindenki azt állítja: ez lehetetlen. Aki ezt elhiszi, annak biztosan semmi sem fog sikerülni. Viszont, aki meg meri próbálni, annak van esélye!”

Amikor megfigyelünk egy helyet, legyen az a szomszédos park, a buszmegálló vagy az emberek ezreit kiszolgáló vasútállomás, azt is megtudjuk, valójában – és nem csak a saját elképzelésünk szerint – hogyan használják. A megfigyelés lehetővé teszi, hogy mennyiségileg is leírjunk valamit, és ne csak az intuícióna vagy a benyomásokra támaszkodjunk.

Ha feltérképezzük és rögzítjük az embereknek az adott helyen tanúsított viselkedését, azt is megtudjuk, hogy mire lenne szükségük. Az emberek hihetetlen erőfeszítésekre képesek, hogy igényeikhez alkalmazva használjanak egy adott helyet. Láttuk például, ahogy szemeteskukákat használtak ülőhelynek vagy asztalnak, hogy rendbe rakják a számláikat, esetleg szalonnát süssek. A tettek gyakran többet elárulnak, mint a szavak.

Rengeteg módszer kínálkozik a közösségi terek megfigyelésére: rögzíthetjük a lezajló eseményeket hétköznapiokon és hétvégéken, nyomon követhetjük az áthaladók által követett útvonalakat, megszámlálhatjuk az embereket és a tárgyakat bizonyos események alkalmával vagy bizonyos területeken. Temérdek dolgot leltározhatunk – az embereket, az autókat, a bicikliket, a babakocsikat vagy akár a kutyákat! Nyomozhatunk a múltbeli események után az el-

Yogi Berra szerint „a megfigyelés sok mindent megláttat”. Hozzátehetette volna, hogy „a fülelés sok mindent meghallat”. Bárki elképesztő mennyiségű információra tehet szert az adott közösségi térrel kapcsolatban pusztán azáltal, hogy megfigyeli, mi történik, és hallgatja az arra járó embereket.

Esettanulmány: New York, Bryant Park (USA)

Ma ez az ország egyik legjobb városi parkja, de a 80-as évek elején a manhattani Bryant Park még a drogárusok tanyája volt. A park mellett elsétáló irodai dolgozók és turisták soha nem merészkedtek beljebb – részben a

„A parkban semmit sem lehetett csinálni – csak ülni a fák alatti sötét részeken, az ott alvó hajléktalanok és csellengők között. Sehol nem lehetett ennivalót venni, és nem rendeztek vonzó eseményeket.”

biztonságuk miatti aggodalom, részben a magas sövények és a park elhanyagolt megjelenése, részben a programok hiánya miatt. A Köztérkért Projekt feltérképezte az ott zajló pozitív és negatív tevékenységeket, és meginterjúvolta azokat, akik a parkba jártak. Az egyik legfontosabb eredmény az volt, hogy a visszatetsző tevékenységek, így a kábítószer-árusítás, főként a park bejáratánál zajlottak, mivel ez a rész szűk és sötét volt, és az emberek nem láthattak be a park belsejébe.

A másik árulkodó felismerés az volt, hogy a parkban semmit sem lehetett csinálni. Sehol nem lehetett ennivalót venni, és nem rendeztek vonzó eseményeket. Bár a statisztikák szerint a parkban kevés bűncselekmény történt, az emberek benyomása épp ennek az ellenkezője volt. A közeli irodaépületekben dolgozókkal készített interjúkból kiderült, hogy félnek a drogdílerektől. A megkérdezett kábítószerárusok állították, hogy aki nem akar drogot venni, annak nem kötelező – mégis, ők dominálták a helyszínt.

Az elkészült javaslatok között szerepelt a parkbejárat kiszélesítése és a sövény eltávolítása, hogy az arra járók beláthassanak a park belsejébe. Két kioskj létesült a bejárat mellett azzal a szándékkal, hogy a meglévő „kereskedelmi tevékenységet” felváltsa a gyors harapnivalók és szendvicsek árusítása. Zöld műanyag székeket helyeztek ki a park különféle pontjaira, hogy az emberek oda ülhessenek, ahová kedvük tartja. A fenntartásra alakult szervezet, a Bryant Park Kezelő Társaság különféle eseményeket szervezett, például szabadtéri filmvetítést, és odatelepített egy mozgóárut, akitől sakk-készletet és dármapjátékot lehetett kölcsönözni. A park hátsó részén, egy korábban elszigetelt és elhagyott helyen, vendéglő és kávézó épült. Manapság a park remekül működik, és élénk, biztonságos oázisnak számít Manhattan szívében.

NEW YORK, BRYANT PARK – ELŐTTE (USA)

NEW YORK, BRYANT PARK – UTÁNA (USA)

szórt szemét áttekintése révén, vagy megfigyelhetjük, merre koptattak ki ösvényeket az áthaladók. Ha van hozzá felszerelésünk, készíthetünk fotókat vagy videofilmet, így nem csak információhoz, hanem látványos vizuális eredményekhez is jutunk.

Az interjú-módszerrel azt is megtudhatjuk, hogyan látnak az emberek egy helyet, vagy miért használják azt egy bizonyos módon. Az interjú állhat néhány informális, a társalgásba bele-

szótt kérdésből, vagy lehet hosszabb, formalizált felmérés. Mindkét módszer egyformán értékes lehet különféle célokra. A sztorizás, az anekdoták meghallgatása szintén rengeteg támpontot adhat arról, hogyan használják az egyes helyszíneket, milyen tényezők hatnak riasztóan, miért kerülnek az emberek bizonyos területeket, és mi készteti őket interakcióra akár egymással, akár a szóban forgó közösségi térrel.

„Láttuk például, ahogy szemeteskukákat használtak ülőhelynek vagy asztalnak, hogy rendbe rakják a számláikat, esetleg szalonnát sütnek. A tettek gyakran többet elárulnak, mint a szavak.”

CARL SCHURZ PARK, NEW YORK (USA)

A figyelők megfigyelése: kétoldalas padokra lenne szükség, hogy az emberek élvezhessék a látványt, ugyanakkor szemmel tarthassák az arra járókat is.

Esettanulmány: Inotai Iskolásokért Alapítvány, Készenléti Lakótelep, Várpalota

Az Inotai Iskolásokért Alapítvány aktivistái már régóta figyelték, hogy mi történik kis közösségükben. Látták, hogy mik tűnnek el, és hogy mi hiányzik, mert az utóbbi néhány évben sok minden változott, és nem feltétlenül előnyére. Megszűnt két nagy-üzem, ezzel növekedett a munkanélküliség a lakótelepen. Bezárták a mozit, a strandot és a művelődési házat. Azt is észlelték, hogy nemigen volt a lakótelepen olyan közösségi tér, ami alkalmas lenne családi összejövetelekre, esetleg szabadtéri főzésre. Emiatt úgy

döntettek, hogy az iskola udvarában fognak egyet létrehozni.

A projekt fő célja az iskolaudvar funkciójának kibővítése, ezen belül fásítás, szélárnyékoló sövény telepítése, kosárlabdapálya és szabadtéri tanterem kialakítása, családi sarok és szabadtéri konyha létrehozása volt. 2007 februárjában kezdődött a közösségi tervezési szakasz. A szervezők által létrehozott bizottság – amelyben szerepet kaptak az iskolai alapítvány munkatársai, az iskola igazgatósága, az erőmű nyugdíjas klubja, a szülők, a helyi polgárőrség, a kertbarát klub és a lakótelep önkormányzati képviselői – szétosztotta a feladatokat, és kidolgozta az ütemtervet.

„A tanári karral kezdődött, aztán onnan bővült a kör” – mesélte Varga Zsuzsa tanár. – „Ötletbörzét tartottunk... megnéztük, hogy mire lenne szükségünk. Minden gyerek kapott egy levelet és jelentkezési lapot, ezeket hazavitték. Így nehéz volt a szülőknek nemet mondaniuk!”

Az iskola tanulói számára kihelyeztek egy kívánságládát, amibe a 150 diáktól több mint száz ötlet érkezett. A szervező munkacsoport tagjai személyesen felkeresték a lakóterület vállalkozóit, kérve segítségüket. Három bizottsági tervezési nap után, az első kivitelezési munkanapon több mint hetvenen vettek részt a 18 fa és 45 csemete elültetésében. Az északi, szélfogó sövényt 25 méterrel meghosszabbították, és pótolták a kerítés sövényét is.

A tervezett programokat és eredményeket folyamatosan megjelenítették az iskola honlapján és alkalmanként a városén is. A helyi média, például a Várpalotai Televízió magazinműsora és a

„Bakonyi Figyelő” program rendszeresen segítette a projekt híreinek közzétételében.

„A civil szervezetek együttműködése mind a munka tervezésében, mind a megvalósításban előzetes elképzeléseinknél is jobban működött” – mondta Likó Péter iskolaigazgató. – „A munkákat összfogó – a civil szervezetek képviselőiből álló – csoportban erősödött az a nézet, hogy a rendelkezésünkre álló pénzeszközökből, az eredetileg tervezettnél nagyobb arányú társadalmi munka bevonásával, adománygyűjtéssel, a tervezettnél nagyobb „értéket” teremthetünk mind anyagi, mind erkölcsi téren.”

Az eredeti tervekhez képest az eredmény többlet valóban nagy volt: a tereprendezés kitolása az iskolaépület mögötti térrészre, a kerítésen túli parlagon álló területre, egy nagyobb, szebb, látványosabb családi sarok kialakítása és a lakóterület egészét érintő takarítás. Hétvégenként 10-15 fős csoportokban végezték a kiszabott feladatokat, de hétköznap délutánokon is folyt a munka, beleértve a családi sarok építésének megkezdését, a zöld tanyaműhely kialakítását, a családi sarok faszerkezetének felállítását és az avató előkészületi munkálatait. A gyerekek is szívesen vettek részt a kivitelezésben: „Néhány technikaórát feláldoztunk a fiúkkal” – mondta Varga Zsuzsa tanár. Nagy létszámú akciót szerveztek a Föld Napja alkalmából is, amelyen több mint 250 fő vett részt a szemétygyűjtésben, virágosításban és az erdő aljnövényzetének tisztításában.

„A pályázat előtt is tudtuk, hogy lakókörzetünkben számíthatunk társadalmi segítségre” – mondta Likó Péter. – „A célok megvalósítása érdekében kifejtett közös tevékenység azonban – ami nem alkalmoszerű, hanem folyamatos volt – a városrészünk egyetlen intézményét, részönkormányzatait, civil szerveződéseit összefogó eseménnyé vált.”

A szép, kész udvar felavatására Családi Napot szerveztek június 9-én, amikor néhány résztvevő oklevelet kapott a polgármestertől, és az új szabadtéri konyhát is kipróbálták, főző- és süteménysütő versenyekkel. Az ezerfőnyi telep lakosságából több mint 700 gyerek és felnőtt vett részt. A park állagmegóvását a kapuk éjszakára történő zárásával biztosították.

„Az együttes tervezés és megvalósítás új lehetőségei tárultak fel előttünk” – mondta Likó Péter. – „Elszigetelt lakótelepünk megindult a közösséggé válás útján, további tervek születnek, az összefogás talán a mindennapjaink részévé válik.”

„Elszigetelt lakótelepünk megindult a közösséggé válás útján, további tervek születnek, az összefogás talán a mindennapjaink részévé válik.”

Egy közösségi térről alkotott vízió elsősorban az ott zajló eseményekről, tevékenységekről szól. Ebből következik, hogy a víziót az ott élő és dolgozó lakosságnak kell megfogalmaznia, és nem a szakértőknek vagy a kormányhivatalnokoknak. Minden közösségben számos olyan ember akad, akinek az elképzelései vízióvá állhatnak össze.

A szakértők például úgy segíthetik ennek a képnek a kidolgozását, hogy a közösség tagjaival számba veszik azokat a helyeket, ahol jól érezték magukat, aztán pedig összeállítanak egy listát azokról a tevékenységekről, tereptárgyakról, amelyek ezeket a helyeket jellemzik. A sikeres (vagy akár sikertelen) közösségi terekről készült képek nézegetése jó módszer arra, hogy mélyebben elemezzük a tevékenységek jelenlétét vagy azok hiányát az adott helyszíneken, és jól illusztrálhatják a fizikai elemeket, a hely stílusát, a fenntartás gyakorlatát

stb. További ismereteket gyűjthetünk a létező terek használatáról a később ismertetett megfigyelési, interjúkészítési módszerekkel.

Az adott helyre vonatkozó vízió általában gyorsan felvázolható. A közösség elképzelése általában realisztikus és gyakorlatias, mégis gazdag újszerű elemekben; ez annak az eredménye, hogy egy csoport ötlettára mindig átfogóbb, kiterjedtebb, mint egyetlen emberé, szakértőé vagy hivatalé. A közösség víziójában mindig több a rövidtávon is kivitelezhető ötlet, mivel a környék

„Mikor nincs mennyei látás, a nép elvadul...” (PÉLDABESZÉDEK 29, 18)

Esettanulmány: Fort Worth, Hyde Park tér (USA)

A texasi Fort Worth városának nem volt valódi főtere, lakossági központja; az ott élőkben azonban elég erős volt a közösségi érzés ahhoz, hogy ezen

„A közösségnek be kell mutatni a különféle lehetőségeket, ez nagyon lényeges... Vannak, akik eleve kialakult elképzelésekkel rendelkeznek, másoknak nem ez a legfontosabb kérdés az életben. De ha mutatunk nekik valamit, az ő képzelőerejük is beindul”. Elaine Petrus, közösségi önkéntes

változtatni kívánjanak. A Közterekért Projekt 1999-ben segített megszervezni egy igazán figyelemre méltó fórumot, melyen a városháza környékén élő érintettek vettek részt. A fórumon megjelentek arra keresték a választ, miként fejleszthető a házak előtti közterület, és hogyan alakítható ki egy igazán jó közösségi hely Fort Worth központjában. Az érintettek széles kört öleltek fel: eljöttek a városháza, egy szövetségi irodaház, a helyi bíróság alkalmazottai, a néhány magánkézben álló és fejlesztésre váró épület tulajdonosai, a konferenciaközpont, az egyház és egy jelentősebb közüzemi vállalat képviselői.

A fórumon kialakított vízió egy új főtér volt – egy olyan hely, ahol a közeli épületekben dolgozó alkalmazottak összejöhetnek, és ami saját egyéniséget adhat az azt eddig teljesen nélkülöző területnek.

A technológia fontos szerepet játszott a vízió továbbfejlesztésében és a tágabb közösség bevonásában. A várostervezésért felelős hatósági osztály külön weboldalt hozott létre a projektről, amelyre feltették a körzet történetét ábrázoló fotókat, visszaemlékezéseket és a potenciális új tevékenységek leírását. A helyi alkalmazottakat e-mailben értesítették a weboldal létrehozásáról és arról, hogyan vehetnek részt a tervezési folyamatban. Ennek keretében például kitölthettek egy online kérdőívet arról, milyen elképzeléseik vannak a hely stílusát, használatát, az ott végezhető tevékenységeket illetően. Ez az „ötletbörze” segített a végső elgondolás megtervezésében. A közösség kívánsága az volt, hogy az új főtéren minden generáció számára legyenek vonzó pontok, hogy könnyen és többféle módon is megközelíthető

AZ ÚJ FŐTÉR TERVEZETT HELYSZÍNE, FORT WORTH

legyen, hogy legyenek élő programok, rengeteg pad (többségük árnyékos helyen), élelmiszer- és virágárusok, szökőkutak és olyan művészeti elemek, amelyek közös tevékenységre sarkallnak. „A közösségnek be kell mutatni a különféle lehetőségeket, ez nagyon lényeges”, mondta Elaine Petrus, aki más belvárosi projektekben végzett önkéntes munkát. „Vannak, akik eleve kialakult elképzelésekkel rendelkeznek, másoknak nem ez a legfontosabb kérdés az életben. De ha mutatunk nekik valamit, az ő képzelőerejük is beindul”.

lakóit sokkal jobban érdekli, hogy lássák az elképzeléseket megvalósulni, mint azokat, akik kevésbé szorosan kapcsolódnak a helyi közösséghez.

A köztérről alkotott vízió nélkül a közösség nem sokat nyerhet az ügyön; a kívülállók, akik saját szájuk íze szerint kívánják „fejlesztetni” a helyet, valószínűleg nem azokat a változásokat valószínűsítják meg, amire a helyiek vágnának. Egy közlekedési mérnök például az út kiszélesítése mellett döntene, miközben a helyi lakosok már eleve kevesellték a gyalogosok számára rendelkezésre álló helyet; vagy beépítik azt az üres telket, ahol a helyiek inkább parkot vagy piacot szerettek volna látni.

A vízió kidolgozásában nagyon fontos szerep jut a szakértőnek. Ebből a nézőpontból kiindulva, **a vízió alapvető jellemzői a következők:**

- A célkitűzések vagy a **rendeltetés meghatározása.**
- Annak körvonalazása, hogy **kik és hogyan fogják használni a helyet.**
- A hely **jellegének** meghatározása.
- Annak felvázolása, hogy a célok milyen terv, **dizájn** révén valósíthatók meg.
- **Modellek, példák** az elképzelthez hasonló helyekről.

„A közösség elképzelése általában realisztikus és gyakorlatias, mégis gazdag innovatív elemekben; ez annak az eredménye, hogy egy csoport ötlettára mindig átfogóbb, kiterjedtebb, mint egyetlen emberé, szakértőé vagy hivatalé.”

Esettanulmány: Miskolc-Tapolcai Iskoláért Alapítvány

Közös elképzelések és merész célok nélkül, nem jutunk sehova. Így gondolták a Miskolc-Tapolcai Iskoláért Alapítvány aktivistái is, amikor belevágtak abba, hogy az iskolaudvarból szép szabadtéri tantermet és élőd kertet varázsoljanak.

A kivitelezés egy gyors egyeztetési és közösségi tervezési folyamatot követett. Az egyik szülő hívta fel az iskola vezetőségének figyelmét arra, hogy a MOL és az Ökotárs Alapítvány Zöldövezet Programja keretében esetleg megvalósíthatnák régi elképzelése-

iket. Szerencsére, már régóta létezett egy „aktív mag”, minden osztályból átlag két szülővel. A folyamathoz nem volt, és nem is kellett sok idő. Két tervezői estét tartottak, ahol a tanárok, szülők, önkormányzati képviselők és más résztvevők megbeszéltek a növénylistát és az egyéb elemeket. A diákönkormányzat közvetítette a gyerekek kívánságait, elképzeléseit a felnőttek felé. Kialakultak az információs láncok: a szülői „mag” értesítette a többi szülőt a fejleményekről, méghozzá úgy, hogy levelet küldtek haza az összes gyerekkel. A 18 fős csapat néhány héten belül kidolgozott minden ötletet, és elkészültek a pályázati anyaggal is.

„Kimondottan a gyerekek kívánsága volt, hogy sziklakert legyen” – mondta Molnár Károlyné. – „Megvoltak az ötletek, megírtuk a pályázatot, megbeszéltük és továbbfejlesztettük, aztán leadtuk.”

2007. május 5-én egy nagy önkéntes csapat – köztük a 150 fős iskola nevelői, a szülők, a Miskolc-Tapolcai Kulturális és Sportbaráti Köre, a Gyerekekért Egyesület Nőklub tagjai – gyűlt össze az udvarban. Szabóné Kertész Katalin szülő irányításával ekkor a virágok egy részét ültették el. A nagy eső ellenére is keményen dolgoztak, néha térdig erő sárban. Elültették azokat a nagyméretű tujákat, cserjéket, lonc-féléket és a két virágoszlopot, melyek az iskola bejáratát díszítik. Néhány nap múlva 34 lelkes szülő és gye-

rek folytatta a kert beültetését. Ekkor az iskola főépületének két kiskertjét alakították át. Beültettek egy nagyméretű kőtálat, és az új sziklakerti részeket is előkészítet-

ték. A rákövetkező napon a környezetvédelmi nevelésben részesülő tanulók nevelőjükkal együtt a sziklakerti növényeket ültették ki a kerti tanterem oldalába.

Az elkészült kert élénk és hívogató lett – több színes virágos folt díszíti a valaha üres, lehangoló iskolai udvart. Tele van tarka évelőkkel: nőszirmokkal, sásliliommal, kúpvirággal. A bejáratnál gyönyörű sziklakert üdvözlí a látogatókat. A kényelmes, árnyékos tanterem, amelynek padjaiban akár egy egész osztály elfér, öreg, hatalmas nyírfák és örökzöldek alatt helyezkedik el.

„Jó időben teljesen be van osztva” – mondta Molnár Károlyné Kati, az iskolai alapítvány vezetője. – „Áprilisban, májusban, szeptemberben, októberben kiválóan lehet kint mindenféle órát tartani.”

A kert még több mint egy évvel a kivitelezés után is gyönyörűen mutat. Fenntartása majdnem teljesen a gyerekek felelőssége. Ebben kulcsfontosságú, hogy mindenkinek világos legyen, ki melyik kertrész felelőse, mivel a különböző részek mind egy-egy osztályhoz tartoznak. Az iskolának környezetvédelmi fakultációs csoportja is van, ami 27 hetedik és nyolcadik osztályos gyerekből áll. Ősszel és tavasszal vannak a „nagy akciók”, amelyekben az egész iskola részt vesz, de a mindennapi fenntartás – a gyomlálás, tisztítás, metszés, locsolás – a fakultáció felelőssége.

Sok támogató nyilvánosságot kaptak a különböző helyi sajtóorgánumoktól, például A Mai Nap heti kiadványtól is. Mivel az új kert ilyen nagy siker lett, a gyerekek is ihletet kaptak, és még szebbé, hívogatóbbá szeretnék varázsolni a kertet. Céljuk a szabadtéri tanterem továbbfejlesztése, esetleg egy hagyományos nádtetőszerkezettel, körben őshonos árnyéktűrő növények kiültetésével.

Ha újrakezdené, Molnár Károlyné nagyjából ugyanúgy csinálná az egészet, de ha akad még ilyen lehetőség, talán jobban szétosztaná a pályázattal kapcsolatos feladatokat is: „Több munka volt a pályázat megírása és az elszámolás, mint gondoltam. Legközelebb mindent egy csapattal együtt csinálnék és nem egyedül. Több szem többet lát!”

„Több munka volt a pályázat megírása és az elszámolás, mint gondoltam. Legközelebb mindent egy csapattal együtt csinálnék és nem egyedül.”

Bár a dizájn fontos tényezője a közösségi terek létrehozásának, az igazi siker annak a megismerésében rejlik, hogy a közösség mit vár el az adott helytől. A könyvben leírt elvek hozzásegítenek ahhoz, hogy már a tervezési folyamat megkezdése előtt alapos elképzelésünk legyen arról, mit lehet kihozni a fejlesztés alatt álló térből; ahhoz is hozzájárulnak, hogy a folyamat kreatívabb, érdekesebb ötletekkel gazdagodjon. A közösségben rejlő tehetség, a kibontakozó vízió figyelembe vétele egyáltalán nem jelenti azt, hogy le kell mondanunk a hatásos dizájnról; épp ellenkezőleg, az ismertetett folyamat még erősebbé teheti a projektet.

Az építészek vagy tájépítészek számára a szabadtéri tervezés tipikusan (bár nem mindig) egyfajta intellektuális kihívás – arról szól, hogy az illető szakember szerint milyen megoldás lenne igazán szép és vonzó. Általában nem azon alapul, hogy az adott hely milyen tevékenységeket, használati módokat tudna befogadni és támogatni. Sőt, a legtöbb esetben csak a kivitelezés után gondolkodik el bárki is azon, hogy az emberek mihez kezdenek

majd az elkészült térrel. Sok esetben alapos áttervezésre, átépítésre kerül sor, amikor a megvalósított köztér nem bizonyul sikeresnek – és mindez egyszerűen azért, mert a tervezési fázisban senki sem számolt a hely funkciójával. Ebből a szempontból a közösségi kívánalmakat is szem előtt tartó építész végső soron sokkal vonzóbb, értékeesebb eredményt tud majd felmutatni – mert az általa tervezett teret használni is fogják.

Esettanulmány: New York, Rockefeller Központ (USA)

A Rockefeller Központ egész New York – talán az egész Egyesült Államok – egyik legnépszerűbb helye. A Központ folyosószerű Csatorna Kertjei

„Elvetve az eredeti elképzelést, hogy „tüskéket” illesszenek a virágládák szélére, és így akadályozzák meg, hogy a látogatók ráüljenek, a menedzsment elfogadta a Közterekért Projekt javaslatát, hogy telepítsenek fapadokat a virágládák köré, így szolgálva – sőt, ösztönözve – azt az igényt, hogy le lehessen ülni a területen”.

(Channel Gardens), ahol ötven éve díszítik fel a város karácsonyfáját, a jól ismert korcsolyapályától az Ötödik Sugárútig terjed. Jó példa a „funkciótámogató forma” alapelveire a virágládák problémájával kapcsolatos megoldás. Az 1970-es években a Központ fenntartói komolyan aggasztotta, hogy a kertben elhelyezett virágládák szélét rendszeresen ülőhelynek használták az arra járók, és ezzel tönkretették a növényeket. Az eredeti elképzelés szerint „tüskéket” illesztettek volna a láda szélére, hogy ne lehessen odaülni; ám végül a menedzsment elvetette ezt a megoldást, és elfogad-

ta a Közterekért Projekt által készített javaslatot. Ők azt ajánlották, hogy telepítsenek fapadokat a virágládák köré, így szolgálva – sőt, ösztönözve – azt a szemlátomást erős igényt, hogy le lehessen ülni a területen. Ez a kis változás megoltalmazta a növényeket, de a látogatóknak is javára szolgált. Később mintegy jelképévé vált annak a megközelítésnek, melyet a Központ vezetősége minden építészeti és dizájn-kérdésben követett: támogatni a kihasználtságot, a mindennapi tevékenységeket, és közben szép rendben tartani a területet.

NEW YORK, ROCKEFELLER KÖZPONT – ELŐTTE

NEW YORK, ROCKEFELLER KÖZPONT – UTÁNA

Következzen néhány olyan alapvető lépés, mely tapasztalatunk szerint hasznos lehet, amikor funkciógazdag, életteli köztér kialakításához szeretnénk egy jó tervet kidolgozni:

- **Tisztázzuk, milyen funkciói** lehetnek az adott helynek.
- **Készítsünk vázlatos ábrát** arról, hogy a különféle tevékenységek, funkciók hogyan függenek össze egymással. Jó módszer, ha a „funkciók és tevékenységek” diagramhoz felhasználjuk más helyek képeit.
- **Készítsünk olyan tervet, amely tükrözi és támogatja a közösség által megálmodott funkciókat és jelleget.**
- **Gondolkodjunk átfogóan** (a tér jellege, karaktere) **és részletekben** (hová lehet majd leülni?).
- **Tanulmányozzunk sikeres példákat, és tanuljunk belőlük.**

A valódi feladat – és kihívás – tehát az, hogyan maradjunk hűségesek a közösségi vízióhoz, és hogyan ültessük át ezt az elképzelést a gyakorlatba. Az a szilárd hitünk, hogy a feladat sikeres megoldása esetén az elkészült épület, forma valóban új, valóban rendkívüli lesz. Ehhez egyrészt a közösség elgondolásainak, tehetségének kibontakozására, másrészt saját képességeink fejlesztésére van szükség: el kell sajátítanunk a megfelelő látásmódot, hogy megérthessük a közösségi tér működését.

PÁRIZS, LUXEMBURG KERT (FRANCIAORSZÁG)

„Az emberek oda fognak ülni, ahol erre mód van... A leggyönyörűbb szökőkút, a legelképesztőbb építészeti megoldás sem fogja őket maradásra bírni, ha nincs hová leülni. Ideális esetben az ülőhelynek kényelmesnek kell lennie – a padnak legyen támlája, a szék alakja legyen megfelelő. De ennél is fontosabb, hogy az ülőhely csoportok, társaságok számára is kényelmes legyen.” WILLIAM H. WHYTE

Esettanulmány: Barcsi Környezetvédelmi Egyesület

Egy betonnal burkolt iskolai udvar szépítése nem könnyű eset. Hisz jó, ha szép növényekkel van beültetve, de emellett az iskola diákjainak – akik négyszázan vannak – is kell hagyni sok-sok szabad teret. Ebből az elvből kiindulva vágott bele az egyesület a Barcsi Ipari és Kereskedelmi Szakképző Iskola udvarának szépítésébe. Az udvar még mindig betölti az eredeti funkciót – teret biztosít a diákoknak, mindenfajta iskolai rendezvénynek, ünnepnek – csak most sokkal színe-sebb, hangulatosabb és vidámabb.

Az egyesületnek 15 tagja van, főleg

környezetvédelmi szakemberek, akik igyekeznek népszerűsíteni a környezettudatos életformát. Barcs város közterületeinek szépítését, virágosítását folyamatosan figyelemmel kísérik, abból kiindulva, hogy a város szépítése, parkosítása nemcsak az ott élők közérzetét javítja, hanem a városon átutazók véleménye szempontjából is fontos. A Dráva melletti kisvároson látszik ez a törekvés: szinte minden köztér tele van színes, gondozott virágokkal. Erre a projektre az Ökotárs Alapítvány Zöldövezet pályázatán nyertek támogatást.

Imre Mária, az egyesület elnöke elmesélte, hogy sok fantázia kellett ahhoz, hogy az ember elképzeljen a csupa beton iskolaudvaron egy szép kertet. Az udvar szerencsére nem öntött betonból állt, amit nagyon költséges és nehéz munka lett volna feltörni, hanem négy-szögletes beton járólapokból – amelyeket egyes helyeken ki lehetett venni.

Az egyesület és az iskola együttműködött a városi főkertésszel, Fenyősi Andreával, főként ő felelt a növények kiválasztásáért. „Nagyon sokat segített a tervezésben” – mondta Imre Mária. „Vele együtt választottuk ki azokat az örökzöld fákat és cserjéket, amelyek a téli hónapokban is mutatósak, valamint színes, kevésbé igényes

fenntartású évelőket, amilyen például a bíbor tűzeső.” A látványtervet – beleértve a bútort is – az egyik asztalostanuló, Flörich Kornél készítette. „A tanárok kérték meg, hogy

találjon ki valami kényelmes, kellemes, beszélgetős, fás, virágos helyet,” – mesélte az egyik diák. „Egy nap alatt elkészült a rajzzal. Ő találta ki a kör alakú padot is.”

Az iskola néhány kisvállalkozót bízott meg a nehezebb munkákkal. Nyolc helyen kiszedtek néhány négyzetmétert, és helyettük kerekas öntött beton hengereket raktak a földre. Mind a nyolc hengert telerakták jó minőségű virágfölddel, amelyeket aztán az egyesületi tagok és néhány diák beültetett fákkal, színes egynyári virágokkal és évelőkkel. Mindegyik szép kompozíció lett, színes foltokkal díszítik az udvart, de minimális helyet foglalnak, és így az udvar az iskolai rendezvényeken még mindig be tudja fogadni az összes diákot és tanárt.

Az iskola felelős a fenntartásért, és a diákok is lelkesen segítenek ebben a munkában. Imre Máriának sokszor fordul meg a fejében, hogy nem tettek eleget – hiba volt, hogy nem ültettek még többet. Az udvar adottságainál fogva a kertet könnyen lehetne bővíteni a jövőben, ahogy forrás és önkéntes segítség adódik. Még több helyen lehetne a járólapokat felszedni és ültetni, esetleg a jövőben függőlegesen is lehetne gondolkodni, ami praktikus lenne, mert nem foglal sok helyet, de mégis zölddebbé tenné az udvart. „Lehet, hogy még többet kellett volna telepíteni” – mondta. – „Azon gondolkodtunk, hogy például a falra szeretnénk növényeket felfuttatni.”

„Sok fantázia kellett ahhoz, hogy az ember elképzeljen a csupa beton iskola-udvaron egy szép kertet.”

A háromszögelés, mint köztér-tervezési technika, az egyes elemek elhelyezésének művészete: célja, hogy növelje az elemek körüli aktivitás szintjét. Az elgondolás lényege, hogy az elemek használata egymásra épül.

Egy pad, egy szemeteskuka és egy nyilvános telefon egymás közelében, a buszmegálló vagy a piac, park bejárata mellett, szinergiát teremt: ilyen elrendezés mellett sokkal nagyobb az esélye a jó kihasználtságnak, mintha az egyes elemeket elszigetelten helyeznénk el. Másik példa: ha az új könyvtár gyermekrészele épp a játszótér mellett helyezkedik el, a játszótér pedig egy nagyobb, büfével is ellátott parkban, a várható aktivitásszint jóval felette lesz annak, mint amit az egyes elemek szétszórt elhelyezése esetén várhatnánk.

A háromszögelés alkalmazására gyakran spontán módon is sor kerül; például egy forgalmas utcasarkon, ahol valami érdekességet helyeznek el – akár egy életnagyságú, üveggyapot tehénzobrot (ezek egy művészeti projekt keretében járták be a világ különféle pontjait). A tehének jó ürügyet teremtettek arra, hogy

ismeretlenek is szóba elegyedjenek egymással. A vásárok ugyancsak jó helyek a háromszögelés tanulmányozására: sokszor még a vadidegenek is hosszas diskurzust folytatnak a csemegekukorica, a zöld spárga vagy a szentesi paradicsom előnyeiről és elkészítéséről.

Esettanulmány: New Haven, Chapel Street (USA)

A Chapel utca, a connecticuti New Haven valaha nyüzsgő főutcája, erősen megrongált és elhanyagolt állapotban volt. Az ingatlantulajdonosok, megoldást keresve, profi tervezőkhöz fordultak, akik az utcakép megújítását

„Az egész egy mozaikra emlékeztet. Minden egyes elemet és érintett helyzetét és szerepét gondosan mérlegelni kell: az utcai bútorzatot, a virágládákat, az utcai fronton található üzletek bérlőit, az elültetendő fákat. Ha jó munkát végzünk, az egyes elemek kombinációjából valódi közösségi tér születik.”
Joel Schiavone, New Haven-i vállalkozó

javasolták: kioszkok, padok és egyéb utcai bútorok felállítását. Az egyik javaslat új fák kiültetését ajánlotta: a fák azonban eltakarták volna a kirakatokat, ami egyáltalán nem tetszett a már amúgy is gondokkal küzdő kereskedőknek.

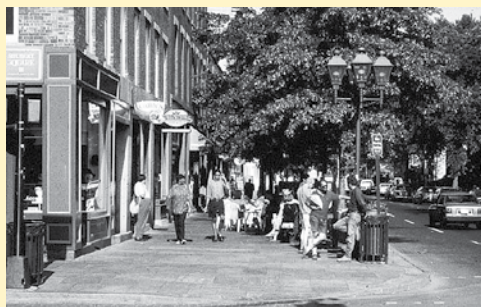
A Közterekért Projekt első lépésként az utca működésének alaposabb szemrevételezését ajánlotta. Rögtön egy sor fontos felfedezést tettek: egy korábbi fejlesztés során például jelentősen elvettek a járdák szélességéből az autósforgalom kedvéért, így a járdák túl keskenyek voltak a kávézóteraszok kialakításához. Ez a barátságtalan átalakítás ráadásul megszűn-

tette a parkolási lehetőséget, így a forgalom sebessége nagymértékben megnövekedett. A változások következtében kellemes sétáló- és vásárlóutca helyett a Chapel utca igazi főútvonal lett.

Ezért a Közterekért Projekt munkatársai másfajta tervet dolgoztak ki, olyat, ami nem csak egy flancosan kicsinosított utcát, de valódi közösségi helyet hozna létre a Chapel utcán. Az alkalmazott megközelítés az utca funkciójának, az ott zajló tevékenységeknek a figyelembe vételén és támogatásán alapult. A kereszteződéseknél a járda visszakapta eredeti szélességét, lehetővé téve a kiülős éttermek kialakítását, és a házior további részén újra lehetett parkolni. A fákat úgy helyezték el, hogy ne takarják a kirakatokat, és beiktattak néhány új

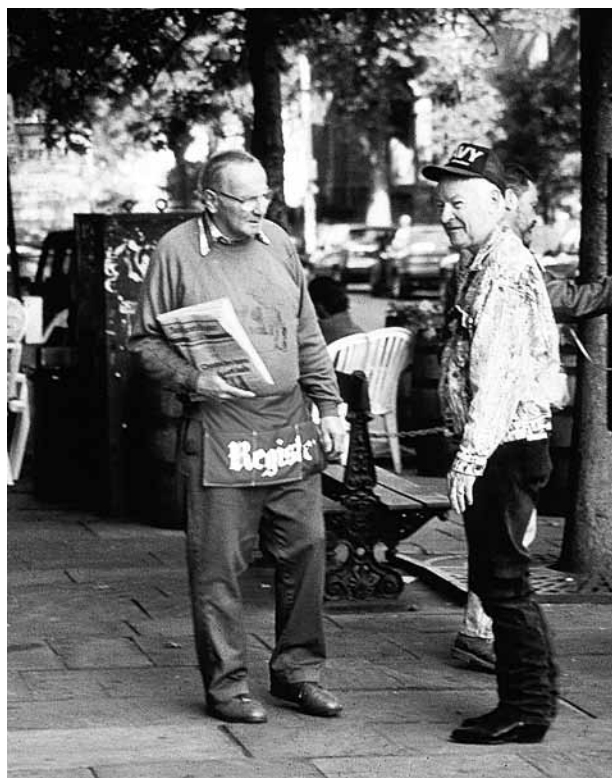
A NEW HAVEN-I CHAPEL UTCA ÁTÉPÍTÉS ALATT

A NEW HAVEN-I CHAPEL UTCA ÁTÉPÍTÉS UTÁN

elemet a kívánatos funkciók támogatására. Az egyik üzlet közelében például, ahol a bejáratnál valószínűleg többen is várakoznak majd, két padot és egy szemetekukát helyeztek el. Az elemek egymással való kapcsolatát szem előtt tartó tervezés varázslatos hatással járt: a Chapel utcára visszatért az élet.

„Az egész egy mozaikra emlékeztet” – mondta Joel Schiavone, akinek jelentős szerepe volt a változások megvalósításában. – „Minden egyes elem és érintett helyzetét és szerepét gondosan mérlegelni kell: az utcai bútorzatot, a virágládákat, az utcai fronton található üzletek bérlőit, az elültetendő fákat. Ha jó munkát végzünk, az egyes elemek kombinációjából valódi közösségi tér születik.”

„A köztér megtervezése során az elsődleges cél, hogy interaktivitást és szinergiát hozzunk létre a helyszínen belül és az arra járó emberek között. Ennek eléréséhez elengedhetetlen a háromszögelés – az elemek kapcsolatának felismerésére és e kapcsolatok erősítésére irányuló technika – használata.”

Esettanulmány: Gödöllő, Waldorf Pedagógiai Egyesület

A pedagógiai egyesület „Négy évszak, négy égtáj – harmóniában a természettel, harmóniában az emberekkel” nevű projektje gyönyörű példa arra, hogy sokkal jobb a közösségi tér, ha több, egymást kiegészítő funkciója van!

A szülők által kezdeményezett projekt fő célja az volt, hogy az iskola kéthektáros területén egy olyan multifunkcionális zöld területet alakítsanak ki, ahol a tanulás és kertészkedés mellett közös ünneplésekre, sportolásra, játékra, oktatásra és csendes szemlélődésre is lehetőség nyílik.

„A tervezéskor figyelembe vettük, és egymással összhangba hoztuk az évszakok ritmikus váltakozását, az égtájakat, a természethez igazodó emberi tevékenységeinket és ünnepeinket” – magyarázta Cseh Balázs, az egyik szülő. – „A munka során elkészült a tavaszt jelképező virágos kert, a nyarat megjelenítő veteményes, az őszi gyümölcsöskert és a téli rész, a fenyő-spirál is. Elkészültek a közösségi teret szolgáló padok, a sportolást támogató füves pálya és az azt körülvevő futópálya, illetve a terven felül még egy korcsolyapálya alapjainak kialakítására is jutott energiánk!”

A tervezési folyamat több részből állt. A körülbelül nyolctagú csapat sok energiát fektetett az állandó kommunikációs csatornák fenntartásába. Az elején tartottak egy projektindító megbeszélést, amikor szétosztották a feladatokat: kijelölték a növényültetések, a famunkák, a szállítás, az emberek mozgósítása, de még a pénzügyek és a kommunikáció felelőseit is. Egy központi koordinátor tartotta a kapcsolatot valamennyi munkacsoport vezető között, és létrehoztak egy elektronikus levelezőlistát is. A gépi földmunkák elvégzése után nem sokkal sor kerülhetett az első nagy közös akcióra. A 2007. március 24-re tervezett akciónapon esett az eső. Ennek ellenére közel százán dolgoztak. A második kertépítő napra tovább készültek a padok, sokat szépült a veteményes és elkezdték a sziklakert kialakítását is. A harmadik közös munkanap május 12-én volt, amikor befejezték majdnem minden munkát. Mindhárom munkaalkalom nagyszerű hangulatban

telt el, amihez persze hozzájárult az is, hogy a dolgozókat minden alkalommal egy hatalmas bográcsban ebéd is várta, utána pedig – azon szülők jóvoltából,

akik ugyan nem tudtak eljönni segíteni, de azért nem szerettek volna teljesen kimaradni a munkából – sok-sok sütemény. Az önkéntesek nemcsak az iskolai közösségből jöttek, hanem kívülről is, például Greenpeace aktivisták csatlakoztak a munkához. Az építési munkákhoz rengeteg segítség érkezett helyi vállalkozóktól is: kaptak szállítóeszközöket, valamint sok bontott téglát a futópálya építéséhez és faoszlopokat a kerítéshez.

Fontos volt, hogy rengeteg önkéntes segítség álljon rendelkezésre, mert valóban nagy volt a feladat. Már maga a földmunka is nagy kihívást jelentett, hiszen a talaj inkább építési törmelékből és szemétből állt, mint termőföldből. A négy évszakos terv – amely két kertépítő szülő szakmai segítségével és vezetésével készült – viszont eléggé bátor, kreatív és multifunkcionális. A hagymás növények a tavaszt képviselik, míg a veteményes zöltség, búza- és fűszernövénykert a nyár jelképe. A mellette lévő madárkertet pedig bármelyik időszakban érdemes meglátogatni, és a tapasztalatok szerint az ember nagyon sok madarat láthat, ha beoson a gyerekek által épített veremházba, és csendben marad. Az őszi évszakot a gyümölcsös kertben lehet átélni, az örökzöld spirálkert pedig a telet mintázza. Az iskola mellett egy hosszú, cikk-cakkos, kezelt fából épített fapadsor a legjellegzetesebb elem, valamint egy kis sziklakert és egy faház.

„Az iskola összes ünnepét itt töltjük” – mondta Dr. Dobos István Péter, az egyik szülő, aki közreműködött a kertprojektben. A kert fontos, integrált része a tantervnek, az iskolai életnek. „A gyerekek használják a kertet óra előtt, között, és van kertművelési gyakorlatuk is. Kint vagyunk folyamatosan.”

Visszanézve, a kivitelezés nagy munka volt, és a fenntartással néha egy kicsit küzdenek, főleg a száraz nyári napokon, amikor kevesen vannak a területen. Cseh Balázs szerint felejthetetlen esemény volt a kertépítés. „Akik részt vettek, azt gondolom, sokáig nem fogják elfelejteni: a rossz időben végzett közös erőfeszítés komoly összekovácsoló erőt jelentett az ott levők számára.”

A megvalósításra 700 000 forintot kapott a szervezet a MOL és az Ökotárs Alapítvány Zöldövezet Programjától.

„A tervezéskor figyelembe vettük, és egymással összhangba hoztuk az évszakok ritmikus változását, az égtájakat, a természethez igazodó emberi tevékenységeinket és ünnepeinket.”

KEZDJÜK A PETÚNIÁVAL!

A köztér-teremtés sokkal többről szól, mint a pusztá tervezés. Sok remek terv került már a süllyesztőbe azért, mert túl nagyszabású, túl drága, és túl sokáig tartana a megvalósítása. A kisléptékű akciók, mint amilyen a petúniák ültetése, nemcsak arra jók, hogy teszteljünk az elképzeléseinket, de önbizalmat is öntenek az emberekbe, hogy a változás valóban megtörténhet, és az ötleteik igenis számítanak.

A legsikeresebb közösségi terek esetében sok példát látunk arra, hogy kezdetben kismértékű változások történtek, és a kiértékelésük során kezdődött a nagyobb ívű átalakítások tervezése.

John Kotter, a Harvard Üzleti Főiskola professzora, arról számolt be, hogy a cégeknél vagy nonprofit szervezeteknél lezajló sikeres programok vezetői is mindig „keresik a módot,

hogy rövidtávú győzelmeket érjenek el, hogy erőfeszítéseiket már 6-12 hónapon belül látható eredmény koronázza. Így növekszik a hitelességük, és elbátorítanítják a cinikusokat – márpedig ők mindenütt ott vannak! Bármilyen mértékű változáshoz idő kell, ezért nagyon lényegesek a gyors győzelmek, melyek minden hosszútávú stratégia részét kell, hogy képezzék.”

Esettanulmány: New York, Mulry tér (USA)

„Az egyszerű, látványos kísérletek – mint az új gyalogátkelő felfestése – segítettek, hogy bebizonyítsuk a városnak: egy nagyobb befektetés is megtérülne.” Shirley Secunda, a közösséget képviselő testület tagja

New York egyik veszélyes útkereszteződésével kapcsolatban a Közlekedési Hatóság és a helyi közösség tervet dolgozott ki a gyalogosok biztonságának javítására. Az 1994-ben elkészült javaslatcsomag olyan nagyszabású elemeket tartalmazott, mint a járdaterület megnövelése az utcasarkokon, a gyalogátkelő átalakítása, növények és fák telepítése a területre; emellett megjelent egy sor rövidtávon kivitelezhető fejlesztés és kísérlet is, mint amilyen az új gyalogátkelők és gyalogosszigetek felfestése, az ideiglenes virágládák és terelőkorlátok kihelyezése, és a közlekedési lámpa időzítésének megváltoztatása. Bár a városvezetés vonakodott a nagyobb mértékű átalakítások elfogadásától, a kisebb változtatásokat kísérleti jelleggel engedélyezték. Az értékelés során egyértelműen kiderült, hogy a változás pozitív hatással járt mind a kereszteződés gyalogosforgalmát, mind a járműforgalom biztonságosságát illetően. A kísérlet eredményeire alapozva a város további, maradandó fejlesztésbe fogott: új gránitkövezet a sétálózónában, új fák és növények, dekoratív utcai világítás. „Az egyszerű, látványos kísérletek – mint az új gyalogátkelő felfestése – segítettek, hogy bebizonyítsuk a városnak: egy nagyobb befektetés is megtérülne” – mondta Shirley Secunda, a közösséget képviselő testület tagja

NEW YORK, MULRY TÉR – ELŐTTE

MULRY TÉR – UTÁNA,
A GYALOGÁTKÉLOKET ÉS A JÁRDASZÉLEKET JEJÖLÖ FEHER CSÍKKOKKAL

A közösségi tér létrehozása vagy átalakítása során a kisléptékű fejlesztések nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy növekedjen a támogatottságunk a végcél eléréséhez. Látható eredményhez vezetnek, és azt sugallják, hogy a folyamatnak van felelőse. A petúnia olcsó, könnyű elültetni, és azonnali vizuális hatást vált ki. Másrészt, ha már egyszer elültettük, öntözésre és gondozásra van szüksége. Így azt a világos üzenetet közvetíti, hogy valaki odafigyel a helyre.

NEW YORK – PALEY PARK

Esettanulmány: Mezőnyárád, Mezőnyárádi Gyermekekért Közhasznú Alapítvány

A mezőnyárádi iskola alapítványa 2009-ben jött létre azzal a céllal, hogy a község óvodás- és iskoláskorú gyermekeinek fejlődését segítse, például sportolási lehetőséget biztosítson számukra, lehetőleg zöld környezetben. Így került képbe a Zöldövezet program, amelyre az egyik szülő hívta fel az Alapítvány pedagógusainak figyelmét. Annak ellenére, hogy a szervező csapatnak ez volt az első parkosítási akciója, a falu lakosságának (1700 fő) majdnem 20%-át be tudták vonni a tervezésbe és a megvalósításba.

A program során az iskolát övező nagy zöld terület fejlesztését, parkosítását tűzték ki célul. A terület egy régi kúria igen szép kertje volt, ám az idők során a

növényzet egy része kiöregedett, természeti csapások miatt elpusztult. A közösség célja az volt, hogy az őshonos növényzet pótlásával visszaállítsa a hely eredeti szépségét, hangulatát, és így a parkot minél többféle közösségi esemény befogadására alkalmassá tegye. A kertet ugyanis nemcsak az iskolások, hanem az egész közösség használja.

A program sikerének egyik kulcsa a széleskörű tájékoztatás és bevonás volt. A szervezők nagy gondot fordítottak arra, hogy minél több embert tájékoztassanak a folyamatról, és minél többen el tudják mondani a véleményüket, javaslataikat a park fejlesztésével kapcsolatban.

Az Ökotárs Alapítványnál tanult közösségi tervezési módszereket a képzésen résztvevő főszervező pedagógus először a tantestülettel osztotta meg. Ezt követően a diákokat is bevonva megfigyeléseket végeztek arról, hogy melyik napszakban ki mire használja a parkot. A következő lépésben összeírták a lehetséges partnereket (vállalkozókat, segítőkész embereket), majd megállapodtak abban, hogy közülük ki kit keres fel, ki kivel egyeztet. A helyi televízió és újság segítségével folyamatosan tájékoztatták a lakókat, az iskolások pedig szórólapokat hordtak szét a háztartásokba. Így szinte minden családhoz eljutott a parkszépítés híre. A helyiek ötleteit, igényeit a település és az iskola honlapján keresztül, valamint a Polgármesteri Hivatal előtt

kihelyezett ötletládában gyűjtötték össze. A civil szervezetek helyi gyűléseiken, a szülők a szülői értekezleteken és a szülői

munkaközösségben, a diákok a diákközgyűlésen vitatták meg a lehetséges terveket. Ezt követően egy novemberi közösségi találkozón közösen választották ki a megvalósítható javaslatokat. Ezekhez felelősöket is megjelöltek. A szakmai tervezésnél egy ismerős parktervező mérnök segítségét vették igénybe.

“.... a bevont emberek behozták azt a tudást, ami a szervező csapatból hiányzott”

Mivel a nagy mozgósítás hatására a falu a magáénak érezte a feladatot, a megvalósítás napján a népes önkéntes csapat 223 fát és 174 cserjét ültetett el. A park egyik sarkában sziklakertet alakítottak ki, a Fürkész tanösvény táblái mellé pedig elhelyeztek egy, a park történetét bemutató tablót is. A közösségi összejövetelekre gondolva több tűzrakó helyet is építettek, melléjük asztalok, padok és egy lengőteke került. Az utógondozást a gyerekek segítségével végzik, a gyógynövénykertet például a napközisek tartják rendben. Minden osztálynak megvan a maga területe, a gyerekek a szünetekben és az órák után öntözik a növényeket.

A program lebonyolítása – saját bevallásuk szerint – nagy kihívást jelentett a pedagógusok számára, hiszen egyikőjük sem értett a parkosításhoz és a különféle kültéri elemek elkészítéséhez, főleg nem ezek műszaki vonatkozásaihoz. Ennek

ellenére a program kiválóan sikerült. A közösség aktív bevonásával ugyanis a tudásuk megsokszorozódott, a bevont emberek behozták azt a tudást, ami a szervező csapatból hiányzott. Emellett a közösség lelkesedése és támogatása mindig segít abban, hogy a nagyobb terhet viselő szervezők könnyebben átlendüljenek a felmerülő nehézségeken.

Nagyon gyakori, hogy a pénz hiánya csak ürügy arra, hogy ne csináljunk semmit. Ez az elv visszautal a már ismertetett „Mindig lesznek szkeptikusok” alaptételre. Mi azt is megkockáztatnánk: a túl sok pénz még le is törheti azt a kreativitást, újító szellemet, ami egy jó közösségi tér megteremtéséhez szükséges. Ilyenkor ugyanis a pénzt egyszerűen egy profi tervező kezébe nyomják, aki az általános hiedelem szerint „jobban ért hozzá”.

Valójában senki sem tudja jobban, milyennek kell lennie az adott helyszínnek, mint azok, akik rendszeresen használják. Ha a pénz a fő kérdés, az gyakran annak a jele, hogy az alapkoncepció hibás

– nem azért, mert a tervek túl költségesek, hanem azért, mert a közösség nem érzi úgy, hogy a hely hozzájuk tartozna.

Ha a pénz a fő kérdés, az gyakran annak a jele, hogy az alapkoncepció hibás – nem azért, mert a tervek túl költségesek, hanem azért, mert a közösség nem érzi úgy, hogy a hely hozzájuk tartozna.

Esettanulmány: San Rafael, Albert Park (USA)

A kaliforniai kisvárosban fekvő park kezelője tudta, hogy fejlesztésekre lenne szükség. A pénznek azonban szűkében voltak. A rendkívül elszánt és erős

A helyi közösség az egyes célokhoz rendelt bizottságokat hozott létre, és felhasznált minden létező kapcsolatot: rengeteg tárgyi adomány és támogatás érkezett a helyi vállalkozóktól és civil szervezetektől.

helyi közösség ellenben nagyon kötődött a parkhoz: a kihívás abban rejlett, hogy a közösség erősségeit minél jobban kihasználják. A Köztterekért Projekt abban segített a kezelőnek, hogy adatot gyűjtsön a látogatókról, és arról, hogy ők milyennek látják a parkot. Olyan problémákra derült fény, mint a parkbeli tevékenységek hiánya, és a szegényes kapcsolat a park szélén fekvő Idősek Házával.

1992-ben az érdeklődő polgárok gyűlésen vitatták meg a vizsgálat eredményeit. Olyan ötletek merültek fel, mint egy tekepálya építése, egy gondozott kert telepítése és egy terasz hozzáadása az Idősek Házához a parkkal való szorosabb kapcsolat érdekében. A parkkezelő megígérte, hogy a város segít a közösségi ötletek megvalósításában, de mindenkit emlékeztetett rá, hogy közösen kell munkálkodniuk rajta.

A helyi közösség az egyes célokhoz rendelt bizottságokat hozott létre, és felhasznált minden létező kapcsolatot: rengeteg tárgyi adomány és támogatás érkezett a helyi vállalkozóktól és civil szervezetektől. A városvezetésnek nagy rugalmasságot kellett tanúsítania az építkezés engedélyezése során, mivel a szerződést gyorsan nyélbe ütötték, és ezzel jelentős jogköröket kellett ideiglenesen a közösség tagjainak átadnia.

Főként a tekepályák duzzasztották nagyra a helyi büszkeséget. Esténként egész San Rafaelből érkeznek a játékosok és családjaik, borral, piknikkosárral és szabadtéri grillsütővel felszerelve. A korosabb generáció, amely rendszeresen látogatta az Idősek Házát, de a parkba nem merészkedett be, most nappali tekeligát szervezett tagjaiból. A helyi politikusok és városházi alkalmazottak rendszeresen szerveznek találkozót a parkba, hogy eldicsekedjenek az arra járóknak; a televízió, az újságok és a hírlevelek hatására pedig tekerajongók zarándokolnak San Rafaelbe az Egyesült Államok más részeiről és Európából.

SAN RAFAEL, ALBERT PARK (USA)

Négy alapelv a pénz és a közterek viszonyáról

- **A kisléptékű, olcsó fejlesztések sokkal nagyobb vonzerővel rendelkezhetnek, mint a költséges óriásprojektek** – ahogy azt az előző elv, a „Kezdjük a petúniával” kapcsán is bemutattuk. Az olyan kellékek, mint a mozgóárus, a szabadtéri székek és asztalok, a napernyők, a virágok, padok és egyéb mobil bútorzat viszonylag kevés pénzből is kihozhatók. Ezek az elemek a közösségi tér teljes költségvetését tekintve kis részt képviselnek, mégis gyakran felesleges flancnak minősítik őket – így aztán újabb helyet lephet be vastagon a por.
- **A hatékony fenntartáshoz szükséges készségek kifejlesztése sokkal fontosabb a sikerhez, mint a nagy pénzügyi beruházás.** A fenntartás a témája utolsó alapelvünknek is, miszerint „A munkának sosincs vége”, de érdemes itt is megemlíteni, hogy a nagy tőkebefektetés nem feltétlenül kifizetődő – a jó menedzsment viszont mindig az. Az utcai bútorzat kihelyezése a kellő pillanatban, az eseményszervezés, a változások észlelése és az általuk megkövetelt alkalmazkodás mind olyan elem, amelyet a folyamatos jelenlét és menedzsment tud csak biztosítani, és amelyek nagyon fontosak a sikerhez.

- **Ha a közösség partner a vállalkozásban, mindig lesznek segítőtársak.**

Ahogy a 3. alapelv mondja, „egyedül nem megy”. Ez az a felismerés, amelynek révén közreműködőket találhatunk a hely felvirágoztatásához. A hozzájárulás nem feltétlenül pénzügyi; érkezhet áruk, szolgáltatások felajánlása vagy önkéntes munka formájában is. Így a projekt költsége sokkal kisebbnek tűnik majd a kapott segítséghez képest. A nehézségekkel dacolva, világszerte számos közösség varázsolt sikeres közösségi térré elhanyagolt, üres telkeket, ahol máig is rendszeresen élvezhetik az együttlét örömét. Ezeknek a helyeknek a fenntartása csak „izzadság-velutában” költséges, nem pedig pénz formájában.

- **Ha a közösség víziója hajtja előre a projektet, pénz is kerül valahonnan.** Azok a projektek, melyeket az emberek túl drágának éreznek, gyakran megfeneklenek. Miért? Azért, mert ezek nem a közösség víziójából nőttek ki. A sikeres köztér-projektek gyakran a fokozatos megközelítést alkalmazzák, így a hely lépésről lépésre fejlődik; ahogy növekszik, úgy válnak az emberek egyre elkötelezettebbé. Ha a közösség szívét-lelkét beleadja a projektbe, akkor előbb-utóbb a szükséges pénz is összejön.

Esettanulmány: Vásárosnamény, Eötvös József Alapítvány

Sokszor nem is gondoljuk, hogy egy helyi közösségben milyen sok lehetőség és erőforrás rejlik. Aztán egy jó kezdeményezés felszínre hozza ezeket. Egy megfelelő „kezdőlökés” gyakran a várakozásokhoz képest többszörös mennyiségű pénz és természetbeni segítség mozgósítására lehet képes.

Ezt tapasztalhatták a vásárosnaményi Eötvös József Alapítvány munkatársai is, amikor belevágtak az általános iskola sportpályája mögött húzódó, elhanyagolt, gondozatlan földsáv megszüpítésébe. A

terület – amely a volt óvoda udvarának az iskolához csatolásával keletkezett – korábban semmilyen funkció betöltésére sem volt alkalmas. Ugyanakkor jó lett volna egy olyan hely, ahol a diákok tanítás előtt-után vagy a szünetekben eltölthetik az időt, illetve ahol iskolai vagy városi rendezvények megtartására is mód nyílik. Bár az önkormányzat már régóta ígérte a terület rendezését, erre nem került sor, ezért az iskolai alapítvány vezetői nem haboztak megragadni a MOL és az Ökotárs Alapítvány Zöldövezet Programjában rejlő lehetőséget.

Bár a pályázaton sikeresek voltak, az elnyert 400 000 forint kevésnek bizonyult valamennyi terv kivitelezéséhez, különösen, mivel az első kapavágások nyomán kiderült, hogy a földmunka sokkal nagyobb feladat lesz a vártnál. A mélyben ugyanis villanyoszlopok, dróthálók, sőt, a valamikori óvoda homokozójának teljes betonkerete rejtőzött, egyéb szemét és limlom mellett. Ezért gépi munka igénybevételére és nagymennyiségű termőföld elterítésére volt szükség, mielőtt a kert kialakítására egyáltalán sor kerülhetett.

Az alapítvány először a szülőkhöz fordult. Egyrészt az iskolai hirdetőtáblán és honlapon tettek közzé felhívást, illetve eztszórólap formájában minden érdekelt családhoz eljuttatták, és szülői értekezleteken is kértek segítséget. De az iskolai közösségen túl a város tágabb közönsége felé is nyitottak: a projekt minden egyes lépé-

**Sokszor nem is
gondoljuk, hogy
egy helyi közös-
ségben milyen
sok lehetőség és
erőforrás rejlik.**

séről – a pályázat elnyerésétől kezdve – tudósítottak a városi TV-ben illetve a Beregi Élet című lapban.

Mindennek nyomán „maguktól” is elkezdtek érkezni a felajánlások: a szülők mintegy fele visszajelzett a felhívásra (ami egy több mint 800 fős iskola esetében

nem kevés). Egy vállalkozó elvégezte a régi villanyoszlopok kiszedését, és – bár némi nehézségek árán – földet is sikerült szerezni az egyik szülő segítségével. Támogatást adott az önkormányzat illetékes bizottsága, a városi főkertész pedig ingyen készítette el a kert tervét. A szemközti művelődési házban működő Kontársulat amatőr színjátszó csoport jótekonysági estet rendezett, amelyen 160 000 forint folyt be, és 200 000 forinttal hozzájárult a munkához a helyi vállalkozókat tömörítő Forrás Klub is.

De legalább ilyen fontos volt az a rengeteg önkéntes munka, amelyet a szülők mellett a Nyugdíjas Klub, a Polgárőrség, a tűzoltók, a kisebbségi önkormányzat és a gimnáziumban működő Természetbarát Diákkör nyújtott. A Föld Napjára tervezett ültetési akció így városi megmozdulássá duzzadt, és akik nem fértek be az iskolaudvarba azok a város más zöldterületeit, parkjait hozták rendbe.

Mindennek eredményeként az iskola mögött egy zöld, cserjékkel és fákkal (ahol minden növényt tábla is ismertet) szegélyezett terület alakult ki, S-alakú padokkal és asztalokkal valamint egy kis színpaddal, amit az iskolai néptánc- és bábcsoport tud nagyon jól használni. Az alapítvány becslése szerint összességében 2 millió forintnyi érték van már a kertben, ami a pályázaton elnyert támogatás ötszöröse. „Nem nagyon kellett győzködni az embereket, hogy segítsenek” – mondta Kiss Sándorné, az alapítvány vezetője. „A gyerekekért mindenki szívesen tett valamit. Az is nagyon fontos volt, hogy mindenki tudott minden lépésről, ezért magukénak érezték a feladatot.”

A 2007. júniusában átadott kert azóta is intenzív használatban van: ősszel az Autómentes Nap városi rendezvényét is itt tartották, és remélik, hogy ezzel új hagyományt sikerült indítani. Jó időben a gyerekek mindig kint vannak, sőt órákat is tartanak a

zöldben. „Rászólok a gyerekekre, hogy szálljon le az asztalról, de aztán látom, hogy feleslegesen, mert a padok már végig foglaltak” – érzékeltette a kert népszerűségét Filep Sándor iskolaigazgató. – „Ezért szeretnénk továbbfejleszteni: van még hely egy újabb asztalnak és padoknak is, illetve az iskola másik oldalára is jó lenne kiterjeszteni a zöldfelületet. De ez most már egyszerűbb lesz: látjuk a feladatokat, és most már bátran fogjuk arra kérni a vállalkozót, hogy ha kifizetünk neki három padot, a negyediket adja ajándékba.”

Mostanra valószínűleg már az olvasó is arra a következtetésre jutott, hogy egy jó közösségi tér megteremtése nem a díjnyertes dizájn megtervezéséről szól. Két elsődleges eleme a közösségi vízió figyelembe vétele és a megfelelő fenntartási terv. A Közterekért Projekt becslései szerint a közösségi tér sikere mintegy 80%-ban a fenntartáson múlik. Legyen akármilyen jó az eredeti elgondolás, egyetlen helyből sem lesz valódi köztér megfelelő menedzsment nélkül.

A menedzsment azért is létfontosságú, mert a jó közösségi terek nem statikusak. Naponta, hetente, évszakonként változnak. A jó fenntartási gyakorlat kellő rugalmasságot biztosít a változások kezeléséhez. Tekintettel a változások biztos voltára és a használat változékonyságára, a kihívás a hatékony reakciókészség kialakításában rejlik.

A köztér-menedzsment különféle szinteken végezhető, a közösségi tér jellegétől és az adott várostól, régiótól

függően. Néhol vannak fizetett alkalmazottak, máshol önkéntes erőfeszítésekkel kell boldogulni. Sok városban a magánszféra tevékenysége egészíti ki a közszektorét, például a Vállalkozásfejlesztési Övezeten (Business Improvement District) keresztül finanszírozott belvárosi fenntartó szervezetek, főutca-menedzsment programok, felügyelőségek és baráti csoportok révén.

Esettanulmány: San Bernardino (USA)

San Bernardinóban már húsz éve nem került sor városfejlesztési projektre. Ekkor egy helyi üzletember úgy gondolta, hogy a városközpont újjáélesztése nélkül sosem fog bekövetkezni a várt gazdasági fellendülés. A város utcáinak többsége széles volt, és a forgalom megállás nélkül áramlott rajtuk. A város központja, egy 0,4 hektáros terület a városháza előtt, parkoló volt.

Szélesebb körű, folyamatos részvétel nélkül a hely sosem fejlődhet igazi közösségi térré.

Egy sor közösségi gyűlés után kialakult a közös vízió: a parkoló egy részén új főtér létrehozása, ahol egy közösségi eseményeket befogadó sátor is helyet kapna. Alig kilenc hónappal a gyűlés után már ki is alakították a főteret: gyeptelepítettek, és felállítottak egy ideiglenes sátrat. A tér rögtön népszerűnek bizonyult; különféle helyi csoportok számos eseményt szerveztek, és ez a lehetőség mindenki számára nyitva állt, ha előzetesen ellenőrizte, szabad-e a tér az adott időpontban. Rengeteg lelkes reakció érkezett. További közösségi gyűlésekre került sor, hogy megalkossák a fejlesztés második fázisának tervét. Mivel a változás jól érzékelhető volt, az embereket egyre jobban érdekelte a terület sorsa. Az új főtér aktivitást teremtett a belvárosban, és rendkívül pozitív hatást gyakorolt a város gazdasági hangulatára.

A helyiek azonban elkövettek egy hibát: azt hitték, ennyivel befejezhetik. Bár alakult egy fenntartással foglalkozó szervezet, valahol utat tévesztett és elsovadt. Felmerült, hogy a helyet át kéne adni a parkfelügyelő hatóságnak. Továbbra is rendszeresen tartanak programokat a téren, de mindig ugyanazok a csoportok szervezik őket. Szélesebb körű, folyamatos részvétel nélkül a hely sosem fejlődhet igazi közösségi térré.

SAN BERNADINO – ELŐTTE

SAN BERNADINO – UTÁNA

PÁRIZS, LUXEMBURG KERT (FANCIAORSZÁG)

Megfelelő látogatottság esetén a közösségi terek megkopnak, elhasználódnak, és ez így helyes. Minden, amit az emberek használnak és szeretnek, idővel cserére vagy javításra szorul. A hellyel kapcsolatos igények változnak: nyitottnak és rugalmasnak lenni a változások követésére – ez teszi igazán nagygyá a közösségi teret.

Esettanulmány: Aquincum, Aquincum-Mocsáros Egyesület, Budapest

A Mocsáros-dűlő lakói hosszú éveken keresztül kénytelenek voltak elviselni, hogy a mellettük fekvő természetvédelmi terület illegális személtlerakóként üzemel. A környéken mindennaposak voltak a betörések, a hajléktalanok a szemétkupacokban talált kábelekről a közelben égették le a műanyag borítást. A patkányok elszaporodása miatt többször kellett patkányirtást rendelni a területre. A helyiek végül mindezt megelégtették és elhatározták, hogy nem várnak tovább a hatóságokra, hanem maguk veszik

kezükbé az ügyeket, rendbe teszik közvetlen környezetüket. 1999-ben egyesületet alapítottak és nekiláttak a munkának. Azóta nemcsak hogy évről évre szépül a terület, de szerves részévé vált a helyi közösség életének.

Az Egyesület megalakítása után a tagok látogatni kezdték a helyi önkormányzati fórumokat és elérték, hogy a mintegy 6000 négyzetméteres terület a szervezet kezelésébe kerüljön. Első lépésként kitakarították a területet. A heroikus munkát jól mutatja, hogy több mint 300 köbméter hulladékot szedtek össze, amit egy megállapodásnak köszönhetően a fővárosi hulladékkezelő cég ingyen szállított el.

A helyiek időről-időre összegyűltek, közösen álmodoztak, megbeszélték és összehangolták a különféle elképzeléseket, az egyes ötletekhez tervek készültek – mindez természetesen önkéntes munkában.

A következő nagyobb lépésük egy játszótér kialakítása volt, 2001-ben. Ehhez az akkori Sportminisztériumnál nyertek egy kisebb összeget. Megkezdődött a munka, majd évről évre tovább fejlesztették, szépítették a területet. Először csak füvesítettek, majd szelektív hulladékgyűjtőt alakítottak ki, kerítést építettek és festettek, végül elkészült a játszótér is. Látva a befektetett munkát és az ennek eredményeként létrejött fejlődést, a helyi vállalkozók is hozzájárultak a terület csinosításához. A szerszámok tárolásához, a találkozók megtartásához egy faházat helyeztek ki a térre, egy helyi kertész pedig minden évben önkéntes munkában nyírja a sövényt és végzi el a szükséges gombaölő műveleteket.

**“egy igazán
kreatív
közösségben
a munkának
sosincs vége”**

A feladatokról, eseményekről a környékbeliek és a közelben lévő gimnázium diákjai az Egyesület által szerkesztett és kiadott hírlevél hasábjairól értesülhetnek.

A játszótér után különféle sportpályák kialakítása került a középpontba. Ma már egy futballpálya, egy strandröplabda-pálya és egy gumitégla burkolatú pálya várja a látogatókat.

Láthatjuk tehát, hogy amikor a szervezet 2009-ben először pályázott a Zöldövezet programra, a közösségi tértervezés a szervezet számára már egyáltalán nem volt újdonság, tulajdonképpen csak a korábbi évek során összeállított és folyamatosan frissített tervekkel kellett előhúzni az asztalfiókból. A Zöldövezet programmal végre nekiláthattak a terület fásításának, zöldítésének. Ezt is több lépésben tették meg. Fákat és sövénykerítést ültettek, valamint a park bejárata mellett egy fűszerspirált alakítottak ki. Ez utóbbi azért is jó, mert itt „élőben” lehet megmutatni a gyerekeknek, hogy néz ki a zsálya, a kakukkfű, a menta, stb. Mindezt szintén közösségi tervezéssel gondolták ki, majd a helyi családok, vállalkozók és az óbudai Árpád Gimnázium részvételével valósították meg. 2011-ben több száz levendulatövet ültettek el és már az első virágszüret is megvolt.

A sok évvel ezelőtt még elhanyagolt terület helyén ma már egy igazán hangulatos és rendezett parkot találunk. A helyiek itt tartják rendezvényeiket, születésnap összejöveteleket, sportversenyeket szerveznek, sőt, a Mikulás is itt találkozik a gyerekekkel. A nyári-őszi időszakban a bográcsozó hely használatához időpontot kell foglalni. A több mint tíz év alatt megpályázott 8 millió forintnak és a sok-sok önkéntes munkának tehát meglett az eredménye. A helyiek bizalma is megnőtt az Egyesületben, amit az is jelez, hogy az SZJA 1% felajánlásokból 2010-ben több mint 1 320 000 Ft gyűlt össze.

Az Egyesület tagjai azonban ma sem ülnek a babérjaikon, a fiókokban további tervek, ötletek lapulnak: elsősorban a park bővítésének és közvetlen környezetének megtisztításán és további funkciók kialakításán dolgoznak. Szeretnének majd egy tanösvényt, egy halastavat, egy szánkózó dombot, de felmerült egy helyi öko-óvoda ötlete is. Úgy látszik, hogy egy igazán kreatív közösségben a munkának sosincs vége, egy parkot nemcsak létrehozni és fenntartani, de folyamatosan fejleszteni is lehet.

IV. A közösségi terek értékelésének kézikönyve

Tartalom

1. *A sikeres hely jellemzői*
2. *A közterek működésének megértése*
3. *Az elemek összeállítása*
4. *Megfigyelési technikák*

Ha már tudjuk, hogy mit keressünk, ezrével találunk árulkodó jeleket arról, hogy egy adott hely működik-e vagy sem. Az évek alatt a PPS egy sor technikát fejlesztett ki ezeknek a jeleknek a felismerésére és értelmezésére, az egyszerű, néhány kérdésből álló interjútól a részletes átvilágításig – ezt hívják „köztér-értékelésnek”.

Az értékelés keretében felkeresik az adott helyet, és megvizsgálják az emberek viselkedését, a különféle tereptárgyakat, valamint ezek összefüggését a viselkedéssel. Elbeszélgetnek azokkal, akik rendszeresen látogatják a közteret, a helybeli lakosokkal és dolgozókkal, hogy elképzelést kapjanak arról, az ott élők hogyan látják az adott helyet. A komplex audit emellett olyan teljesítményadatok elemzésével is foglalkozik,

mint az ingatlanárak vagy a demográfiai változások. Egy elhagyatott terület nem feltétlenül veszélyesebb, mint egy forgalmas, mégis csökkentheti a környék vonzerejét, és negatív hatást gyakorolhat a közeli ingatlanok értékére.

A változók sokasága lehetetlenné teszi, hogy egy helyet pusztán az odalátogatók száma alapján ítéljünk meg. A méret, a napszak és évszak, az ülőhelyek száma és elhelyezése, az események

JERSEY, LIBERTY STATE PARK (USA)

és programok, valamint egy sor más tényező befolyásolja, hogy mit tekinthetünk „megfelelő számú” embernek az adott helyszínen. A PPS álláspontja szerint, ha a közösségi tér üres, és kellemtelen érzéseket kelt, akkor túl kevés a látogató; ha nyüzsgőnek, forgalmasnak tűnik, anélkül, hogy túlszűfolt lenne, akkor épp elegendő. A fő viszonyítási pont, amire a PPS alapoz, hogy a sikeres közösségi téren élénk élet zajlik, míg a

sikertelenek vagy üresen állnak, vagy nem a megfelelő módon használják őket. A köztér-felmérést bárki könnyen elvégezheti, aki jó megfigyelő, legyen képzett szakértő, vagy egyszerű laikus. Bármelyikük kitűnő eredményeket érhet el.

Mintegy harminc éve, beható tanulmányozás után William H. Whyte számos olyan kulcstényezőt határozott meg, amelyek egy közteret sikeressé tesznek; zseniálisan írja le ezeket a tényezőket könyve, a „The Social Life of Small Urban Spaces” (A kis városi terek társadalmi élete), valamint a City Places/City Spaces (Városi helyek/városi terek) című dokumentumfilmje. Whyte megállapításainak ismerete nagyon fontos mindazok számára, akik közterek felmérésével foglalkoznak. A Whyte-féle alapszabály szerint „az embereket elsősorban a többiek jelenléte vonzza”. Így a legelső kérdés bármely közösségi tér vizsgálatánál: „Mi hozta ide az első látogatót?” Szerencsére ezeket a tényezőket nem nehéz megtalálni; ilyen lehet az ülőhely, az üdítő árnyék, az „érinthető” víz, az ízletes ennivaló, illetve a jó megközelíthetőség.

A sikeres helyek különleges jellemzői a következők:

PÁRIZS, LUXEMBURG KERT

A CSOPORTOK MAGAS ARÁNYA

A csoportok jelenléte tudatos választást sugall. Whyte úgy találta, hogy a kettesével-hármasával érkező emberek, illetve az ott randevúzók barátok és párok tudatosan döntenek az adott hely mellett.

103

NEW YORK, BROOKLYN

A NŐK ÁTLAGOSNÁL MAGASABB ARÁNYA

A nők általában válogatósabbak a közterek tekintetében; egyrészt jobban megnézik, hová üljenek le, másrészt előnyben részesítik a biztonságosnak tűnő helyeket.

VANCOUVER, GRANVILLE ISLAND

KÜLÖNBÖZŐ KORCSOPORTOK

A különféle korcsoportok jelenléte legtöbbször azt jelzi, hogy a közösségi teret az eltérő napszakokban más és más generáció látogatja. Például az óvodások és gondozóik, illetve a nyugdíjasok olyankor járnak a környékbeli parkba, amikor mások dolgoznak.

104

NEW YORK, GREENWICH VILLAGE

TÖBBFÉLE TEVÉKENYSÉG

A népszerű helyek általában többféle időtöltést kínálnak, mint a sikertelenek. A kellemes időtöltéshez nincs feltétlenül szükség különleges felszerelésre vagy elemekre.

PÁRIZS

A SZERETET JELEI

A jó közösségi tereken jellemzően gyakoribb a mosolygás, a csók, az ölelés vagy a kézszorítás, mint a problémás helyeken.

A PPS köztér-diagramja értékelési keretet nyújt a hely „teljesítményének” megítéléséhez. Ehhez egy sor átgondolnivaló kérdést mutatunk be, a diagram egyes körcikkeihez – Megközelíthetőség és Kapcsolat, Funkciók és Tevékenységek, Kényelem és Összkép, Közösségi szellem – kapcsolódva (lásd a 15. oldal ábráját). A kérdések jól felhasználhatók a felmérés vagy értékelés elvégzéséhez; ahhoz is hozzásegítenek, hogy az egyes körcikkekkel kapcsolatban felismerjük azokat a jeleket, amelyek problémára utalnak. Emellett olyan módszereket ajánlunk, melyek hozzájárulhatnak egy-egy témakör mélyebb megértéséhez; ezek egy részét a könyv utolsó fejezetében ismertetjük. Végezetül álljon egy lista néhány, a közösségi tér fejlesztését szolgáló módszerről.

Funkciók és tevékenységek

Átgondolandó kérdések

- Üres a köztér, vagy rendszeresen látogatják?
- Több korcsoport is használja?
- Csoportok vagy egyének vannak inkább jelen? Ha vannak csoportok, milyenek: párok, barátok, munkatársak, családok, többgenerációs családok, nagyobb vagy kisebb csoportok?
- Hányféle tevékenység figyelhető meg? Mit csinálnak az emberek – sétálnak, esznek, pihennek, olvasnak, kosárlabdáznak, sakkoznak?
- A tér mely részeit használják, és melyeket nem? Vannak-e észlelhető minták – például, hogy az idősek a padokon pihennek, a gyerekek a hinta körül csoportosulnak, a kamaszok pedig a bejárat környékén lézengenek?
- Könnyen el lehet-e jutni a hely egyik pontjáról a másikra?
- Hogyan kapcsolódik az emberek viselkedése a dizájn egészéhez? Például kényelmesek, jól kihasználhatóak-e a bejáratok és utak, a padok és a szemetesek?
- Van-e programválaszték? Folynak-e szervezett események, tevékeny-

NEW YORK, BRYANT PARK

ségek, vagy látunk-e kifüggesztve valamilyen programot? Ki felelős a programokért? Hogyan kapcsolódik a közösségi tér dizájnja az ott tartott eseményekhez?

- Utal-e valami menedzsment jelenlétére? Látható-e, hogy valaki felelős a fenntartásért?

Problémára utaló jelek

- A közösségi tér néha, vagy a nap minden szakában üres.
- A tér zsúfolt, túl kicsi a jelenlévők számához képest.
- Nincs hová leülni.
- Nincsenek találkozási pontok, a tevékenységek egymástól elszigetelten folynak.
- A tér kevésbé alkalmas események befogadására.

A funkciók és tevékenységek mérésére szolgáló módszerek

- Jegyezzük fel a nap és a hét különféle szakaiban zajló tevékenységek számát és típusát.
- Tartsunk felmérést a helyi közösségben, vagy a látogatók között, hogy milyennek látják a helyet, és milyenek szeretnék látni a jövőben.
- Készítsünk leltárt a szomszédos területek használatáról (például iskola, könyvtár, templom, irodaház stb.), hogy meghatározzuk, milyen funkciók, tevékenységek hiányoznak a tér vonzerejének növeléséhez.

Fejlesztési módszerek

- Olyan kellékek, tereptárgyak biztosítása, melyek a kívánatos tevékenységeket támogatják.
- Találkozáspontok tervezése.
- Közösség-orientált programok kidolgozása a helyi intézmények közreműködésével, amelyek rövid időn belül embereket csábítanak a térre, és azt sugallják, hogy a helynek van felelőse.
- Változtassunk a programok típusán, vagy alakítsuk át a teret, ha szükséges, hogy alkalmasabb legyen események befogadására.
- Működjünk együtt a környékbeli ingatlantulajdonosokkal és vállalkozókkal, dolgozzunk ki együtt stratégiát az üres üzlethelyiségek bérbeadására és a terület gazdasági fellendítésére.

Kényelem és összkép

Átgondolandó kérdések

- Pozitív-e első benyomásunk a köztérről?
- A nők vannak-e többen, vagy a férfiak?
- Van-e elég ülőhely? Megfelelően vannak-e a padok elhelyezve? Választhatnak-e az emberek, hogy a napra, vagy az árnyékba kívánnak-e ülni? Van-e megfelelő védelem az időjárás ellen (napernyő, eső elleni menedék)?
- Utal-e valami menedzsment jelenlétére, arra, hogy valaki odafigyel a helyre? Tiszta-e a tér, látunk-e elszórva szemetet? Ki felelős a fenntartásért? Mit csinál? Mikor?
- Biztonságosnak tűnik-e a terület? Látunk-e biztonsági őrköt, parkőröket stb.? Ha igen, mit tesznek ezek az emberek? Mikor vannak szolgálatban?
- Fényképeznek-e az emberek? Vannak-e fotózni való elemek?
- Elnyomja-e az autósforgalom a gyalogosforgalmat, vagy akadályozza-e, hogy könnyen meg lehessen közelíteni a helyet?

PÁRIZS, LUXEMBURG KERT

A nők jelenléte meghatározó a sikeres közösségi tér számára, mivel ők sokkal jobban megnézik, hogy hová járjanak. Így az igazán jó közösségi térben valószínűleg magasabb lesz a nők, mint a férfiak száma. A nők a lábukra és az intuíciójukra hagyatkoznak: például a biztonságosságról alkotott elképzelésük nagyban befolyásolja a döntésüket, akárcsak az ülőhelyek magassága, anyaga, vagy az, hogy milyen a többi látogató.

Problémára utaló jelek

- Túl kevés az ülőhely.
- Az a benyomásunk, hogy senki sem gondozza a helyet.
- A tér visszatetsző, vagy veszélyesnek tűnik.
- Szemetet látunk, és a hanyag menedzsment más jeleit tapasztaljuk.
- „Nem kívánatos elemek” uralják a teret.
- Biztonsági problémára utaló jelek: betört ablakok, graffiti, vandalizmus stb.
- A közösségi teret vagy közvetlen környékét túlnyomórészt a gépjárműforgalom dominálja.

A kényelem és összkép mérésére szolgáló módszerek

- Gondosan rögzítsük az első benyomásainkat, és kérjünk erre másokat is (különösen olyanokat, akik korábban nem ismerték a helyet), majd hasonlítsuk össze jegyzeteinket. Ne feledjük, hogy csak egyszer lehetnek első benyomásaink.
- Vizsgáljuk meg a bűnözési statisztikákat és a panaszokat.
- Mérjük fel az emberek véleményét a környék biztonságosságáról, vonzeréről, tisztaságáról stb.
- Figyeljük meg a kényelmi kellékek, például ülőhelyek használatát.
- Kövessük az emberek mozgását a téren belül és az oda vezető utakon, hogy képet kapjunk a közlekedési problémákról.

Fejlesztési módszerek

- Növeljük a kényelmi kellékek számát: telepítsünk ülőhelyeket, szemekeskukákat, információs pultot, élelmiszerárusokat, közösség-orientált művészeti tárgyakat, virágokat, szökőkutakat gondosan kiválasztott pontokra.
- Éreztessük, hogy figyelnek a helyre – legyenek árusok, kioszkok vagy információs pultok, létesítsünk bejáratot, vagy biztosítsuk, hogy a környező épületekből legyen kilátás a térre. Itt sokat segíthet a kreatív gondolkodás.
- Növeljük a biztonságérzetet: legyen több program, többféle tevékenység, vagy bízunk meg valakit, hogy el lássa a kezelői feladatokat. Javítsunk a fenntartási gyakorlaton, ideértve a napi takarítást és a fizikai elemek karbantartását. Hozzunk létre helyi polgárőr vagy „szomszédfigyelő” programot.

Megközelíthetőség és kapcsolatok

Átgondolandó kérdések

- Látható a hely messzebből is? A tér belső része látható-e kívülről?
- Egyszerű-e gyalog megközelíteni a közteret (például nem kell-e a gyalogosoknak a száguldó autók között szalomozniuk, hogy a közeli buszmegállóból a parkba jussanak?)
- Vannak-e járdák, melyek a környező területről a köztérre vezetnek, megkönnyítve a gyalogosok helyzetét?
- Alkalmas-e a hely megváltozott moz-

gásképeségű, vagy egyéb speciális igényekkel rendelkező emberek fogadására? Megfelel-e a hely az akadálymentesítésről szóló előírásoknak?

- A közösségi téren átvezető utak, ösvények valóban arra vezetnek-e, amerre az emberek járni szoktak?
- A közeli épületek lakói, dolgozói, látogatói stb. használják-e a teret?
- Milyen a hely közelében a közlekedés (busz, vonat, autó, bicikli), megfelelően megközelíthető-e a köztér?

Problémára utaló jelek

- Túl sűrű vagy túl gyors a forgalom, és ez akadályozza a hely gyalogos megközelítését.
- Kevesen jönnek kerékpárral.
- Az emberek megkerülik a közteret, és az utcán haladnak, vagy ott taposnak ki ösvényt, ahol nem kellene (például a virágágásokon, sövényeken keresztül).
- A gyalogos-orientált funkciók (mint amilyenek a kirakatok) nem folytonosak, így a környezet nem kellemes a sétához.
- Nincs elég parkolóhely.

A megközelíthetőség mérésére szolgáló módszerek

- Készítsünk felméréseket, leltárt, nyomon követési vizsgálatot a közösségi téren belüli és a környékén zajló gyalogosforgalomról.
- Vegyük filmre a helyszínt, hogy lássuk az emberek viselkedésmódját a járdákon, illetve azt, hogy levágnak-e bizonyos útszakaszokat.
- Készítsünk térképet a területről (hogyan meghatározzuk, mely funkciók gerjesztenek gyalogosforgalmat).
- Készítsünk felmérést a gyalogosok körében a viselkedésmódokról és -mintákról.
- Készítsünk felmérést a tágabb közösségben, hogy képet kapjunk, milyen közlekedési módokat használnak leggyakrabban, és miért.

- Készítsünk tanulmányt a parkolóhelyek forgalmáról, hogy kiderüljön, hatékony-e a használatuk.
- Tanulmányozzuk a közlekedési trendeket a forgalom szintjének meghatározására a különféle napszakokban, a hét egyes napjain, valamint a járművek utasainak számát, összetételét.

Fejlesztési módszerek

- Szélesítsük ki a járdákat, vagy bővítsük őket a gyalogátkelők környékén, hogy a gyalogosforgalom és az egyéb közlekedési funkciók (gépkocsiforgalom, átmenő forgalom, kerékpáros közlekedés, áruszállítás) jobban egyensúlyba kerüljenek.
- Fejlesszük a gyalogátkelőket – legyenek világosabban jelölve vagy praktikusabban elhelyezve.
- Tegyük a helyet alkalmassá a kerékpárosok fogadására (biciklisáv, biciklitároló stb.).
- Töltsük ki az üres felületeket, helyeket olyan formákkal vagy funkciókkal, melyek élménnyé teszik a sétát.
- Teremtsünk egyensúlyt az utcai parkolás és az egyéb funkciók között.
- Változtassunk a közlekedési lámpák időzítésén, hogy kényelmesebb legyen a gyalogosforgalom számára.
- Javítsunk a parkolási gyakorlaton, akár megfelelőbb szabályozás és bírságok révén.

Közösségi szellem

Átgondolandó kérdések

- Választanánk-e az adott helyet, hogy ott találkozzunk a barátainkkal? Mások használják-e a helyet találkozási pontként, vagy belefutnak-e véletlenül az ismerősökbe?
- Csoportosan jönnek-e az emberek?
- Beszélgetnek-e egymással a látogatók?
- Mosolyognak-e?
- Van-e olyan benyomásunk, hogy az adott helyet (kelléket, tereptárgyat) rendszeresen, tudatos választás alapján használják?
- A jelenlevők ismerik-e egymást arcról vagy névről?
- Elhózzák-e az emberek az ismerősöket, rokonokat, hogy lássák az adott helyet, vagy büszkén mutogatnak-e egyes részleteket?
- Van-e szemkontaktus az idegenek között?
- A kor- és etnikai összetétel tükrözi-e a környező közösség összetételét?
- Felszedik-e az emberek az elszórt szemetet?

Problémára utaló jelek

- Nincs interakció a látogatók között.
- Hiányzik a látogatók sokszínűsége.

A közösségi szellem mérésére szolgáló módszerek

- Készítsünk felmérést arról, hogy a látogatók miként látják a közteret.
- Mérjük fel, hány ember és helyi szervezet működik közre önkéntesként, vagy érez felelősséget az adott területért.

Fejlesztési módszerek

- Hozzunk létre találkozó- és gyülekezőpontokat, amelyek többféle tevékenységet is támogatnak.
- Úgy rendezzük el a tárgyakat, hogy ösztönözzék az interakciót (padok csoportosítása, mozdítható székek stb.).
- Szervezzünk különleges eseményeket, programokat, hogy több embert vonzzunk a köztérre.
- Mozgósítsunk önkénteseket a közösségből, akik segítenek a fejlesztésben és a fenntartásban.
- Növeljük a környező területeken elérhető programok, funkciók számát, hogy sok és sokféle ember jöjjön az adott helyre.

A fent kifejtett témák a PPS módszertana szerint mintegy sorvezetőként szolgálnak a közösségi tér megismeréséhez: segítenek, hogy megbecsüljük, milyen kategóriába sorolható, és hogy eldöntsük, milyen további adatgyűjtésre lehet szükség.

Ami ezután következik: azoknak a kulcslépéseknek az ismertetése, amelyeket hasznosnak tartunk a közösség minél több tagjának bevonásához és a fejlesztési irányok meghatározásához. A lépések egy része beilleszthető a közösségi vízió kidolgozásának folyamatába, melynek során az érdekeltek meghatározzák a számukra fontos témákat, ötleteket vetnek fel, és közreműködnek az adatgyűjtésben, valamint a megoldás felvázolásában. Mivel nincs két egyforma helyzet, a lépések nem mindig ugyanazok. A folyamat általános menete azonban magában foglalja a következőket: a közösséggel való konzultáció a folyamat kezdetén; megfigyelések és adatgyűjtés elvégzése a kritikus témák azonosításához és részletes megismeréséhez; a témák bemutatása a közösségnek, elgondolásaik becsatornázása; végül a közösségi vízió megvalósítása.

Közösségi alapú folyamat

1. Találkozunk a közösség képviselőivel – mind a köz-, mind a magánszférából – hogy összegyűjtsük azokat a témákat, problémákat, amelyeket az egyes csoportok fontosnak tartanak.

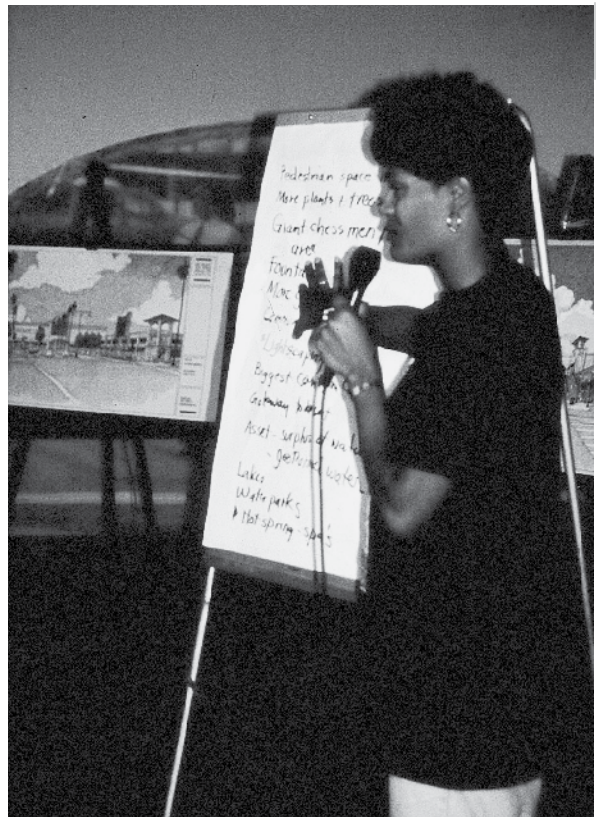
Ha a szóban forgó terület például egy belvárosi utca, a témák feltehetően a következőkre terjednek ki: gyalogos/autós konfliktusok, a forgalom sűrűsége vagy sebessége, a megfelelő parkolóhelyek hiánya, a gyalogos megközelítés nehézségei, a tömegközlekedéssel kapcsolatos kérések, objektumok nem kielégítő volta (ülőhelyek, fedett buszmegállók stb.). Egy park esetén a felvetett témák közé tartozhat a tereptárgyak – padok, piknikre alkalmas területek, szemetesek – rossz elhelyezkedése; az elégtelen fenntartási gyakorlat; a menedzsment, az odafigyelés hiánya; a programok, események szervezésének szükségessége.

2. Alakítsunk ki feltevéseket, hogy milyen témáknál van szükség további adatgyűjtésre, és dolgozzunk ki munkatervet. A korábbi fejezetekben ismertetett kérdésekből merítve előfeltevéseket állíthatunk össze az adott helyről. Például: senki sem jár oda; nincs elég parkolóhely; nincsenek események; túl sok „nem kíváncsi személy” létezik ott. Ezek után eldönthetjük, hogyan gyűjtsük össze a szükséges adatokat a hipotézisek

alátámasztására. Számos különféle módszer kínálkozik, az egyszerű „közter-teljesítményértékeléstől” (fél-egynapos műhelymunka, melyet a PPS fejlesztett ki) a részletesebb elemzésekig. A következő fejezetben („Megfigyelési technikák, felmérések és interjúk”) leírt módszerek alapos átolvasása révén megtervezhetjük, milyen értékelési metódust alkalmazunk.

3. Gyűjtsünk adatokat a helyszínen.

Az adatgyűjtés célja, hogy jobban megismerjük a hely működését különböző időszakokban. Az adatgyűjtés módszerei közé tartoznak

az interjúk, a felmérések, valamint a nap és a hét különböző időpontjainban végzett megfigyelést elősegítő technikák, mint a viselkedés feltérképezése, a leltározás, a parkolás vizsgálata vagy a nyomon követés. Ha odaillőnek tűnik, készíthetünk felvételeket a viselkedési minták jobb megértésére például a parkolási szokásokról vagy a gyalogosok magatartásáról. Gyakran igénybe lehet venni közösségi önkéntesek segítségét az adatgyűjtéshez. A kaliforniai Belmont Shoresban például a kereskedők és a lakosok készítettek felvételeket a parkolási szokásokról. Asztalokat állítottak fel az utcamentén, ahol kérdőíveket osztogattak a vásárlóknak. A brooklyni Red Hook lakói szintén kérdőíveket osztottak szét a szomszédaik között. Néhány nagyobb detroiti cég (közük egy szoftverfejlesztő vállalat) kérdőíveket töltetett ki, és ötleteket gyűjtött az alkalmazottak körében, a polgármesteri hivatal pedig mindezt megjelenítette a honlapján. A texasi Austinban a közösség tagjai az általuk szervezett egynapos műhelymunka keretében végezték el a köztér-teljesítményértékelést.

4. Elemezzük az adatokat, tekintsük át a közösségi inputot, és azonosítsuk a potenciálisan megvalósítható ötleteket. Az alábbi lépések segítenek abban, hogyan dolgozzunk ki a gyűjtött adatok alapján cselekvési tervet. Mivel ugyanannak a

problémának számtalan megoldása lehet, a feladat sokkal könnyebb, ha mi magunk is töltöttünk némi időt az adott helyen, és legalább a felmérések és interjúk egy részét magunk végeztük. Az alapvető tanácsok az adatok elemzéséhez a következők:

- Összesítsük az adatokat, készítsünk az eredményekről összefoglalót. Az eredmények egy része grafikusán ábrázolható, másokról írásos feljegyzést készíthetünk.
- Hasonlítsuk össze az adatokat a kezdeti előfeltevésekkel, és állítsunk fel újabb hipotéziseket.
- Vázzuk fel a főbb felismeréseket. Ezeket soroljuk kategóriákba a köztérhez tartozó egyes témakörök szerint: megközelíthetőség és közlekedés, fenntartás, programok és események, biztonság stb.
- Minden eredményhez társítsunk fejlesztésre irányuló tervet. Segíthet, ha az egyes eredményeket problémaként, a javaslatokat pedig megoldásként fogjuk fel.

5. Szervezzünk fórumot a közösség képviselőinek és az érdekelt, szélesebb közönségnek. Ismertessük a gyűjtött adatokat, határolduk körül az egyes témákat, ösztönözzük a fejlesztési ötletek, elképzelések napvilágra kerülését. Hozzunk létre kisebb fókuszcsoportokat az ötletgyártásra, melyekből később az egyes témákkal foglalkozó bizottságok nőhetnek ki. A témák illusztrálására szolgáló diákvetítése, valamint a más városokból

hozott példák arról, mások hogyan kezelték a hasonló témákat, nagyban segítik a gondolkodás beindítását. Mivel az emberek látják, hogy az adott elképzelés máshol már megvalósult, ez növeli a közösségnek az elgondolások iránti bizalmát.

6. Az adatok alapján dolgozzunk ki vázlatos tervet. Miután az eredményeket és javaslatokat rendeztük, ismertettük, és beépítettük a közösségi észrevételeket, nem nehéz felvázolni egy elvi tervezetet. A tervnek része lehet írásos anyag éppúgy, mint grafikus ábrázolás. Ezen a ponton még nem minden esetben lehetséges a várható költségek, a szükséges készségek, a közreműködő partnerek meghatározása. Egy egyszerű probléma esetében például – mint amilyen a nem megfelelő menedzsment a város egyik terén – az is elegendő lehet, ha növeljük a szemét ürítésének gyakoriságát, vagy változtatunk a kezelői gyakorlaton. Általánosságban elmondható azonban, hogy a közösségi terekkel kapcsolatos problémák ennél bonyolultabbak – például a nem kívánatos használati módok visszaszorítása, ugyanakkor a támogatandó viselkedésmódok ösztönzése. Az ilyen típusú témák kezelése komplexebb vállalkozás, ahol a sikerhez alaposan meg kell ismernünk a térrel kapcsolatos különféle kérdéseket, és mélyebben meg kell értenünk a használat, a fizikai objektumok és a menedzsment közötti összefüggéseket.

7. Fejlesszük tovább és vitassuk meg az ajánlásokat, dolgozzunk ki megvalósítási tervet. Ideális esetben ennek a közösség képviselőivel együttműködve kell történnie. A tervnek tartalmaznia kell a becsült költségvetést, az egyes partnerek, szervezetek, cégek felelősségi köreit és egy ütemtervet. Mivel a közösségek legtöbbször a cselekvésre fókuszálnak, a tervnek általában részei a rövidtávú demonstrációs projektek – akár a hely fizikai megjelenésével, akár a fenntartással kapcsolatban. Bár a kormányzati hivatalok inkább lassan mozdulnak, fontos, hogy ráébredszük őket a gyors győzelmek előnyeire, mivel ezek lendületet adhatnak a projektnek, és biztosítják a közösség érdeklődését. Szerencsére a megoldások egy része gyorsan és olcsón kivitelezhető – ha a közszektor némi rugalmasságot tanúsít.

Tippek a közösségi találkozók szervezéséhez

- 1. Legyünk tudatában a kérdés időszerűségének és súlyosságának.** A vitatott nagybepuházások, amelyeket az ott élők egy része fenyegetésként érzékel, nagy tömegeket vonzanak. Amikor a köztér-orientált megközelítést alkalmazzuk, sokszor szerényebb keretek között kell kezdenünk – akár egy résztvevő nappalijában vagy egy belvárosi üzlethelyiségben.
- 2. Olyan találkozóhelyet válasszunk, ami a közösség tagjainak könnyen elérhető.** Ez segíti, hogy minél többen eljőjenek. Ha például a javaslat egy közösségi központ létrehozása a parkban, akkor a gyűlést lehetőleg magában a parkban kell megtartani, vagy egy közeli épületben. Ha a városházán rendezzük, vagy más távol eső helyen, sokkal kisebb lesz a részvételi arány.
- 3. Megfelelő időpontot válasszunk.** Ha a projekt elsősorban a környék lakóit érdekelheti, akkor az esték a legjobbak; míg egy belvárosi tér vagy park megújításáról van szó, különösen, ha kereskedők is érdekeltek, inkább közvetlenül a munkanap végén szervezzünk találkozót.
- 4. Legyen enni- és innivaló.** Ez önmagában is vonzerőt jelent, főként, ha például ebédidőben rendezünk gyűlést. Ahhoz is hozzájárul, hogy oldottabb legyen a légkör, és az idegenek is könnyen szóba elegyedjenek.

Esettanulmány: Magyarszerdahely, Tudat Mezszyájén Alapítvány

A Tudat Mezszyájén Alapítvány a Zala Megyei Önkormányzat tulajdonában álló, Fogyatékosok Rehabilitációs Intézete és Otthonának kastélyparkját tette rendbe Zöldövezet támogatással.

A parkszerépítés mellett cél volt az is, hogy az együtt végzett munka hatására az intézetben lakó fogyatékkal élők és a település lakói közötti távolságtartás oldódjon, mérséklődjön.

A kastélypark igen nagy és meglehetősen sokféle: virágos, füves, cserjés és ligetes területek váltakoznak, valamint bitumenes sportpálya, füves labdarúgópálya és egy atlétikapálya

is található benne. A parkot lakóhelyüknél fogva elsősorban az értelmi fogyatékos emberek használják szabadidős tevékenységekre és sportolásra, de az utóbbi években egyre több ép ember is ellátogat ide a községből vagy a környező településekről. A park gondozása folyamatos ugyan, de egy-egy nagyobb összefüggő területe elhanyagolt, a fák egy része előregedett, állapotuk leromlott. A terv az volt, hogy a rosszabb állapotban lévő foltokat kivágják és a képződő üres területrészekre, valamint a sportpályák környékére őshonos fákat ültetnek.

A szervezők a tervezési szakasz során az Intézetben kizárólag szóbeli kommunikációt alkalmaztak. Ennek az volt az oka, hogy az intézményben élőknek csak 10%-a olvas értő olvasással. Intézeti lakógyűlések után, életmód foglalkozások alkalmával magyarázták el a programot a résztvevőknek. Az intézményben dolgozóknak egy munkaértekezleten mutatták be az ötletet. A település lakóinak figyelmét első körben a község hirdetőtábláin és a falu-téven keresztül hívták fel, de fontosnak tartották a személyes megkeresést is. Az intézményben dolgozók 50%-a Magyarszerdahelyen és a környező községekben él, így az Alapítvány őket kérte meg, hogy személyes kapcsolataik révén közvetítsenek a falu lakossága felé. Ügyeltek arra, hogy a projekt megvalósítása során folyamatos legyen a tájékoztatás.

A szervezők nagy hangsúlyt helyeztek arra, hogy könnyen érthető szövegekkel dolgozzanak, és az elképzeléseket minden esetben képekkel is szemléltessék. A szervezett terepbejárások az ép emberek számára is megkönnyítették a tervek átgondolását, újabb

ötletek megfogalmazását.

A tervezés szakaszában összesen négy találkozót tartottak. A beérkezett javaslatok és igények alapján az eredeti tervek valamelyest módosultak. Eredetileg a park déli oldalán található fenyves és a két sport-

pálya környékének megújítását tervezték, de végül a nyugatra található parkrész, valamint a labdarúgópálya és környékének felújítása mellett döntöttek. A fogyatékkal élő lakók jelezték például, hogy örülnének egy olyan területnek, ahol kör alakban lehet padokra ülni. Egy ilyen pihenőhely ugyanis a szabadban tudna teret adni a fejlesztő foglalkozásoknak.

A találkozókra az derült ki, hogy a fogyatékkal élő és ép személyek elképzelései közt nincs lényeges különbség. Egyetértés volt abban, hogy a park egyik alapvető funkciója a szórakozás, ahol rendezvényeket, alkotótáborokat, sportnapokat lehetne szervezni. A „pihenőhely” funkciót is mindenki fontosnak érezte, ezért a közös beszélgetéseknek helyet adó padokat és asztalokat mindenki igényelte. Összességében a közösség egy olyan park képét fogalmazta meg, amely nyugalmat, vidámságot sugároz, hangulata családis, barátságos, biztonságos. Mindezek alapján a végleges, szakmai tervekét Nagykanizsa város főkertésze készítette el.

A közösségi akció jó hangulatban zajlott, együtt dolgoztak ép személyek és fogyatékkal élő. Összesen 114 önkéntes gyűlt össze. Ez messze felülmúlta a várakozásokat.

A területet a munkálatok megkezdése előtt a helyi önkéntesek tisztították meg. Önkéntesek azonban nemcsak Magyarszerdahelyről, hanem a közeli Pölöskefőrről és Gelseszigetről is érkeztek.

A nagykanizsai fényforrásgyár és a zalaegerszegi alkatrészgyár egy egész busznyivelkes önkéntessel segített a kivitelezésben. A 6900 m²-es területre 100 db őshonos cserjét és 100 db őshonos fát ültettek el, rendbehozták a füves focipályát, valamint felépítettek egy pihenésre szolgáló pergolát. Az elültetett fák mellé karókat vertek le, ezeket vadvédő hálóval vonták be. Mindehhez a Rehabilitációs Intézet biztosította a szerszámokat, töltésföldet, valamint az önkéntesek frissítőit is. A faültetési akció zárasaként pincepörkölt várta az önkénteseket.

A területet az Alapítvány és az Intézet közösen fogja gondozni. A fogyatékkal élő önkéntesek közül többen is felajánlották segítségüket a park rendben tartásához. Azóta is odafigyelnek az ültetett növényekre és emlegetik a közösségi akció napját, amikor megtelt a park önkéntesekkel.

“... cél volt az is, hogy az intézetben lakó fogyatékkal élők és a település lakói közötti távolságtartás oldódjon”

MEGFIGYELÉSI TECHNIKÁK

A köztérrel kapcsolatos információgyűjtési módszerek legalább olyan változatosak, mint a közösségi terek maguk. Ebben a fejezetben több megfigyelési technikát – mint a nyomolvasás, a viselkedés feltérképezése, a leltározás vagy a nyomon követés – mutatunk be részletesen; emellett olyan módszerekről is szó esik, melyek az emberek véleményének megismerésében segítenek, például az interjúk és kérdőívek. Minden leírás tartalmaz arra vonatkozó tanácsot, hogy mikor és hogyan használjuk az adott technikát, és egy adatgyűjtéshez használható mintalapot. Az ismertetett módszereket többféleképpen is lehet alkalmazni egy-két órás, vagy hosszabb vizsgálatokhoz egyaránt. Fontos megjegyezni azonban, hogy egyetlen felmérés soha nem elegendő. A vizsgálatokat különböző időszakokban meg kell ismételni – hétköznapi és hétvégén, éjszaka és reggel, délután és este: csak így ismerhetjük meg a köztér dinamikáját. Olykor nagyon meglepődhetünk azon, amit találunk!

A viselkedés feltérképezése

A viselkedés-térképészet, más néven tevékenység-felmérés, az emberi cselekvések tanulmányozása adott területen, előre meghatározott időtartamban. A statikus tevékenységek – napozás, üldögélés, faltámasztás, beszélgetés vagy olvasás – éppúgy rögzítésre kerülnek, mint a dinamikusak: séta, kocogás, biciklizés stb.

Mikor használjuk ezt a technikát?

A viselkedés-térképészet az egyik legértékesebb eszköz, ha olyan kérdésekről akarunk megalapozott döntést hozni, mint az egyes objektumok, tereptárgyak formája, elhelyezése vagy a menedzment-gyakorlat fejlesztése. A viselkedés-térkép megmutathatja például, hogy a játszótér közelében fekvő, piknikezésre alkalmas terület mindig tömve van, míg egy távolabbi területet alig használnak.

A módszer fókuszált, rendszeres alkalmazása révén rögzített adatok rendkívül értékesek; arra azonban vigyáznunk kell, hogy szisztematikusan gyűjtsük az információt (például különböző napszakokban, hét közben és hétvégén stb.), hogy mindenfajta tevékenység megjelenjen, és átfogó képet kapjunk a köztérről. A kocogók ösvénye például megfelelőnek, problémamentesnek tűnhet egy délelőtti órában, míg a kora esti megfigyelés azt bizonyítaná,

hogy a kocogók és a kerékpárosok alig férnek el egymástól. Szintén nagyon lényeges, hogy a megfigyelők képzetek legyenek, és korrekt, következetes módon rögzítsék az adatokat. Ha a megfigyelő elfejti felírni az uszoda körül csoportosuló kamaszok, vagy az út mentén parkoló autók számát, az nem csak az ő adatainak hitelességét kérdőjelezi meg, hanem a többiekét is.

A viselkedés-térképhez felhasználható mintalap két részből áll: a kérdéses terület térképéből és az adatok (emberek és tevékenységek típusai) rögzítésére szolgáló táblázatból. A térképen szerepeltetni kell a fákat, az objektumokat, padokat, szökőkutakat és a helyre jellemző egyéb elemeket. Minden egyes megfigyelési időszakhoz külön lapot kell használni.

Hogyan térképezzük fel a viselkedést?

Határozzuk meg, hogy milyen adatokra van szükségünk, és hogy az egész helyet fel kell-e térképezni, vagy csak bizonyos pontjait. A döntés a felmérés céljától függ. Ha például az adott hely általános problémáit szeretnénk megismerni, akkor az egész területet vizsgálunk kell; ha ellenben csak a játszótérrel szeretnénk átalakítani, akkor elég a játszótér és közvetlen környezetét felmérnünk.

A viselkedés-térképészet mind a statikus, mind a mozgásban lévő embereket vizsgálhatja. Utóbbi esetben azonban nehézséget okozhat, ha az emberek

túl gyorsan vagy túl nagy tömegben mozognak; ekkor érdemesebb inkább a leltár-módszert használni. A térképkészítés mozdulatlan embereknél működik legjobban.

Bizonyos tevékenységek, mint a társas érintkezés, gyakran együttesen valósulnak meg más tevékenységekkel, például a piknikezéssel. Ezért fontos, hogy eldöntsük, milyen viselkedés-módokat kívánunk feltérképezni, és pontosan meghatározzuk őket; érdemes azt is előre lefektetni, hogy személyenként egy- vagy többféle tevékenységet veszünk figyelembe.

Hogyan végezzük a megfigyelést?

Induljunk el a feltérképezésre váró tér egyik széléről, töltsük ki a mintalap tetején található fejléctet (hely, megfigyelő, dátum, időpont), és rögzítsük az összes megfigyelhető tevékenységet. Ha például két nyugdíjaskorú hölgyet látunk, akik esznek és beszélgetnek, írjunk egy kettes számot a „nő” oszlopba, kettes számot a megfelelő korcsoport oszlopába, és jelöljük a tevékenységeket: ülés, evés, társas együttlét. Fontos, hogy a térképen jelezzük a személyek vagy csoportok pontos elhelyezkedését, valamint a kapcsolatukat a térképen szereplő bármely fizikai objektummal (pl. a padon vagy a fűben ülnek-e).

A feltérképezéshez szükséges időráfordítás függ a közteret használó emberek számától és a szükséges információ mennyiségétől; a térkép kitöltése

akár fél órát is igénybe vehet. A jellemző időtartam 10-20 perc, ami lehetővé teszi, hogy két térképezési időpont között másfajta megfigyelési módszerre vagy interjúkészítésre is sort kerítsünk. A viselkedés-feltérképezést általában egy nap alatt 6 alkalommal, szabályos időközönként végezzük. Ha az adott helyen (padnál, buszmegállóban stb.) nincs sokféle tevékenység, akkor rögzítsük az adott időtartam, például 10 perc alatt ott megforduló összes személyt. Ha egyszerre több megfigyelő végez feltérképezést különböző pontokon, akkor fontos, hogy az adatokat következetes módon jelöljük, lehetővé téve az eredmények összehasonlítását.

VISELKEDÉS TÉRKÉPEZŐ ADATLAP

Helyszín: CENTRAL PARK Megfigyelő: CRK

Dátum: 10/2/00

Időpont: 10:30

TEVÉKENYSÉGEK														
Csoport	Nem		Kor					ülögülés	étkezés	piknikezés	biciklizás/utazás	sétálás	beszélgetés	sportolás
	Férfi	Nő	0-6	7-18	19-24	25-34	35-44							
1	4	5		1	3			2	1	1				
2	11	3		13								10	6	5
3	15	8		15	2			2	3					
4														
5														
6														
7														
8														
9														
10														
11														
12														
13														
14														
15														
16														
17														
18														
19														
20														
21														
22														
23														
Összes														

1. ÁBRA. MINTALAP A VISELKEDÉS FELTÉRKEPEZÉSÉHEZ (FENYMÁSOLHATO ADATLAPOT LÁSD A 133.OLDALON)

[illegible]

2. ÁBRA. ÖSSZESÍTŐLAP-MINTA (FENYMÁSOLHATÓ ADATLAPOT LÁSD A 133.OLDALON)

Ha a közösségi tér teljesen fel-
térképezésre került, elemeznünk kell
az összegyűjtött adatokat. Először
össze kell adnunk a lap alján az egyes
oszlopok számait, majd egyetlen lapra
kell összesítenünk a helyszínekhez és
tevékenységekhez tartozó számokat. Az
utolsó lépés a következtetések levonása
arra nézve, hogy az eredmények hogyan
befolyásolják a projektet. Ha a projekt
például a köztér karbantartásának
ütemtervét kívánja megfelelően átala-

kítani, hogy a hely tisztább és vonzóbb legyen, akkor a térképkészítésből származó releváns információ elsősorban az, hogy a tér mely részeit használják, melyeket nem, a nap melyik szakában, illetve, hogy milyen típusú tevékenységek jellemzőek az egyes területeken. Az adatok alapján kidolgozhatunk egy új ütemtervet, mely tartalmazza, hogy hol, mikor és milyen formában szükséges további takarítási, javítási tevékenységeket elvégezni.

Leltárkészítés

A leltárkészítés az adott helyen található vagy adott ponton áthaladó emberekre, járművekre, egyéb szereplőkre vonatkozó számadatok szisztematikus összegyűjtése.

Mikor használjuk ezt a technikát?

A leltárkészítés révén olyan információk birtokába juthatunk, mint az adott utcát igénybe vevő járművek száma, az adott bejáratot használó emberek száma, vagy hogy egy túlszűfoltnak tűnő bicikliút valóban túlszűfolt-e. Emellett a leltár hasznos lehet a pusztán mennyiségeken túlmutató kérdésekben is (például az adott köztéren megforduló 60 feletti emberek száma). A számok azonban csak akkor nyújtanak jelentőségteljes információt, ha összehasonlítjuk őket más értékekkel. Például a nők száma egy adott helyen úgy válik lényeges információvá, ha összevetjük a férfiak számával, vagy a nők számával ugyanott, de egy másik napszakban.

Hogyan készítsünk leltárt?

Döntsük el, milyen számadatokra van szükségünk. Ha nagy a forgalom, például egy főútvonalon, csak azt tudjuk megszámolni, hogy adott ponton, adott időtartamban hány autó vagy hány gyalogos halad át. Ha azonban a forgalom kevésbé sűrű, például egy parkban,

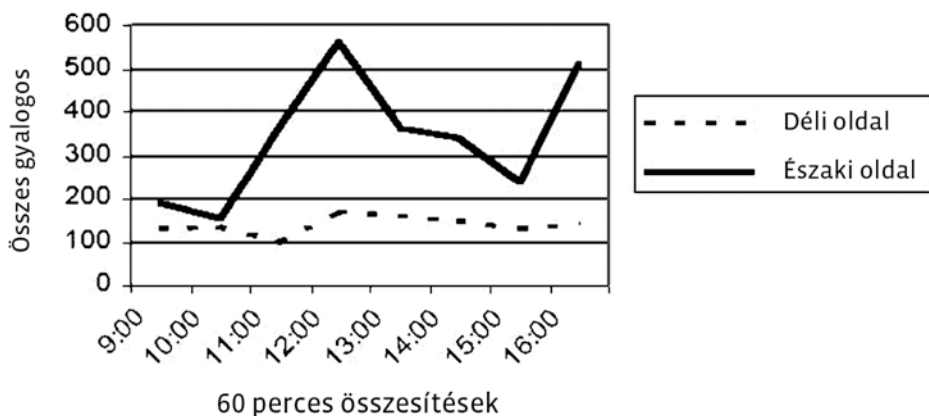
vagy egy erdős területen átvezető úton, módosíthatjuk úgy a mintalapot, hogy az egyes tevékenységfajták is azonosíthatók legyenek. Ennek haszna a vizsgálható kérdésektől függ. A parkban vagy erdei úton megszámolhatjuk például a bicikliseket, gördeszkásokat, görkorcso-lyázókat, kocogókat, sétálókat, babako-
csis szülőket stb.

Határozzuk meg az adatgyűjtési periódusok hosszát és gyakoriságát. Ez annak függvénye, hogy mit leltárazunk, és mennyi időre van szükség ahhoz, hogy reprezentatív mintát nyerjünk. Ha egy sétálóutcán számoljuk az arra járókat, akkor például rögzíthetjük azt,

Gyalogösszámláló leltár					
Időpont: _____			Számlálás időtartama: _____		
Helyszín: _____			Megfigyelő: _____		
Idő	Kelet felé		Nyugat felé		Összes:
9:00					
10:00					
11:00					
12:00					
13:00					
14:00					
15:00					
16:00					

3. ÁBRA. LETÁR-MINTALAP

Gyalogosok száma a Broadway-n

4. ÁBRA. GYALOGOSLELTÁR EGY NEW YORK-I UTCARÓL

hogy 6 perc alatt hányan haladnak el egy bizonyos tereptárgy mellett. A nyert számot aztán megszorozhatjuk tízzel, hogy megkapjuk, hozzávetőleg hányan sétálnak végig az utcán egy óra alatt. Első közelítésként elmondható, hogy a kereskedők üzlete általában akkor működhet megfelelően, ha óránként úgy 1000 ember sétál végig az adott utcán.

Elemezzük az adatokat. Ha elkészült a leltárunk, az összesített eredményeket az egyes pontok jobb megvilágítása, csoportosítása érdekében megjeleníthetjük ábrán vagy grafikonon. Például az utcán sétáló emberek száma megjeleníthető egy idősoron (4. ábra), így láthatóvá válnak a forgalmas és a kevésbé élénk időszakok; vagy grafikonon ábrázolhatjuk a nyár folyamán a téren különféle útvonalakon

áthaladó emberek számát. Ezt követően az adatok alapján ajánlásokat dolgozhatunk ki. Az úttesten áthaladó autók száma meggyőzheti a közlekedési hatóságot, hogy parkolóhelyet alakítsanak ki az adott utcán, vagy megszüntessék az egyik autósávot a járda kiszélesítése érdekében.

Az egyes útvonalakra vonatkozó adatok abban segítenek, hogy hol helyezünk el jelzéseket vagy tereptárgyakat, vagy hogy eldöntsük, kiszélesítsünk-e egyes ösvényeket, vagy szükség-e újabbakat építeni. A leltár nagyon értékes lehet olyan helyzetekben, amikor „kemény”, számszerű adatokra van szükségünk a probléma megértéséhez vagy mások tájékoztatásához.

A leltáradatok elemzésének az a legnehezebb része, amikor megpróbáljuk

beleilleszteni őket az átfogó vizsgálati eredmények, ajánlások kontextusába. Önmagában egy leltár általában értelmetlen, de más leltárakkal, más típusú adatokkal összehasonlítva rendkívül sokatmondóvá válhat.

Nyomon követés

A nyomon követés rendkívül egyszerű módszer: a megfigyelő követi az adott közösségi térre belépő és ott végighaladó látogatókat, így nyerve információt a hely használatának módjáról és a befelé irányuló, illetve átmenő forgalomról.

Mikor használjuk ezt a technikát?

A nyomon követés elsősorban annak meghatározásában nyújt segítséget, hogy milyen útvonalakat használnak az emberek egyik ponttól a másikig, mely útvonalak a legnépszerűbbek, illetve hogyan kelnek át a gyalogosok egy adott úton. Csak akkor van rá szükség, ha a szóban forgó területen való helyváltoztatás valamilyen lényeges kérdéssé vált. Ha például az a probléma, hogy a piac bal oldalán lévő árusítóbódékat kevesebben látogatják, mint a jobb oldaliakat, a nyomon követés révén kideríthetjük, hogy a piac területére belépve merre fordulnak az emberek. A nyomon követés hasznos módszer akkor is, ha az úttesten szabálytalanul átkelő gyalogosok viselkedésmintáit kívánjuk feltérképezni (ld. 5. ábra).

A nyomon követés révén felderíthetjük, milyen gyakran használnak egyes útvonalakat és célpontokat; ez nagyon hasznos lehet a tervezés során. Részletes információt nyerhetünk az egyes tartózkodási állomásokról, pihenőhelyekről, sőt akár az emberek észrevételeit is feljegyezhetjük, ha elcsípjuk a beszélgetéseiket.

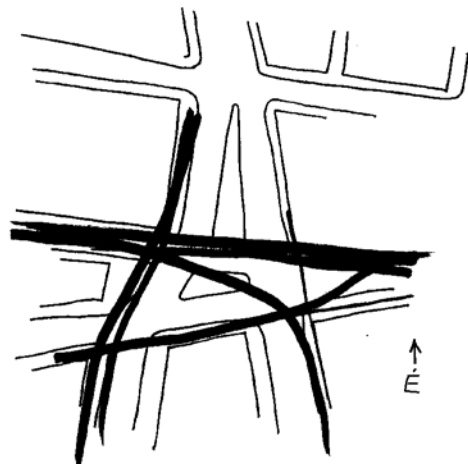
A nyomon követés nem nehéz, de koncentrációt és odafigyelést igényel. Hátránya, hogy általában nem segít hozzá az adott hely problémáinak, potenciális témáinak a kiderítéséhez, ezért csak abban az esetben érdemes igénybe venni, amikor bizonyosak vagyunk benne, hogy a kapott adatok értékesek lesznek a megoldás keresése során.

Nyomonkövetési adatlap

Helyszín:

Kezdés (idő): Vége:

Megfigyelő:

5. ÁBRA. NYOMON KÖVETÉSI MINTALAP AZ ÚTTESTEN TÖRTÉNŐ ÁTKELÉSRŐL

AZ 5. ÁBRÁN SZEREPLŐ ÚTKERESZTVEZŐS LÁTKEPE

Hogyan használjuk a módszert?

A nyomon követés viszonylag egyszerű; alkalmazásának két módja van. Az egyik módszer, hogy kiválasztunk egy olyan pontot, ahonnan a vizsgálandó helyszín jól belátható. Figyeljük az embereket, és jelöljük meg a térképen, hogy merre mennek (ld. 5. ábra). Amikor ezt a módszert választjuk, a minták hamar nyilvánvalóvá válnak. Például egy téren megfigyelhetjük, hogy hol jönnek be és hol távoznak az emberek, így meg tudjuk határozni, hogy a különböző útvonalakon érkezők általában ugyanazon a

ponton hagyják-e el a területet.

A második módszer, amikor valóságosan is követjük az embereket. Ez akkor lehet hasznos, ha nem találunk olyan pontot, ahonnan az adott területen mozgó emberek teljes útvonala megfigyelhető lenne. Az adatok elemzése után könnyebben eldönthetjük, hogy mely útvonalakat érdemes fejleszteni, megerősíteni, mely útvonalak szüntethetők meg, és milyen új útvonalak kiépítése szükséges.

Nyomolvasás

Egy hely használata során az emberek számos nyomot hagynak hátra. Ezek általában két kategóriába sorolhatók: fizikai jelek és használati nyomok. A fizikai jelek közé tartoznak mindazon tárgyak, amiket a látogatók maguk után hagynak, pl. a sörösdobozok és egyéb szemét. Ha reggel a köztér egyik sarkában sörösdobozokat találunk, elég pontos elképzelésünk lehet az előző este történéseiről. Az adott időszakban (például ebédidőben) felhalmozódó szemét mennyisége arról is képet adhat, hogy hányan látogatják a teret abban az időszakban. A szemét fajtája (kólásüvegek vagy ásványvizes palackok) az ott ebédelő emberek típusáról nyújthat

információt. A használati nyomok: a kopás, elhasználódás jelei lehetnek feltűnőek vagy rejtettek, megtalálhatjuk őket a talajon, a falakon, a bútorzaton vagy a korláton. A gyepen kikoptatott ösvény arra vall, hogy sokan átvágtak ott, hogy lerövidítsék az utat. Az elnyűtt lépcsőfokok, a fényesre koptatott korlát, a falról lemálló festék mind használatra utaló nyomok.

Mikor használjuk ezt a módszert?

A nyomolvasás jó módszer arra, hogy megértsünk olyan jelenségeket, amelyek megfigyelés révén nem mindig nyilvánvalóak. A felmérés korai szakaszában kell elvégezni, és nagy

A csordultig megtelt szemetes, a rengeteg hulladék a park használatával kapcsolatos problémákra utal.

A gyepen kikopta-
tott csapás,
a „kíváncos
ösvény” jelzi, hogy
merre szeret-
nének menni az
emberek.

hasznunkra lehet abban, hogy feltevéseket fogalmazzunk meg az adott helyről. A nyomokat rögzíthetjük számszerűen (a sörösdobozok száma, a szemét mennyisége) vagy minőségi jegyek alapján (nincsenek használati nyomok, kevésbé-mérsékeltten-erősen elhasznált). Ez az információ sokat segíthet az egyes fejlesztések meghatározásánál, mint amilyen a további szeméttárolók telepítése, újrahasznosítási program kezdeményezése vagy a téren átvezető útvonalak újratervezése.

Hogyan rögzítsük a nyomokat?

A nyomolvasást csak időközönként kell elvégezni; az eredményeket rögzíthetjük térképen, vagy a térkép egyes pontjaihoz oszlopokat, kódokat rendelő vizsgálati lapon. Napi, heti vagy akár havi egy alkalom is elegendő lehet, attól függően, hogy milyen típusú információt keresünk. Felmérhetjük például a szemeteskukákban felhalmozódó hulladék mennyiségét a nap különböző időpontjaiban, vagy a játszótéri tárgyak elhasználódásának folyamatát az év során.

Interjúk és kérdőívek

Ezek a módszerek az olyan viselkedés-módok, vélekedések és motivációk vizsgálatát teszik lehetővé, melyek nem mérhetők fel pusztán megfigyelés révén. Akárcsak a megfigyelési módszereknél, itt is igaz, hogy a különféle megoldások különféle eredményekre vezetnek.

A kötetlen interjú egyszerűen csak beszélgetés: gyakran kapcsolódik a kérdezett személy tevékenységéhez, de spontán is létrejöhét bármilyen témával összefüggésben. A kötetlen interjúkat általában nem számszerű adatok gyűjtésére használjuk, hanem inkább azt igyekszünk megtudni, mennyire

látogatják, és hogyan látják az emberek az adott közteret. Fontos, hogy a válasszokat, az alkalmazott szófordulatokat – akár papíron, akár felvételen – minél pontosabban rögzítsük.

Az irányított interjú strukturáltabb módszer: itt az interjú készítője előre meghatározott, a megvilágítandó témákkal kapcsolatos kérdéseket tesz fel. A beszélgetés hosszától függetlenül az egyes személyektől nyert információknak összevethetőeknek kell lenniük. Az irányított interjú kifejezetten rugalmas: a kérdező átfogalmazhatja a kérdéseket, vagy újabbakat tehet fel, ha részletesebben is meg akarja ismerni az interjúalanyt az adott témával kapcsolatos gondolatait.

Tippek az interjúhoz

A jó kérdező jó beszélgetőpartner: érdeklődik a többiek iránt, könnyen ismerkedik idegenekkel, és képes megnyerni mások bizalmát. Figyelemmel kell lennie az emberek hanghordozásának megváltozására, és arra, hogyan reagálnak az egyes kérdésekre. A testbeszéd, a tónus, az arckifejezés felismerhető üzenetet hordoz, és sokat hozzátesz a szóbeli válaszokhoz. Elképzelhető például, hogy egy kisgyerek mamája igennel válaszol arra a kérdésre, hogy nagyobb játszótérre van-e szükség, de a hanghordozásából kételkedést lehet kiérezni. Ilyenkor a kérdező felvetheti, hogy van-e esetleg más javaslata a játszótér fejlesztését illetően.

Az interjúkészítés során tanácsos személyazonosító okmányt tartanunk magunknál. Ezen túlmenően hasznos lehet egy hivatalos, fejléces papír a kutatás céljának rövid ismertetésével és a kérdező nevével; ez eloszthatja az esetlegesen felmerülő gyanút az interjú indokaival, törvényességével kapcsolatban.

A kérdőív vagy felmérés gondosan megfogalmazott, elrendezett, előre meghatározott kérdéseket tartalmaz. Gyakran használnak feleletválasztós tesztet, olyan kérdésekkel kombinálva, melyek lehetővé teszik a személyes vélemény részletesebb kifejtését az egyes pontokról. A feleletválasztós tesztet könnyebb elemezni, összesíteni, mint a nyitott kérdéseket; ugyanakkor a nyitott kérdések – például „Milyen egyéb tevékenységeket látna Ön szívesen?” – azt is engedik, hogy a válaszadók ötleteket vessenek fel, ami hasznos lehet az adott köztérrel kapcsolatos új tervek kidolgozásánál.

Az interjúkon és a kérdőíveken feltett kérdések általában három típusba sorolhatók: 1) használat – ki használja a helyet, milyen gyakran, mikor és miért; 2) viselkedésmódok, vélemények, problémák a hellyel kapcsolatban; 3) javaslatok, ötletek a hely fejlesztésére.

Hasznos lehet, ha adunk az interjúalanyaknak egy példányt a felmérésből, így egyúttal olvashatja is a kérdéseket; különösen igaz ez, ha a választott személy nem magyar anyanyelvű, és rendelkezésünkre áll lefordított példány. (Természetesen roppant előnyös, ha a kérdező több nyelven beszél.)

A második módszer a felmérések, kérdőívek szétosztása az összes helyi, illetve érintett lakosnak, vagy egy előre meghatározott lakosságmintának. Rövid idő elteltével azután a megfigyelő összegyűjti a kitöltött lapokat. Ez a módszer célravezető, ha az emberek csoportokba tömörülnek (például családi piknikezésnél). A megfigyelő kiosztja a kérdőíveket a csoport felnőtt tagjainak, és a begyűjtés után véletlenszerűen kiválaszt egy kérdőívet az elemzéshez. Ha a csoport sok emberből áll, két kérdőívet is ki lehet emelni. A csoportoktól begyűjtött kérdőíveket

tartsuk egyben arra az eshetőségre, ha a csoporton belüli eltéréseket vagy azonosságokat is vizsgálni akarjuk.

A megfelelő módszer kiválasztása függ az adott közösségi tér típusától, a látogatók és tevékenységek számától, a szükséges interjúk mennyiségétől és a kérdőív hosszától. Egy olyan belvárosi tér esetében például, ahová az irodai dolgozók járnak ebédelni, vagy egy sétá-
ösvényen valószínűleg érdemes asztalt felállítani. Míg egy kiterjedt, parkos, piknikezésre használatos területen vagy egy buszpályaudvaron előnyösebb, ha a kérdező körbejár, hogy szétossza a kérdőíveket, vagy interjúkat készítsen. Kisebb számú megfigyelő esetében több adatot nyerhetünk, ha csak kérdőíveket osztunk ki, de mérlegelni kell

azt is, hogy ilyen módon elveszítünk egy csomó hasznos, az emberekkel való közvetlen beszélgetés révén nyerhető tapasztalatot. Több helyszín vizsgálata esetén ügyeljünk arra, hogy az adatgyűjtés következetes módon történjen.

Bármelyik fenti módszer esetében igaz, hogy a minta kiválasztásának véletlenszerűen kell történnie, és reprezentatív mintára kell törekednünk. Nem mindig az a cél, hogy a lehető legtöbben válaszoljanak: fontosabb, hogy a válaszadók jól tükrözzék a lakosság átlagos megoszlását. Így lényeges, hogy megszólításra kerüljenek mindazok, akik a helyszínt különböző időpontokban (kora reggeltől késő estig) látogatják, illetve akik különféle típusú tevékenységeket végeznek.

IDŐNKENT CÉLSZERÜBB, HA AZ INTERJUALANYOK HELYBEN TOLTIK KI A KÉRDŐÍVET

Tippek a kérdőív elkészítéséhez

1. **Egyszerű nyelvezet.** Kerüljük a szakkifejezéseket, kivéve, ha a válaszadók valamilyen szakmai csoport tagjai.
2. **Kerüljük a kínos, potenciálisan zavarba ejtő, kétértelmű vagy rávezető kérdéseket.** Az első kérdés legyen figyelemfelkeltő, de nem vitára ingerlő; ne tegyen senkit ellenségessé. Legyen elég érdekes ahhoz, hogy kíváncsiságot ébresszen, de legyen rá egyszerű válaszolni. Például: „Milyen közlekedési eszközzel érkezett ma a belvárosba?” A kétértelmű kérdések nehezen értelmezhető választ eredményezhetnek. Például az olyan kérdésre, hogy „Mit szeret, és mit nem szeret ezen a helyen?”, a válaszok túl nagy szórást mutatnak majd ahhoz, hogy összehasonlíthassuk őket. Célravezetőbb, ha inkább az egyes tereptárgyakkal, vagy jellemző vonásokkal kapcsolatos érzésekre kérdezzünk rá.
3. **A rávezető kérdések** – mint az, „Ön szerint biztonságos a gyerekek számára ez a játszótér?”, egy bizonyos fajta választ sugallnak. Jelen esetben, hogy a játszótér nem biztonságos, vagy hogy a biztonságossága megkérdőjelezhető. Elfogulatlanabb választ kaphatunk, ha a kérdést egy sor általánosabb, a közterek biztonságosságára vonatkozó kérdés közé beillesztve tesszük fel.
4. **Olyan kérdéseket dolgozzunk ki, amelyek segítenek a tervezésre vagy a fenntartásra vonatkozó ajánlások összeállítása során,** például a „Használja a játszótérét?” után „Melyik tárgyat, játékot használja leggyakrabban?”. Ezek a kérdések közvetlenül kötődnek a változtatáshoz, míg a „Mi a véleménye a játszótéréről?” önmagában nem nyújt különösebb segítséget.
5. **Csoportosítsuk a kérdéseket egy téma köré, és kezdjük az általános, könnyű kérdésekkel, mielőtt rátérnénk az egyediekre.** A kérdések haladjanak logikus sorrendben az egyszerűtől a komplexig, a személytelenről a személyesig, és keltsék fel, illetve tartsák fenn az interjúalany érdeklődését. A nehezebb kérdéseket a kérdőív közepe táján tegyük fel, amikor a kérdezett személyt már bevontuk a feladatba, de még nem fáradt el. Ha kényes kérdéseink is vannak (például a drogkereskedelemről), azokat hagyjuk inkább a kérdőív végére. A kérdőív végén mindig kérdezzünk rá, van-e a válaszadónak további javaslata, észrevétele, és köszönjük meg az együttműködést.

[illegible]

Esettanulmány: Egyházásfalu, Környezeti Nevelési Hálózat Országos Egyesület

Egyházásfalun (Győr-Moson-Sopron megye) a Környezeti Nevelési Hálózat Országos Egyesület helyi csoportja a faluval összefogva szépített meg egy újonnan belterület-be vont területet.

Az eset érdekessége, hogy a szervező egyesület nem helyi civil szervezet, viszont meggyőzte a falu lakóit arról, hogy a településen alakítsanak ki egy ökológiai oktatóközpontot. Ennek alapfeltétele, hogy a közösség tudjon együtt gondolkodni, tervezni. A Zöldövezet kiírás jó alkalomnak mutatkozott arra, hogy – első lépésként egy kisebb program keretében – kipróbálják magukat ebben.

Az egyházásfalui önkormányzat 2010-ben belterületbe vont két faluszéli területet. Ehhez kapcsolódóan vetődött fel az Egyesület tagjaiban, hogy az Új utca utáni legújabb utca lakóit azzal tudnák leginkább köszönteni, ha megkezdik a terület fásítását, parkosítását a közösségi összefogás hagyományainak megfelelően. Összesen kb. 5200 m² összefüggő területről van szó.

“...és végiggondolták, hogy mi mindennel gazdagodhat így a település.”

A helyi lakók is örültek a kezdeményezésnek, és végiggondolták, hogy mi mindennel gazdagodhat így a település. Akik eddig gondozták a kereszt környékét (füvet vágtak, virágot vittek), ezután meg is tudnának pihenni egy kicsit a munka után, leülhetnek csak úgy beszélgetni vagy itt várhatnák a vonattal érkező ismerősöket. A kereszt melletti út kerékpáros útvonal, tehát a pihenőpark a kerékpárosok számára is kellemes megállóhelyet jelenthetne. A területhez közeli vizes élőhely rekonstrukciója még

vonzóbbá tenné ezt a találkozóhelyet, emellett lehetőséget teremtené arra is, hogy az iskolások és más érdeklődők közelről figyelhessék meg a vizes élőhelyek élővilágát. Az útszéli fasor pótlása a kellemes látvány mellett a nyári árnyasság miatt is kedvező lenne az itt gyalogló vagy kerékpározó helyiek és túrázók számára. A vasút felőli fasor elsősorban az új beköltözők, de a már itt lakók számára is fontos zajvédő funkciót tölthetne be.

Miután kiderült, hogy mind a falu vezetői, mind pedig a lakói elméletileg támogatják a programot, a szervezők nekiláttak a széleskörű figyelemfelkeltő munkának. A cél az volt, hogy a helyi lakosok ne csak elfogadják, de részt is vegyenek a program kidolgozásában, megvalósításában.

A különböző helyi csoportokat, közösségeket az alábbi módokon érték el:

- személyesen az énekkaros próbákön,
a vasárnapi mise után és a boltban;
- postaládákba dobott szórólapokkal,
amelyek a szervezők elérhetőségét is tartalmazták;
- plakátokkal a falu egész területén;
- állóképes hirdetésekkel a helyi médiában
(Falu Képújság);
- mozgóképes hirdetéssel a Bokor TV internetes
televízióban.

A széleskörű tájékoztatás után négy alkalommal szerveztek közösségi találkozókat. Ezekre az alkalmakra előadókat is hívtak egy-egy környezetvédelmi, falufejlesztési, illetve fásítással kapcsolatos témában. A találkozókra sokan eljöttek, köztük a település képviselői és a polgármester is. Döntés született a legfontosabb kérdésekről, valamint közkívánatra megalakult a Metőc Parti Falufejlesztő Egyesület is.

A program megvalósításában Egyházasközpól legalább 80 fő vett részt: a környékbeli utcák lakói, kertészek, a leendő utca lakói, fiatalok, iskolások, a Metőc Parti Falufejlesztő Egyesület tagjai, az énekkar tagjai, a templomjáró asszonyok, tűzoltók, televíziósok, traktoros gazdák, műkövesek, asztalosok, vasutasok, útkarbantartók, az erdész, a gyerekorvos, a helytörténész, a plébános és a polgármester. Ki-ki beletette a saját erejét, tudását.

A parkosítás során összesen több mint 450 fát ültettek el, ezek között ajándékba kapott fák is voltak. Cserjékből 150 darabot telepítettek, továbbá élő virágokkal és vízinövényekkel népesítették be a területet. Elvégezték a közeli útszéli fasor pótlását, és zajvédő sávot telepítettek a falu vasút felőli végén. A vizes élőhely mellett négy-részes információs táblát állítottak fel, így a terület most már oktatási célokra is alkalmas, amit a helyi iskola ki is használ. A sok munka eredményeképpen az 1859-ben állított kereszt környéke és a mellette fekvő vizes élőhely barátságos pihenőhellyé változott, melyet a helyiek és a turisták egyaránt szívesen használnak.

De ez csak az egyik eredmény.

A közös munka építőleg hatott a helyi közösségre, lendületet és önbizalmat adott ahhoz, hogy nekilássanak az ökológiai központ létrehozásához vezető következő lépés kidolgozásának.

Ötletek arra, kiket érdemes egy elszánt hazai közösségnek megkeresnie tapasztalatokért, segítségért:

Építészfórum – <http://www.epiteszforum.hu>

Független Ökológiai Központ – <http://www.fenntarthato.hu>

Gang csapat – <http://gang-gong.blogspot.com/>

Hunyadi téri közösség – <http://lmv.hu/hunyadi>

Levegő Munkacsoport – <http://www.levego.hu>

Magyar Urbanisztikai Társaság – <http://www.mut.hu/>

Ökotárs Alapítvány – <http://www.okotars.hu>

Rév8 – <http://www.rev8.hu/>

Bibliográfia

Jacobs, Jane, ***The Rise and Fall of Great American Cities***, Vintage Books, New York, 1971.

Kotter, John P., ***Leading Change***, Harvard Business School Press, Boston, 1996.

LaFarge, Albert, editor, ***The Essential William H. Whyte***, Fordham University Press, New York, 2000.

McKnight, John, and John P. Kretzmann, ***Building Communities from the Inside Out***, Acta Publications, Chicago, 1997.

Whyte, William H., ***City: Rediscovering the Center***, Anchor Books, New York, 1988. (out of print)

Whyte, William H., ***The Social Life of Small Urban Spaces***, The Conservation Foundation, Washington, DC, 1980.

Project for Public Spaces

Fred Kent, *President*
 Stephen Davies,
Senior Vice
President
 Kathy Madden, *Senior*
Vice President

STAFF
 Ayan Ali
 Carly Clark
 Julia Day
 Ben Fried
 Chris Heitmann
 Ethan Kent
 Elena Madison
 Marcos Martinez
 Juliette Michaelson
 Philip Myrick
 Cynthia Nikitin
 Eleina Olonetsky
 Katie Salay
 Meg Walker
 Andy Wiley-Schwartz
 Kathleen Ziegenfuss

ASSOCIATES
 David Burwell
 Toni Gold
 David O'Neil
 Jay Walljasper

BOARD OF DIRECTORS

Ricardo Byrd
National Association of
Neighborhoods
Washington, DC

Dana Crawford
Urban Neighborhoods,
Inc.
Denver, CO

Douglas Durst
The Durst Organization
New York, NY

Paul Elston
League of Conservation
Voters
Bronx, NY

Dr. Daniel M. Fox
Milbank Memorial Fund
New York, NY

Tony Goldman
Goldman Properties
New York, NY

Roberta Brandes Gratz
 BOARD SECRETARY
New York, NY

Donald Jacob
The Neuropathy
Association
New York, NY

Dr. Minnie Fells Johnson
Greater Dayton Regional
Transit
Authority
Dayton, OH

Fred Kent
 BOARD PRESIDENT
Brooklyn, NY

David McCune
Newbury Park, CA

Don Miles
Zimmer Gunsul Frasca
Partnership
Seattle, WA

Robert Peck
The Greater Washington
Board of
Trade
Washington, DC

Jonathan Rose
Affordable Housing
Development
Corporation
Katonah, NY

Joel Schiavone
 BOARD TREASURER
Dragon Point, LLC
Guilford, CT

William Sharman
The Lancaster Group
Houston, TX

Ron Sher
Metrovation
Bellevue, WA

Ambassador Richard
 Swett
Swett Associates
Bow, NH

Jennifer Vickers
Community Investment
Corporation
Austin, TX

Michael Whiteman
The Joseph Baum &
Michael Whiteman Co.
New York, NY